

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 930.22 : 37

О.В. Матвієнко, М.Н. Цивін

**ВИЩА ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА:
ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ ВИЗНАЧЕННЯ**

Мета роботи. Виконане дослідження пов'язане з обґрунтуванням поняття «вища інформаційна освіта», виявленням основних концептів, доцільних для його визначення. **Методи,** застосовані при обґрунтуванні змісту поняття «вища інформаційна освіта» – пробільний аналіз, який дає змогу, порівнюючи фрагменти накопичених знань, припустити характеристики ще не відомих особливостей об'єкта, який вивчається, й окреслити межі незнання про нього. **Наукова новизна** виконаного дослідження полягає у визначенні поняття «вища інформаційна освіта», яке ґрунтується на основних концептах сфери професійної інформаційної діяльності. **Висновки.** Введення і використання нових понять, чинником появи яких є нова інформаційна спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», об'єктивно потребує визначення, уточнення їхніх змістових значень, окреслення меж використання. Одним із перших і основних кроків є визначення власне самого терміну «вища інформаційна освіта».

Ключові слова: Вища інформаційна освіта, бібліотечна освіта, архівна освіта, документознавча освіта, інформаційний аналітик.

О.В. Матвиенко, М.Н. Цивин

**ВЫСШЕЕ ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ОСНОВНЫЕ КОНЦЕПТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЦЕЛЬ РАБОТЫ**

Проведенное исследование связано с обоснованием понятия «высшее информационное образование», выявлением основных концептов, целесообразных для его определения. **Методы,** применяемые при обосновании содержания понятия «высшее информационное образование» - пробельный анализ, позволяющий, сопоставляя фрагменты накопленного знания, предположить характеристики еще не известных особенностей изучаемого объекта, и очертить границы незнания о нем. **Научная новизна** выполненного исследования заключается в определении понятия «высшее информационное образование», которое основывается на основных концептах сферы профессиональной информационной деятельности. **Выводы.** Введение и использование новых понятий, фактором появления которых новая информационная специальность 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело», объективно требует определения, уточнения их содержательных значений, определения границ использования. Одним из первых и основных шагов является определение собственно самого термина «высшее информационное образование».

Ключевые слова: Высшее информационное образование, библиотечное образование, архивное образование, документоведческое образование, информационный аналитик.

O.V. Matvienko, M.N. Tsyvin

HIGHER INFORMATION EDUCATION: BASIC CONCEPTS OF THE DEFINITION

The purpose of the work. This study deals with the justification of the concept of «higher information education», identifying the main concepts appropriate for its definition. **Methodology** used for the justification of the scope of «higher information education» includes whitespace analysis. Comparing fragments of accumulated knowledge, it allows anticipating characteristics of yet unknown features of the object under study and delineating the boundaries of ignorance about it. **Scientific novelty** of the conducted research consists in the definition of «higher information education», based on the main concepts of professional information operations. **Conclusions.** Introduction and use of the new concepts, caused by the emergence of the new information speciality 029 «Information, Library and Information Science» objectively require clarification of their semantic values and definition of the limits of their use. One of the first and basic steps is to determine the term «higher information education» as such.

Keywords: Higher information education, library education, archival education, document science education, information analyst.

Актуальність теми дослідження. Вища інформаційна освіта в Україні сьогодні представлена новою і єдиною з цього профілю спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Однак, власне сам термін «вища інформаційна освіта», яким буде узагальнено описана і бібліотечна, й архівна освіта (хоча вони, безперечно, збережуться і в науковому дискурсі, і як соціальне явище), сьогодні не визначений.

Слід зазначити, що актуальність виявлення сутності поняття «вища інформаційна освіта» має не тільки наукову, а й соціальну аргументацію, а також необхідність обґрунтування з точки зору практики сучасної освітньої діяльності.

Актуальність окреслення поняття «вища інформаційна освіта» в науковому плані визначається такими міркуваннями.

1. Відсутність публікацій, предметом розгляду яких була б сутність вищої інформаційної освіти в Україні на сучасному етапі.

2. Наявні дослідження проблем теорії й практики вищої бібліотечної, документознавчої, архівної освіти не створюють достатніх умов емерджентності новоутвореної системи вищої інформаційної освіти.

Соціальна аргументація актуальності окреслення сутності вищої інформаційної освіти пов'язана з тим, що тенденції соціально-технологічного розвитку породжують об'єктивну модернізацію традиційних професійних

ресурсів сфери інформаційної діяльності й об'єктивну зміну та появу нових кваліфікаційних вимог до професійних ресурсів галузі.

Практична необхідність виявлення сутності вищої інформаційної освіти має безпосередній зв'язок із формуванням конкурентного освітнього середовища, що пов'язане із пошуком засобів та шляхів збільшення привабливості освітнього закладу для кінцевого споживача освітніх послуг, в тому числі, і формуванням привабливих іміджів спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок, присвячений темі вищої бібліотечної та архівної освіти, може бути структурований за багатьма аспектами і розглянутий у системних зв'язках, однак зупинимось лише на частині робіт науковців, у яких предметно презентовані основні напрями досліджень у галузі фахової освіти.

Питання архівної освіти порушувались в Україні ще 1998 р. – у статті І. Матяш та співавторів представлено проект Концепції підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ [13].

Надалі ця проблема не полишила коло наукових інтересів архівістів. Зокрема, у статті Н. Маковської [9], присвяченій професійній архівній освіті в Україні, розглянуто питання її моделей, іміджу, перспектив, зроблено висновки щодо необхідності розробки оптимальної моделі професійної архівної освіти і цілеспрямованої діяльності з формування при-

важливого іміджу професії архівіста. Дослідниця закликає: «...давайте спочатку самі усвідомимо місію архівіста з допомогою освіти, а потім переконаємо у значенні цієї місії суспільство з допомогою знову ж таки освіти» – з чим, безперечно, слід погодитись.

Основні тенденції сучасної архівної науки та освіти в Україні у дослідженнях вітчизняних науковців проаналізовано у роботі І. Хомич [20], у якій дослідниця робить висновок, що за час розбудови української незалежності архівна освіта піднялася на якісно новий рівень.

Розглядаючи інноваційну модель бібліотечної освіти, Г. Шемяєва [22] пропонує її реалізацію на засадах трикутника знань – освіта – наука – інновації, практичні засоби реалізації вбачає у залученні фахівців з інших вищих навчальних закладів до викладання окремих курсів, модулів, дисциплін; проведення для викладачів фахових дисциплін, тренінгів з інноваційної методології в рамках змісту нових освітніх стандартів; удосконалення схеми двосторонньої мобільності з європейськими ВНЗ та базами практики; підвищення кваліфікації фахівців бібліотечно-інформаційної сфери для забезпечення впровадження інновацій в практичну діяльність.

О. Сербіним і Т. Ярошенко [18] виконано аналіз сучасного стану бібліотечної освіти в Україні, зокрема в КНУКіМ, та окреслено перспективи її розвитку з урахуванням світових акредитаційних стандартів.

У статті Н. Бачинської [1] висвітлено та проаналізовано базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти, розроблені провідними науковцями освітньої галузі України в останнє десятиліття ХХ ст. – 10-ті роки ХХІ ст., що є суттєвим науково-методологічним підґрунтям подальших кроків у напрямі її модернізації.

Литвинова Л. [8], узагальнивши дисертаційні дослідження учених України з проблем бібліотечної освіти, робить висновок, що у розглянутих роботах оновлення бібліотечної освіти розглядається як процес удосконалення змісту й організації освіти з метою забезпечення її максимальної відповідності реальним потребам сучасного рівня соціально-комунікативної діяльності у бібліотеці та інформатизації суспільства в умовах України.

Цілком погоджуємось із зробленим у роботі висновком, що цілісність бібліотечної освіти сучасної України значною мірою залежить від науково обґрунтованого вибору пріоритетної концептуальної основи – базової ідеології, що становить надійне теоретичне підґрунтя підвищення якості й ефективності професійної підготовки.

Значний науковий доробок наявний з проблем документознавчої освіти. У статті О. Політової [16] висвітлено сучасні тенденції в розробленні наукових проблем у сфері документознавчої професіології. Дослідницею виявлено коло науковців, які зверталися до цієї теми в різних аспектах – В. Бездрабко, О. Матвієнко, М. Слободяник, Л. Філіпова, Н. Кушнарченко та ін. [2,11,12,19]. У дисертаційних дослідженнях в історичному аспекті питання підготовки документознавців для сфери державного управління розглядалися С. Дубовою [6], багато з питань методики підготовки документознавців висвітлено у наукових працях Г. Малик, Н. Назаренко [10,15] та ін. з погляду психолого-педагогічної теорії вищої освіти.

Що стосується публікацій останніх років з проблем *інформаційної освіти*, слід відзначити незначну їхню кількість, виявлену за ключовими словами у заголовку в електронному каталозі наукової періодики Національної бібліотеки імені В. Вернадського. За змістом знайдені роботи, хоча і містять у заголовку термін «інформаційна освіта», присвячені інформатизації суспільства, новим підходам до вивчення комп'ютерних технологій, активному використанню інноваційних технологій навчання та ІКТ-інструментарію тощо.

Загалом аналіз публікацій свідчить про увагу з боку наукової спільноти до питань теорії і практики бібліотечної, архівної, документознавчої освіти. Однак з утворенням нової спеціальності, особливої уваги потребує наповнення змістом складової «інформаційна справа», яка, вочевидь, буде позиціонуватись як підготовка фахівців для здійснення широкого спектру видів інформаційної діяльності поза межами бібліотечно-архівної предметної сфери.

Отже, мета дослідження полягає в окресленні структури поняття «вища інформаційна освіта», виявленні основних концептів, доцільних для його визначення.

Виклад основного матеріалу

Першим кроком в осмисленні сутності поняття «вища інформаційна освіта» є його термінологічна номінація.

Очевидною є складність поєднання у визначенні поняття «вища інформаційна освіта» специфіки всіх заявлених складових спеціальностей. Зокрема, бібліотечна професія є «самодостатньою» професією не тільки інформаційно-комунікативного, а й *соціально-педагогічного профілю*, діяльність архівіста спрямована на організацію, збереження і надання доступу до масивів первинних документів, збереження історичної, національної пам'яті, а професія «фахівець з інформаційної справи» у контексті розвитку інформаційного середовища може конституюватись як професія інформаційно-управлінського та/або інформаційно-аналітичного профілю поза межами бібліотечної та архівної діяльності.

Зважаючи на різницю у моделях комунікації, які застосовуються представниками згаданих професій, суттєву відмінність їхніх структурно-предметних ознак та відмінність відповідно класифікації професій за Є. Клімовим («людина-людина», «людина-знакова система»), вважаємо, що «групо утворюючим» ядром, навколо якого має формуватись професійно-групова приналежність фахівців з інформаційно-комунікативної діяльності, є блок понять «інформація», «комунікація», «документ», «споживач», які дають змогу окреслити специфіку кожної професії та функціональні зв'язки між ними.

Отже, будемо вважати, що *узагальненим об'єктом* професійної діяльності фахівця є багатоаспектні *документно-інформаційні ресурси суспільства, соціально-комунікативна діяльність і забезпечення інформаційних потреб різноманітних груп споживачів інформації*.

Усвідомлюючи складність на даному етапі сформулювати цілісне визначення поняття «вища інформаційна освіта», запропонуємо одне із можливих, яке ґрунтується на основних концептах сфери професійної інформаційної діяльності:

Вища інформаційна освіта – це підготовка професіоналів, здатних до комплексної діяльності, спрямованої на формування і використання інформаційних ресурсів, створен-

ня інформаційної продукції та надання інформаційних послуг, інформаційний супровід, підтримку та забезпечення багатоаспектної соціально-комунікативної діяльності як у традиційних системах інформаційної інфраструктури (бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб), так і на підприємствах та організаціях різних сфер соціальної практики.

Побудова моделі фахівця реалізується в результаті наукового обґрунтування змістового наповнення взаємопов'язаних компонентів *суспільна потреба – освітньо-кваліфікаційна характеристика (уміння) – освітньо-професійна програма (знання) – засоби діагностування*.

Звертаючись до компоненту *суспільна потреба*, слід зазначити, що найбільш показовою в цьому сенсі є рефлексія, яка відбувається стосовно діяльності бібліотек в умовах інформатизації та розвитку мережі Інтернет, зокрема, процесів, які стосуються оцінки ролі, змісту, технологій і форм діяльності бібліотек, причому інколи йдеться не стільки про збереження значущих позицій бібліотек у суспільстві, а ставиться під сумнів власне необхідність їхнього існування.

Однак не тільки суспільна потреба (яка часто є неартикульованою або підміняється начебто «прагматичними міркуваннями») має формувати «навчальний план» бібліотечної освіти, а й бібліотекознавча наука має виробити системний погляд на цей процес, оскільки рух дослідницької траєкторії в сучасному бібліотекознавстві впливає на зміст підготовки фахівців для бібліотечної сфери.

У контексті зв'язку науки й освіти звернемось до сучасних напрямів розвитку ідей Т. Куна. Дослідники звертають увагу на те, що у межах дисциплінарної матриці Т. Куна відсутня суттєва програма – *програма викладу і систематизації накопичених знань*, тобто відсутні зв'язки науки і освіти. Таким чином, доповнюючи теорію Т. Куна, дослідники у складі будь-якої науки виділяють дві групи програм, які принципово відрізняються, однак тісно пов'язані й не існують одна без одної: власне дослідницькі програми і програми добору, організації і систематизації знань, які в роботі М. Розова [17] названо *колекторськими* (від лат. collector – збирач). Звертаючись до впли-

ву наукової парадигми на зміст освіти, слід зазначити, що у бібліотечній науці сьогодні відчутна конкуренція між двома парадигмами: *інформаційно-технологічною* і *гуманістичною*, кожна з яких формує у колекторських програмах (якими можна вважати і навчальні плани підготовки фахівців) систему когерентних (узгоджених з фундаментальними ідеями) знань, причому це формування часто має суб'єктивний характер, пов'язаний, зокрема, із внутрішніми та зовнішніми процесами трансформації системи вищої освіти. Вважаємо, що акцент на існуванні бібліотеки за рахунок розширеного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій не є сьогодні єдиним вирішальним чинником її подальшого розвитку. Цілком поділяємо точку зору, висловлену свого часу відомим бібліотекознавцем А.С. Чачко: «Тенденції розмивання смислів цілей і засобів розвитку бібліотеки посилюються спробами ототожнити нову комп'ютерно-телекомунікаційну технологію із новою філософією бібліотеки» [21].

В умовах атомізації суспільства, втрати соціальних зв'язків, широкого застосування маніпулятивних технологій і наявних тенденцій до втрати соціального здоров'я, саме гуманістична (аксіологічна) парадигма розвитку бібліотеки ставить у центр уваги користувача – його розвиток, соціалізацію, інкультурацію, передбачаючи співробітництво з бібліотекарем на принципах паритету та спільного діалогу [3]. Очевидно, що в діяльності бібліотеки словосполучення «зв'язки з громадськістю» мають набути свого буквального значення.

Пильної уваги у межах новоствореної спеціальності потребує складова «інформаційна справа», яка бачиться орієнтованою на підготовку фахівців для *інформаційної діяльності поза межами бібліотечно-бібліографічної й архівної сфер*.

Представниками такої спеціалізації у межах інформаційної справи є документознавці (спеціалізація «Документознавець, менеджер органів державної влади»). Однак маємо звернути увагу на затребуваний сьогодні напрям інформаційної діяльності – *інформаційну аналітику* – професійну сферу інформаційної ді-

яльності, яка забезпечує перетворення, оцінку і синтезування відомих відомостей про об'єкт для одержання вивідного знання про нього [4]. *Базова функція аналітики* відрізняється від завдань кількісного перетворення (інформаційне згортання, консолідація великих інформаційних масивів у вигляді баз даних тощо) та структурного впорядкування інформації (документів). *Ключовою компетенцією аналітика* є професійне володіння методиками логічного, статистичного, семантичного аналізу інформації про об'єкт для одержання знання про нього [4]. *Технології професійної діяльності інформаційного аналітика* – це інформаційне моделювання об'єктів у моніторинговому режимі, інформаційна діагностика, бенчмаркінг, конкурентний аналіз та ін.

У межах «інформаційної справи», безперечно, виокремляться також нові професії, пов'язані з управлінням інформаційними ресурсами, зокрема у мережі Інтернет. Ці професії є інноваційними, де-факто визнаними, вони мають попит на ринку праці. Спеціалізація фахівців відбувається на перетині предметних полів інформаційної діяльності, соціальних комунікацій та сучасних інформаційних технологій: створення і аналіз вмісту веб-сайтів, діяльність як професійних блогерів і модераторів веб-спільнот, менеджери веб-контенту, менеджери з управління репутацією у мережі Інтернет.

Наголошуючи на *практичному значенні* виявлення основних концептів вищої інформаційної освіти і чіткого формулювання її змісту як інноваційної, сучасної фахової підготовки, слід звернутись до сучасних форм діяльності вишів, зокрема процесів позиціонування ВНЗ на ринку освітніх послуг, реалізації їх комплексної інноваційної комунікативної стратегії, у складі якої, безперечно, є *формування іміджу ВНЗ та іміджів освітніх спеціальностей*.

Слід зазначити, що нова спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» увібрала до свого складу суверенні професії разом із притаманними їм позитивними і негативними складовими іміджів, що потребує пошуку вирішення проблем вже у межах нової спеціальності.

Зокрема, це питання іміджу бібліотечної професії та професії архівіста, які відчуватимуться суспільством соціально спрямованими і необхідними, хоч і не адаптованими до ринкових умов, а в очах сучасних абітурієнтів вважаються занадто консервативними. Слід зазначити, що наукова і професійна спільнота бібліотечної та архівної сфери предметно розробляє питання іміджу професії [7, 9 та ін.], пропонується застосування PR-технологій у діяльності бібліотек та розробляються різні способи їхньої реалізації. На авторитетних міжнародних наукових конференціях не тільки вітчизняні, а й зарубіжні фахівці зауважують, що в сучасному світі термін «архіви» занадто пов'язаний із прикметниками «паперовий» та «історичний», тому слід змінювати ставлення до архівів у суспільстві, науковці також вказують на необхідність створення позитивного іміджу архівної служби задля забезпечення продовження належного виконання її завдань зі збереження пам'яті нації і держави [14].

Стосовно необхідності формування громадської думки про бібліотечну справу дозволимо собі навести фрагмент доповіді *«Библиотечное дело как особая самостоятельная специальность и библиотекари, как обособленная группа в ряду других специалистов»*, виголошеної ще 1911 р., але яка і сьогодні звучить актуально: «Висловлені мною думки можуть здатись занадто елементарними для професійних бібліотекарів, але у публічних засіданнях цілком доречно говорити про це, говорити наполегливо і повторно з метою створити у суспільній думці правильний погляд на бібліотечну справу і твердо пам'ятаючи про те, що без

підготовки суспільної думки жодна реформа не може бути тривкою і сталою, не може бути з успіхом впроваджена у життя» [5].

Складова «інформаційна справа» в назві нової спеціальності поки що не має певного образу, не окреслено її ціннісні характеристики, однак сподіваємось, що в розвитку і змістовому наповненні складеться її позитивний імідж і вона буде визнаною у системі соціального престижу.

Висновки. Введення і використання нових понять, чинником появи яких є нова інформаційна спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», об'єктивно потребує визначення, уточнення їх змістових значень, окреслення меж використання. Одним із перших і основних кроків є визначення власне самого терміну «вища інформаційна освіта». На даному етапі розуміння її змісту і мети нами запропоноване таке визначення. *Вища інформаційна освіта*, презентована в Україні спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», є інноваційною освітою, спрямованою на підготовку професіоналів, здатних до комплексної діяльності, спрямованої на формування і використання інформаційних ресурсів, створення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг, інформаційний супровід та підтримку всіх видів економічної, політичної та соціальної сфер діяльності та забезпечення багатоаспектної соціально-комунікативної діяльності як у традиційних системах інформаційної інфраструктури (бібліотечної системи, архівних установ, бібліографічних служб), так і на підприємствах та організаціях різних сфер соціальної практики.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. Базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні / Н. Бачинська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 32–35.
2. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні : інституціоналізація та сучасний розвиток / В. В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.
3. Бруй Е.В. Гуманистическая парадигма библиотечного дела: коммуникативный аспект // Вестник МГУКИ, 2016. – №3 (71). – С.169–173.
4. Гордукалова Г.Ф. Анализ информации: методы, технологии, организация: учеб.-практич. пособие. – СПб. : Профессия, 2009. – 512 с.

5. Доклады, прочитанные на публичных общих собраниях «Библиотечное дело как особая самостоятельная специальность и библиотекари, как обособленная группа в ряду других специалистов» // Доклад библиотекаря Императорской Военно-медицинской академии А. Р. Войнич-Сяноженцкого (Прочитан в 1-м публичном собрании 1-го июня 1911 года) [Електрон.ресурс]. – Спосіб доступу: www.rba.ru/conference/forum3/docs/hist/voynitch.pdf
6. Дубова С.В. Підготовка документознавців для сфери державного управління в Україні (1995–2008 р.р.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / С.В. Дубова; Держ. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. – К., 2010. – 19 с.
7. Костирко Т. Бібліотечна іміджологія як професійна інновація [Електронний ресурс] / Тамара Костирко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 2. – С. 22–23.
8. Литвинова Л. Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 42. – С. 555–566.
9. Маковська Н.В. Професійна архівна освіта в Україні: моделі, імідж, перспективи / Н. В. Маковська // Архіви України. – 2002. – № 1–3(249). – С. 46–54.
10. Малик Г. Д. Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Малик Галина Дмитрівна; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2011. – 20 с.
11. Матвієнко О. Документознавча професіологія: проблеми і перспективи // Вісн. кн. палати. – 2007. – № 5. – С.30–32.
12. Матяш І. Концепція підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ України (проект) / І. Матяш, Я. Калакура, В. Лозицький, К. Селіверстова // Студії з архівної справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 17–25.
13. Матяш І.Б. Левченко Л.Л. Міжнародна наукова конференція «Місце архівістів та роль архівів у суспільстві сьогодні й завтра» // Український історичний журнал. – 2013. – №1. – С. 223–228.
14. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Назаренко Наталія Степанівна; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2008. – 20 с.
15. Політова О. Документально-інформаційний потік з документознавчої професіології: структура, динаміка та сучасні тенденції // Вісник Книжкової палати. – 2012. – №9. – С.38–41.
16. Розов М. «Парадигма», «Дисципліна», «Коллекторская программа» // Высшее образование в России. 2004. №9. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/paradigma-distiplina-kollektorskaya-programma> (дата обращения: 24.02.2017).
17. Сербін О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 2. – С. 12–14.
18. Слободяник М.С. Стандарт як чинник відповіді документознавчої освіти на виклики часу / М.С. Слободяник // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VIII міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 17-19 трав. 2011 р. – К. : НАККІМ, 2011. – С. 136–138.
19. Хомич І. Основні тенденції сучасної архівної науки та освіти в Україні у дослідженнях вітчизняних науковців / І. Хомич // Наукові записки з української історії. – 2012. – Вип. 32. – С. 269–273.
20. Чачко А.С. Теория библиотеки: гуманитарные и технологические проблемы в контексте ценностного (аксиологического) подхода [Електрон.ресурс]. – Спосіб доступу: <http://libconfs.narod.ru/2003/s1/chachko.htm>
21. Шемяєва Г. В. Інноваційна модель бібліотечної освіти: перспектива реалізації / Г. В. Шемяєва // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 40. – С. 42–48.

References

1. Bachynsjka, N. (2015). The basic concept of library modernization of higher education in Ukraine. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 3, 32-35 [in Ukrainian].
2. Bezdrabko, V.V. (2009). Documentation in Ukraine institutionalization and modern development. Kyiv: Chetverta khvylya [in Ukrainian].
3. Bruy, Ye.V. (2016). The humanistic paradigm of librarianship: the communicative aspect. Vestnik MGUKI, 3(71), 169-173 [in Russian].

4. Gordukalova, G.F. (2009). Information analysis: methods, technologies, organization. SPb.: Professiya [in Russian].
5. Reports read at public general meetings «Librarianship as a special independent specialty and librarians, as an isolated group among other specialists» // Report of the librarian of the Imperial Military Medical Academy, AR Voynich-Syanozhentsky (Read in the 1st public meeting on June 1, 1911). Retrieved from: www.rba.ru/conference/forum3/docs/hist/voynitch.pdf
6. Dubova, S.V. (2010). Preparation of documentation for public administration in Ukraine (1995 - 2008 years). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Derzh. akad. ker. kadriv kuljt. i mystec. [in Ukrainian].
7. Kostyrko, T. (2011). Library image study as a professional innovation. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 2, 22-23. [in Ukrainian].
8. Lytvynova, L. (2015). Library Education Problems in the dissertations of scientists of Ukraine. Naukovi praci Nacional'noji biblioteki Ukrajinym im. V. I. Vernadskijogho, 42, 555-566 [in Ukrainian].
9. Makovsjka, N.V. (2002) Professional Archival Education in Ukraine: the model image, prospects . Arkhivy Ukrajinym, 1-3(249), 46-54 [in Ukrainian].
10. Malyk, Gh. D. (2011). Pedagogical conditions of realization competence approach to training future of documentation specialist. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Kyjiv. un-t im. B. Ghrinchenka [in Ukrainian].
11. Matvijenko, O. (2007). Documentation profesiolohiya: problems and prospects. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 5, 30-32 [in Ukrainian].
12. Matjash, I., & Kalakura, Ja., & Lozycjkyj, V., & Seliverstova, K. (1998). The concept of postgraduate education and training of personnel for archival institutions in Ukraine (draft). Studiji z arkhivnoji spravy ta dokumentoznavstva, 3, 17-25 [in Ukrainian].
13. Matjash, I.B., & Levchenko, L.L. (2013). International Conference «The place of archivists and role of archives in the society today and tomorrow». Ukrajinsjkyj istorychnyj zhurnal, 1, 223-228 [in Ukrainian].
14. Nazarenko, N. S. (2008) Formation of communicative competence of future document specialists in the study of humanities disciplines. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: In-t vyshhoji osvity APN Ukrajinym [in Ukrainian].
15. Politova, O. (2012). Documentary information flow from documentation profesiology: structure, dynamics and current trends. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 9, 38-41 [in Ukrainian].
16. Rozov, M. (2004). «Paradigm», «Discipline», «Collection program». Vysshee obrazovanie v Rossii. Retrieved from: <http://cyberleninka.ru/article/n/paradigma-distiplina-kollektorskaya-programma> [in Russian].
17. Serbin, O., & Jaroshenko, T. (2015). Aspects of the reform and improvement of modern library education. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 2, 12-14 [in Ukrainian].
18. Slobodjanyk, M.S. (2011). Standard as a factor of answer of document science education to challenges. Documentation. Library. Information activities: problems of science, education and practice: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, (pp. 136-138). Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
19. Khomych, I. (2012) The main trends of contemporary archival science and education in Ukraine in the national research scientists. Naukovi zapysky z ukrajinsjkoji istoriji, 32, 269-273 [in Ukrainian].
20. Chachko, A.S. (n.d.). Theory of the library: humanitarian and technological problems in the context of the value (axiological) campaign. Retrieved from <http://libconfs.narod.ru/2003/s1/chachko.htm> [in Russian].
21. Shemajeva, Gh. V. (2013). Innovative model library education: prospects of realization. Visnyk Kharkivs'koji derzhavnoji akademiji kuljtury, 40, 42-48 [in Ukrainian].

УДК 021:004.91

В.О. Копанєва

НАУКОВЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ВИШІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Мета роботи – визначення наукових засад формування та багатоаспектного використання бібліометричних профілів як наукових декларацій і джерельної бази для порівняння та експертного оцінювання результативності діяльності вишів культури і мистецтв. **Методологія** дослідження базується на філософських категоріях загального, особливого й одиничного, які в контексті наукометрії конкретизуються в суспільні функції наукового декларування: оглядово-аналітичну та наукометричну. **Наукова новизна** роботи полягає в розвитку синергетичних засад бібліометричного моніторингу діяльності вишів на основі організації взаємодії наукової спільноти, що фокусується на формуванні бібліометричних профілів, і аналітичних структур, завданням яких є опрацювання наявних у них даних. **Висновки.** Наукометрична діяльність бібліотеки вишу має бути зорієнтована на участь у кооперативному формуванні системи наукового декларування та подальшому використанні її сукупних бібліометричних ресурсів при підготовці оглядово-аналітичних матеріалів для експертного оцінювання результативності роботи споріднених вищих навчальних закладів. Апробацію результатів дослідження проведено при аналізі бібліометричних показників вишів України культурно-мистецького профілю.

Ключові слова: університети, наукові декларації, бібліометрія, наукометрія, експертне оцінювання.

В.А. Копанєва

НАУЧНОЕ ДЕКЛАРИРОВАНИЕ ВУЗОВ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВ

Цель работы – определение научных основ формирования и многоаспектного использования библиометрических профилей в качестве научных деклараций и источниковой базы для сравнения и экспертного оценивания результативности деятельности вузов культуры и искусств. **Методология** исследования базируется на философских категориях общего, особенного и единичного, которые в контексте наукометрии конкретизируются в общественные функции научного декларирования: обзорно-аналитическую и наукометрическую. **Научная новизна** работы заключается в развитии синергетического направления библиометрического мониторинга деятельности вузов на основе организации взаимодействия научного сообщества, которое фокусируется на формировании библиометрических профилей, и аналитических структур, задачей которых является обработка содержащихся в них данных. **Выводы.** Наукометрическая деятельность библиотеки вуза должна быть сориентирована на участие в кооперативном формировании системы научного декларирования и дальнейшем использовании ее совокупных библиометрических ресурсов при подготовке обзорно-аналитических материалов для экспертного оценивания результативности работы родственных вузов. Апробация результатов исследования проведена при анализе библиометрических показателей вузов Украины культурно-художественного профиля.

Ключевые слова: университеты, научные декларации, библиометрия, наукометрия, экспертное оценивание.

V. Kopaneva

SCIENTIFIC DECLARATION OF UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

The purpose of the study is to define the scientific basis for the formation and multidimensional use of bibliometrics profiles as the scientific declarations and as a source for comparison and expert evaluation of the

effectiveness of the activities of the universities of culture and the arts. **The methodology** of the research is based on the philosophical categories of the general, special and individual, which, in the context of scientometrics, are specified in the social functions: scientific declaration, overview-analytics and scientometrics. **The scientific novelty** of the work lies in the development of the synergetic direction of bibliometrical monitoring of the activity of universities on the basis of the interaction between the scientific community, which focuses on the formation of bibliometric profiles, and analytical structures, whose task is to process the data contained in them. **Conclusions.** Scientometric activity of a university library should be oriented towards participation in the cooperative development of the system of scientific declaration and further use of its aggregate bibliometric resources in the preparation of survey-analytical materials for expert evaluation of related universities effectiveness. Approbation of the results of the research was carried out in the process of analysis of the bibliometric indicators of Ukrainian universities of cultural and arts.

Keywords: universities, scientific declarations, bibliometry, scientometry, expert evaluation.

Актуальність теми дослідження. Наразі цілісна державна політика розвитку науково-освітньої сфери України підмінена «оптимізаційними» заходами, спрямованими на скорочення коштів, що виділяються на підтримку функціонування окресленої сфери. Однією з причин такої ситуації є відсутність конструктивного діалогу між науково-освітнім співтовариством і органами управління університетами та академічними інститутами. Налагодженню такого діалогу може сприяти наукометрична діяльність бібліотек, орієнтована на надання суспільству об'єктивної інформації про стан науки та освіти і їхні можливості забезпечення процесу актуалізації економічних і соціальних завдань. Розвинена мережа бібліотек, наявність відомих й регіональних зв'язків між ними, а також підготовлений до інформаційно-аналітичної роботи кадровий потенціал створюють передумови для формування на їхній базі розподіленої системи бібліометричного моніторингу наукових комунікацій й підготовки оглядово-аналітичних матеріалів про результативність науково-педагогічної діяльності учених і наукових колективів (університетів, інститутів, кафедр, відділів, лабораторій). Це буде сприяти переходу від «павутини документів» до «павутини даних» і надасть користувачам можливість отримувати інформацію з різноманітних джерел. Водночас бібліотеки підтвердять статус інформаційних експертів [5; 7; 9].

Реалізація згаданих передумов стала можливою завдяки появі в системі наукової комунікації нового феномену – бібліометричних профілів. Останні є однією з прозорих форм звітності дослідницької спільноти перед су-

спільнотою – своєрідними науковими деклараціями. Таким чином, оприлюднення наукових напрацювань дослідника забезпечується в цих деклараціях уніфікованою веб-сторінкою, яка містить вивірений безпосередньо науковцем список його публікацій, індекси та діаграму їх цитувань, коло наукових інтересів тощо.

Універсальною платформою для створення бібліометричних профілів є система *Google Scholar*, яка не має рівних за видовим, галузевим, географічним і мовним охопленням публікацій. Завдяки цьому бібліометричні показники в наукових деклараціях на цій платформі статистично достовірніші, ніж у випадку використання комерційних платформ *Scopus* і *Web of Science* [4; 8; 9].

Незважаючи на намагання «саботувати» процес наукового декларування, він послідовно розвивається. Наразі українські дослідники активно долучаються до представлення в Інтернеті своїх напрацювань: серед декларантів президент НАН України Б. Патон і президенти Національних галузевих академій наук. Оприлюднюють свої інтелектуальні здобутки і науковці вишів культури і мистецтв, прикладом для яких стали їхні ректори: В. Даниленко (Харківська державна академія дизайну і мистецтв), В. Рожок (Національна музична академія України імені П. І. Чайковського), В. Чернець (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв), В. Шейко (Харківська державна академія культури) та інші. Але особливо приємно відзначити активність наукової молоді: так, саме її участь у науковому декларуванні свідчить про те, що цей процес став незворотним, спричиняючи стратегічний поступ наукового сегменту української держави.

Констатуючи наявність практичних результатів у цій сфері, водночас слід означити недостатність розробки теоретичного базису наукового декларування. Останнє спричинює гальмування актуалізації наявного об'єму наукових декларацій для надання суспільству загальної картини стану вітчизняного науково-освітнього середовища і, зокрема, аналізу та оцінювання його мистецької та культурологічної складових.

Мета дослідження – визначення наукових засад формування та багатоаспектного використання бібліометричних профілів у якості наукових декларацій і джерельної бази для порівняння та експертного оцінювання результативності діяльності вишів культурно-мистецького профілю.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на стрімке поширення бібліометричних профілів в Україні та світі, їхні суспільні функції наразі є недостатньо визначеними. За А.°Соколовим°[10], «[...] суспільна функція є конкретизацією суспільного призначення соціальної системи, що слугує для доцільної організації практичної діяльності в рамках цієї системи». Для встановлення функцій бібліометричних профілів використаємо філософські категорії загального, особливого й одиничного. Так, саме такий методологічний підхід дозволив у 70-80-х роках ХХ ст. розробити логічно струнку теорію бібліографознавства і виявити відповідні цим категоріям суспільні функції бібліографічної інформації – *пошукову*, *комунікативну* й *оцінювальну* [6]. Тріада подібних функцій притаманна й інформації, що міститься в бібліометричних профілях, оскільки наведені в них дані дозволяють здійснювати пошук науковців, відносити їх до певної групи вчених і оцінювати результативність дослідницької діяльності.

Спорідненість бібліографічної і бібліометричної проблематики дозволяє визначити основні суспільні функції бібліометричних профілів шляхом сутнісної конкретизації та термінологічного уточнення згаданої тріади функцій бібліографічної інформації. Аналог першої з них, – *пошукової*, – у бібліометричній сфері доцільно номінувати (іменувати) *науковим декларуванням*. Така назва логічно впливає із загального призначення бібліоме-

тричних профілів: надання суспільству прозорості інформації про результати діяльності вчених. Свідченням необхідності наукового декларування є ініціатива Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти по запровадженню системи інтелектуальних декларацій на базі існуючих наукометричних платформ [3; 9]. Наявні бібліометричні профілі, які можна назвати *Google*-деклараціями, *de facto* є основою такої системи (звичайно, необхідно врахувати додаткові вимоги згаданого Агентства).

Другу суспільну функцію бібліометричних профілів слід назвати *оглядово-аналітичною*. Вона спрямована на впорядкування профілів за певними формальними ознаками для отримання уявлення про галузеву, відомчу та регіональну структуру науково-освітньої сфери. Статистична обробка даних у масиві бібліометричних профілів дає змогу, зокрема, отримувати дані для обґрунтування управлінських рішень при виділенні вишам бюджетних місць на ті чи інші спеціальності: отже, оглядово-аналітична функція є аналогом комунікативної в бібліографії.

Оцінювальна функція бібліографічної інформації призначена для розкриття змісту конкретного першоджерела. У випадку бібліометричних профілів оцінюванню підлягає результативність дослідницької діяльності вченого. Сучасна методологія передбачає перехід від формального (кількісного) до експертного (якісного) оцінювання та прогнозування розвитку науки на основі низки бібліометричних показників [5; 7; 8]. Оскільки такий перехід передбачає проведення наукометричних досліджень, то відповідну суспільну функцію бібліометричних профілів доцільно номінувати *наукометричною*.

Зауважимо, що формально-логічна структура двох перших суспільних функцій (наукового декларування та оглядово-аналітичної) допускає можливість їхньої автоматизованої реалізації. Таким чином, наукометрична функція потребує надання пріоритету людині, а не комп'ютеру.

Створення наукових декларацій здійснюється безпосередньо дослідниками або їхніми довіреними особами. Слід зазначити роль бібліотек вишів у здійсненні такої роботи – вони

мають провести відповідні організаційно-методичні заходи для її започаткування та розвитку (підготовку розпоряджень ректорату, проведення профільних занять, надання консультацій тощо). Окрім того, вишівська бібліотека налагоджує канал зв'язку для передавання інформації про створені наукові декларації в інформаційну інституцію, що здійснює їхню акумуляцію та статистичну обробку.

В Україні такою інституцією є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, яка підтримує інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки» [1; 2]. Станом на середину 2017 р. у ній представлено 32 тис. декларацій дослідників і науково-педагогічних працівників. Така їхня кількість дає змогу стверджувати, що ця система може використовуватися для бібліометричного моніторингу вітчизняної науково-освітньої сфери. Отримати уявлення про структуру цієї сфери і зробити певні висновки щодо її злагодженості чи дисгармонійності дозволяють

наявні у ній алгоритмічно-програмні засоби статистичної обробки даних. Отже, професійні компетенції бібліотекарів (знання каналів комунікації та технологій обробки великих масивів інформації) створюють передумови для ефективного використання цих засобів як інструментів наукометричних досліджень.

Наведемо приклади оглядово-аналітичних матеріалів, одержаних із системи «Бібліометрика української науки», про виши культурно-мистецького профілю. Так, результати комп'ютерного опрацювання системою наявної бібліометричної інформації представлено у вигляді таблиць. Перша з них «Вищі навчальні заклади» містить відомості про загальну кількість бібліометричних профілів, створених працівниками вишів і внесених до «Бібліометрики української науки» за сприяння бібліотек цих ВНЗ, а також про кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5 (дані в цій і наступних таблицях наведено станом на кінець серпня 2017 р.).

Табл. 1.

Вищі навчальні заклади

№ п/п	Вищий навчальний заклад	Загальна кількість профілів	Кількість профілів з індексом Гірша ≥ 5
1.	Київський національний університет культури і мистецтв	175	22
2.	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	105	7
3.	Харківська державна академія культури	50	18
4.	Харківська державна академія дизайну і мистецтв	50	5
5.	Національна музична академія України імені П. І. Чайковського	24	3
6.	Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського	3	1
7.	Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого	1	0
Усього		408	56

Ранговий розподіл вишів за кількістю створених бібліометричних профілів типовий для системи соціальних комунікацій за рівнем: високий, середній, низький. Водночас слід звернути увагу на те, що в таблиці представлено лише 6 ВНЗ Міністерства культури України з 11-ти (Харківська державна академія дизайну і мистецтв перебуває у підпорядкуванні МОН України). Відсутнім вишам слід

активізуватися в аспекті декларування результативності науково-педагогічної діяльності задля представлення свого наукового доробку українському суспільству.

Розподіл бібліометричних профілів за науковими спеціальностями згідно рубрик *Google Scholar* наведено в таблиці 2 «Рубрики *Google Scholar*».

Табл. 2.

Рубрики Google Scholar

№ п/п	Рубрика Google Scholar	Кількість профілів	%
1.	Етніка та культурологія	75	18
2.	Бібліотечна справа та інформаційні науки	63	16
3.	Музикознавство	47	12
4.	Образотворче мистецтво	39	10
5.	Драма та театральне мистецтво	28	7
6.	Економіка	25	6
7.	Педагогіка	16	4
8.	Мова та література	13	3
9.	Комунікації	13	3
10.	Кіно- та фотомистецтво	7	2
11.	Інші (інформатика, історія, політологія, філософія тощо)	80	19
Усього		406	100

Таким чином, дані з цієї таблиці можуть слугувати джерельною базою для прийняття ректоратами вишів обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшого розвитку напрямів дослідницької та науково-педагогічної діяльності.

Первинно бібліометричні профілі створювались для декларування публікаційної активності вчених. Останнім часом набуває поширення практика представлення профілів наукових колективів (кафедр, лабораторій та інших структурних підрозділів університетів). Доцільність висвітлення показників їхньої діяльності вбачається очевидною, адже саме безпосередньо в них проводяться комплексні

дослідження й отримуються нові та узагальнюються наявні знання про природу, людину та суспільство; розробляються наукові засади соціогуманітарного та культурного розвитку країни. На жаль, станом на серпень 2017 р. серед вишів культури і мистецтв результати своєї науково-педагогічної діяльності задекларували лише підрозділи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Пасивно є й діяльність вишів культурно-мистецького профілю зі створення та представлення в бібліометричному просторі їх наукових періодичних видань. Таку ситуацію ілюструє таблиця 3 «Періодичні видання», що містить лише три видання.

Табл. 3.

Періодичні видання

№ п/п	Періодичне видання	Засновник	Кількість бібліографічних посилань	h5-індекс*
1.	Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	639	9
2.	Вісник Харківської державної академії культури	Харківська державна академія культури	606	6
3.	Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	119	4

* h5-індекс – 5-ти річний індекс Гірша, який визначається кількістю статей у журналі **h** за останні 5 років, на які є посилання в понад **h** публікаціях

Наукова новизна роботи полягає в розвитку синергетичних засад бібліометричного моніторингу діяльності вишів на основі організації взаємодії

наукової спільноти, що фокусується на формуванні первинних бібліометричних даних, і аналітичних структур, завданням яких є опрацювання цих даних.

Висновки. Аналіз виокремлених з «Бібліометрики української науки» даних щодо вишів культурно-мистецького профілю, дає змогу зробити наступні висновки:

– роботи з наукового декларування результатів діяльності науково-педагогічних працівників наразі можна вважати задовільними лише у Київському національному університеті культури і мистецтв, Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського, Харківській державній академії культури та Харківській державній академії дизайну і мистецтв;

– бібліометричному моніторингу показників цитування наукових періодичних видань культурно-мистецького профілю приділяється недостатня увага. Для підвищення впливовості цих видань необхідно розробити організаційно-методичні заходи, спрямовані на їхнє включен-

ня до світових науково-інформаційних систем, насамперед загальнодоступних;

– отримання цілісної бібліометричної картини щодо діяльності вишів культури і мистецтв потребує поглиблення їхньої взаємодії з профільними аналітичними структурами для ефективного використання всіх суспільних функцій бібліометричних профілів: наукового декларування, оглядово-аналітичної та наукометричної.

Таким чином, наукометрична діяльність вишівської бібліотеки має бути зорієнтована на участь у кооперативному формуванні системи наукового декларування та подальшому використанні її сукупних бібліометричних ресурсів при підготовці оглядово-аналітичних матеріалів для експертного оцінювання результативності роботи споріднених ВНЗ.

Апробацію результатів дослідження проведено при аналізі бібліометричних показників вишів України культурно-мистецького профілю.

Список використаних джерел

1. Бібліометрика української науки [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/bpnu/> (20.07.2017).
2. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система [текст] / Л. Костенко та ін. // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 8–12.
3. Для українських вчених введуть інтелектуальні декларації [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://exchange.iii.ua/uk/news/dlya-ukrayinskih-vchenih-vvedut-intelektualni-deklaraciyi/> (20.07.2017).
4. Картина науки в библиометрических портретах ученых [текст] / Л. И. Костенко, А.°И.°Жабин, Е.°А.°Кухарчук, Т.°В.°Симоненко // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2014. – Вып. 12. – С. 70–78.
5. Копанєва В. Наукова бібліотека: від е-каталогу до е-науки [текст] / В. Копанєва // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 3. – С. 4–10.
6. Коршунов О. П. Библиографоведение : учебник / О. П. Коршунов, Н. К. Леликова, Т. Ф. Лиховид. – Санкт-Петербург : Профессия, 2014. – 288 с.
7. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження : [монографія] / Л. Й. Костенко, О.°І.°Жабін, С.°О.°Копанєва, Т. В. Симоненко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 173 с.
8. Наукометрія: методологія та інструментарій [текст] / Л.°Костенко та ін. // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – № 9. – С. 25–29.
9. Симоненко Т. Наукова декларація – вимога часу [текст] / Т.°Симоненко // Вісн. Книжкової палати. – 2017. – № 1. – С. 26–28.
10. Соколов°А.°В. Социальные функции библиотечной и библиографической деятельности [текст] / А.°В.°Соколов // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1984. – № 6. – С.22–23.

References

1. Bibliometrics of Ukrainian science. (2012). Retrieved from: <http://nbuviap.gov.ua/bpnu/> [in Ukrainian].
2. Kostenko, L., & Kuznetsov A., & Zhabin, A., & Kukharchuk, E., & Symonenko, T. V. (2014). Bibliometrics of Ukrainian science: information-analytical system. Bibliotekhnyy visnyk, 4, 8-12 [in Ukrainian].
3. For Ukrainian scientists they will introduce intellectual declarations. (2016). Retrieved from: <http://exchange.iii.ua/uk/news/dlya-ukrayinskih-vchenih-vvedut-intelektualni-deklaraciyi/> [in Ukrainian].

4. Kostenko, L. I., & Zhabin, A. I., & Kukharchuk, E. A., & Symonenko, T. V. (2014). The picture of science in the bibliometric portraits of scientists. Libraries of national academies of sciences: problems of functioning, tendencies of development, 12, 70-78 [in Russian].
5. Kopaneva, V. (2016). Scientific Library: From e-Catalogue to e-Science. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 3, 4-10 [in Ukrainian].
6. Korshunov, O. P., & Lelikova, N. K., & Likhovid, T. F. (2014). Bibliography: a textbook. St. Petersburg: Professyia [in Russian].
7. Kostenko, L. I., & Zhabin, A. I., & Kopaneva, E. A., & Symonenko, T. V. (2014). Scientific periodicals of Ukraine and bibliometrics research. Kiev: NBUV [in Ukrainian].
8. Kostenko, L., & Kuznetsov A., & Zhabin, A., & Kukharchuk, E., & Symonenko, T. V. (2015). Scientometrics: methodology and tools. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 9, 25-29 [in Ukrainian].
9. Symonenko T. (2017). A scientific declaration is a requirement of time. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 1, 26-28 [in Ukrainian].
10. Sokolov, A. V. (1984). Social Functions of Library and Bibliographic Activity. Nauchnye y tekhnicheskoye bybyoteki SSSR, 6, C.22–23 [in Russian].

УДК 378.02:35.073:378+001.2:021.3(045)

З.М. Свердлик

ПРАКТИКООРІЄНТОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена впровадженню практикоорієнтованих методів викладання курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Запропоновано тематичну структуру та зміст навчальної програми із зазначеної дисципліни. **Мета** статті передбачає обґрунтування ефективності виконання практичних вправ і застосування інноваційних форм проведення занять з «Інформаційно-аналітичної діяльності». На думку автора, такий підхід реалізує завдання соціальної комунікації, формує у майбутніх фахівців здатність компетентно управляти інформацією і раціонально її використовувати. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні структурно-функціонального аналізу, аналізу документальних інформаційних потоків, вивчення первинної документації, інформаційного моделювання. Зазначений методологічний інструментарій дає змогу піддати аналізу та схарактеризувати процес викладання фахових дисциплін, його вплив на формування професійної компетентності у випускників спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». **Науковою новизною** роботи є розроблена рекомендована структура навчальної програми з курсу «Інформаційно-аналітична діяльність». **Висновки.** Впровадження практичних способів викладання в освітній процес підготовки фахівців соціокультурної сфери сприятиме тому, що після закінчення вищого навчального закладу випускники на достатньому рівні володітимуть прийомами і методами інформаційної аналітики, вмітимуть їх практично застосовувати, будуть готові до роботи в аналітичних центрах, службах, агентствах.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, аналітичний документ, методи інформаційної аналітики, практикоорієнтоване навчання, інформаційно-аналітичне дослідження.

4. Kostenko, L. I., & Zhabin, A. I., & Kukharchuk, E. A., & Symonenko, T. V. (2014). The picture of science in the bibliometric portraits of scientists. Libraries of national academies of sciences: problems of functioning, tendencies of development, 12, 70-78 [in Russian].
5. Kopaneva, V. (2016). Scientific Library: From e-Catalogue to e-Science. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 3, 4-10 [in Ukrainian].
6. Korshunov, O. P., & Lelikova, N. K., & Likhovid, T. F. (2014). Bibliography: a textbook. St. Petersburg: Professyia [in Russian].
7. Kostenko, L. I., & Zhabin, A. I., & Kopaneva, E. A., & Symonenko, T. V. (2014). Scientific periodicals of Ukraine and bibliometrics research. Kiev: NBUV [in Ukrainian].
8. Kostenko, L., & Kuznetsov A., & Zhabin, A., & Kukharchuk, E., & Symonenko, T. V. (2015). Scientometrics: methodology and tools. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 9, 25-29 [in Ukrainian].
9. Symonenko T. (2017). A scientific declaration is a requirement of time. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 1, 26-28 [in Ukrainian].
10. Sokolov, A. V. (1984). Social Functions of Library and Bibliographic Activity. Nauchnye y tekhnicheskoye bybyoteki SSSR, 6, C.22–23 [in Russian].

УДК 378.02:35.073:378+001.2:021.3(045)

З.М. Свердлик

ПРАКТИКООРІЄНТОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена впровадженню практикоорієнтованих методів викладання курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Запропоновано тематичну структуру та зміст навчальної програми із зазначеної дисципліни. **Мета** статті передбачає обґрунтування ефективності виконання практичних вправ і застосування інноваційних форм проведення занять з «Інформаційно-аналітичної діяльності». На думку автора, такий підхід реалізує завдання соціальної комунікації, формує у майбутніх фахівців здатність компетентно управляти інформацією і раціонально її використовувати. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні структурно-функціонального аналізу, аналізу документальних інформаційних потоків, вивчення первинної документації, інформаційного моделювання. Зазначений методологічний інструментарій дає змогу піддати аналізу та схарактеризувати процес викладання фахових дисциплін, його вплив на формування професійної компетентності у випускників спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». **Науковою новизною** роботи є розроблена рекомендована структура навчальної програми з курсу «Інформаційно-аналітична діяльність». **Висновки.** Впровадження практичних способів викладання в освітній процес підготовки фахівців соціокультурної сфери сприятиме тому, що після закінчення вищого навчального закладу випускники на достатньому рівні володітимуть прийомами і методами інформаційної аналітики, вмітимуть їх практично застосовувати, будуть готові до роботи в аналітичних центрах, службах, агентствах.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, аналітичний документ, методи інформаційної аналітики, практикоорієнтоване навчання, інформаційно-аналітичне дослідження.

ПРАКТИКООРИЕНТОВАННОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ» КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ИНФОРМАЦИОННОМУ, БИБЛИОТЕЧНОМУ И АРХИВНОМУ ДЕЛУ

Статья посвящена значимости внедрения практикоориентированных методов преподавания курса «Информационно-аналитическая деятельность» студентам специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело». Предложено тематическую структуру и содержание учебной программы по указанной дисциплине. **Цель** статьи предусматривает обоснование эффективности выполнения практических упражнений и применения инновационных форм проведения занятий по информационно-аналитической деятельности. По мнению автора, такой подход реализует задачи социальной коммуникации, формирует у будущих специалистов способность компетентно управлять информацией и рационально ее использовать. **Методология исследования** заключается в применении структурно-функционального анализа, анализа документальных информационных потоков, изучение первичной документации, информационного моделирования. Указанный методологический инструментарий позволяет проанализировать и охарактеризовать процесс преподавания профессиональных дисциплин, его влияние на формирование профессиональной компетенции у выпускников специальности «Информационное, библиотечное и архивное дело». **Научной новизной** работы является разработанная рекомендуемая структура учебной программы курса «Информационно-аналитическая деятельность». **Выводы.** Внедрение практических педагогических способов преподавания в образовательный процесс подготовки специалистов социокультурной сферы будет способствовать тому, что после окончания высшего учебного заведения выпускники на достаточном уровне будут владеть приемами и методами информационной аналитики, уметь их практически применять, будут готовы к работе в аналитических центрах, службах, агентствах.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, аналитический документ, методы информационной аналитики, практикоориентированное обучение, информационно-аналитическое исследование.

Z. Sverdlyk

PRACTICE-ORIENTED TEACHING OF THE ACADEMIC DISCIPLINE “INFORMATIONAL AND ANALYTICAL ACTIVITY” AS A WAY OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES

The article deals with to the implementation of practice-oriented methods of teaching the course «Information Analytics» to the students of the specialty 029 «Information, library and archival studies». It offers the thematic structure and content of the curriculum of the above-mentioned academic discipline. **The purpose** of the research is to justify the effectiveness of the implementation of practical exercises and the use of innovative forms of training while teaching «Information Analytics». According to the author, this approach realizes the task of social communication and shapes the competence of future specialists to manage information and use it rationally. **The methodology** of the study involves using structural-and-functional analysis, analysis of documentary information flows, study of primary documentation and information modeling. The indicated methodological set of tools allows analyzing and characterizing the process of teaching vocation-related subjects, and its influence on the development of professional competence of graduates in the specialty «Information, library and archival studies». **The scientific novelty** of the work is the developed and recommended structure of the curriculum of the course «Information Analytics». **Conclusions.** Implementation of practical ways of teaching into the educational process of specialists of socio-cultural sphere will contribute to the fact that, after graduation from higher educational institutions, graduates will have sufficient techniques and methods of information analytics, will be able to apply them practically and will be ready to work in analytical centers, services and agencies.

Keywords: information analytics, analytical report, methods of information analytics, practice-oriented teaching, information-and-analytical research.

Актуальність теми дослідження. Відповідно до запитів сучасного суспільства актуальними стають тенденції зміни змісту професійної освіти, удосконалення навчального процесу, в якому поступово збільшується частка та важливість практичної підготовки студентів. Особливістю нового формату вищої освіти є підготовка фахівця, який вміє ініціативно, творчо мислити; фахівця, здатного після закінчення вищого начального закладу проявити себе як самодостатня особистість. Тож абсолютно закономірно, що в контексті підготовки студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» кількість практичних занять, виділених відповідно до навчального плану з профільних дисциплін, збільшується.

Метою дослідження є обґрунтування ефективності практичних занять з курсу «Інформаційно-аналітична діяльність», що сприяють формуванню у майбутніх випускників відповідної фахової компетенції.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній історіографії проблемам підготовки фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної, архівної справи, документознавства присвячені численні дослідження, результати яких відображені у фахових періодичних виданнях, збірниках наукових праць, матеріалах наукових конференцій тощо. Науковці всесторонньо розглядали різні аспекти педагогічної підготовки фахівців документно-інформаційної сфери: педагогічні засоби формування професійної компетентності [9; 10; 15; 16], самостійну і наукову роботу студентів як складову професійної підготовки [5; 12], модернізаційні технології освіти [2; 3], післядипломну та дистанційну освіту [6; 17], склад, структуру та перспективні напрями інформаційно-документознавчої освіти [1; 7; 8]. Не залишилися поза увагою дослідників й питання, пов'язані з педагогікою викладання дисциплін інформаційно-аналітичного спрямування. У цьому аспекті заслуговують на увагу праці І. Демешко [4], Л. Петренко [11], В. Саранчі і Т. Рудакової [14] та ін. Утім, методика викладання інформаційно-аналітичної діяльності у вищих навчальних закладах залишається малодослідженою, що, на наш погляд, пов'язано з різносторонньою направленістю дисциплі-

ни, її індивідуальним науково-навчальним характером. Залишаються відкритими і питання щодо змістового наповнення курсу, яке залежить від різних факторів: кількості навчальних кредитів, видів занять, технологічного забезпечення.

Основними завданнями, вирішення яких передбачено у статті, є: запропонувати тематичну структуру курсу «Інформаційно-аналітична діяльність»; розкрити значення інноваційних методів навчання при вивченні дисципліни; виявити фахову компетенцію, отримані студентами в результаті проходження курсу.

Курс «Інформаційно-аналітична діяльність» є невід'ємною складовою підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському університеті імені Бориса Грінченка. Програма навчальної дисципліни складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів. Початок 2017 навчального року в університеті розпочався з прийняття нової освітньої стратегії, в основу якої покладено навчання, засноване на дослідженнях і практичній діяльності. Особливостями стратегії є зменшення часу на традиційні лекції та теоретичні семінари, перехід до інтерактивних технологій з широким використанням новітнього обладнання [18]. Саме тому робоча навчальна програма курсу побудована таким чином, що більшість аудиторних занять – практичні. Зокрема, програмою передбачено всього 50 год. аудиторних занять, з яких: 24 год. – практичні, 8 год. – лекційні заняття, 8 год. – семінарські, 10 год. – модульний контроль [13, 3].

Метадисципліни – надання системи фахових теоретико-методичних знань і практичних навичок реалізації інформаційно-аналітичної діяльності в суспільстві, опанування методів і методології інформаційно-аналітичних процесів, засвоєння знань щодо засад реалізації інформаційно-аналітичної діяльності, набуття відповідних практичних навичок підготовки інформаційно-аналітичних документів.

Практичні заняття з курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» проводяться з урахуванням особливостей цієї дисципліни. На початку заняття студенти отримують завдання-кейси, знайомляться з умовами та вимогами до виконання. Якщо потрібно, проводиться вибір ліде-

ра групи й опонента, розподіл обов'язків у групі. Упродовж заняття група працює над ситуацією, відбувається пошук варіантів розв'язання проблемних завдань, оформлення висновків роботи (таблиця, доповідь, схема). Наприкінці заняття кожен студент готує презентацію виконаної особисто ним частини роботи.

З метою закріплення виконаних практичних вправ обов'язково підбиваються підсумки заняття. Зазвичай студенти обґрунтовують: що їм вдалося зробити; які були труднощі; що саме сподобалося; що нового дізналися на занятті; над чим треба ще попрацювати. Обов'язковим є заключне слово викладача, який аналізує роботу кожного студента, відзначаючи найактивніших, і вказує на недоліки, якщо такі є. Після цього проводиться оцінювання (аргументується й коментується).

Тематична структура курсу поділена на змістові модулі, кожен з яких дає змогу сформувати у студентів відповідну компетенцію. Зокрема, у межах проходження змістового модуля 1 «Теоретичні основи інформаційно-аналітичної діяльності» запропоновані такі теми практичних занять: «Сучасний стан законодавчого, науково-методичного, галузевого забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності», «Роль традиційних та електронних ресурсів у здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності», «Оцінка якості джерел інформації з мережі Інтернет».

Одним із завдань змістового модуля 1 є проведення порівняльного аналізу: нормативно-правових актів (закони, постанови, розпорядження), які регулюють інформаційну діяльність в Україні; нормативно-методичних матеріалів / державних стандартів, в яких визначені види і основні положення інформаційної діяльності та підготовки інформаційних продуктів. Пропонується не тільки проаналізувати зміст чинного законодавства, а й зробити власні рекомендації щодо оновлення/удосконалення/неактуальності тих або інших нормативно-правових актів.

Завдання схожого характеру: провести експертну оцінку рівня відповідності різних джерел інформації вимогам оперативності, повноти, новизни, достовірності, стислості. Так, студенти складають за темою магістерської дипломної роботи бібліографічний спи-

сок джерел, до якого обов'язково включають: засоби масової інформації, періодичну і неперіодичну літературу, рекламну документну інформацію, інтернет-джерела, урядові та галузеві акти, закони, матеріали конференцій та ін. Після проведення аналітичної обробки кожен студент робить узагальнений звіт про переваги та недоліки різних джерел інформації, вказавши, які джерела є найбільш релевантними при здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності, а до яких не варто звертатися.

Схожим чином побудоване ще одне із практичних занять, на якому студенти аналізують веб-сайти у мережі Інтернет як джерело інформації. Як майбутні співробітники інформаційних установ студенти повинні вміти розрізняти достовірну і викривлену (неповну) інформацію, опубліковану у Всесвітній павутині. Для кожного джерела (веб-сайт органу влади, веб-сайт юридичної особи, офіційна сторінка політичного діяча в мережі Facebook, електронні ЗМІ, спеціальний тематичний сайт) студент виставляє оцінки за 5-бальною шкалою, враховуючи такі критерії: компетентність і репутація авторів (власників) сайту, мета, розкриття теми, актуальність, новизна, достовірність інформації та використаних джерел, оригінальність матеріалів, інтерактивність; зручність пошуку інформації.

Таким чином, виконання завдань змістового модуля 1 сприятиме засвоєнню студентами положень основних нормативних актів з інформаційно-аналітичної діяльності, вивченню основних понять інформаційної аналітики; сформує вміння визначати цінність джерел інформації; набути навичок оцінки якісних параметрів інтернет-ресурсів як джерела інформації для підготовки і прийняття управлінських рішень.

Змістовий модуль 2 курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» включає тематику: «Методики збору та опрацювання інформації в процесі інформаційно-аналітичної діяльності», «Комплексні методи досліджень та базові аналітичні методики», «Інформаційні шуми, бар'єри, фільтри і їх вплив на якісні і кількісні показники інформації». У результаті проходження другого змістового модуля у студентів формується вміння застосовувати методи аналітики, зокрема метод опитування,

контент-аналізу, з метою створення інформаційних продуктів; визначати рівень інформаційного шуму у публікаціях засобів масової інформації.

Так, використовуючи метод опитування, студенти до початку практичного заняття повинні самостійно провести дослідження соціально-професійних уподобань членів професійного колективу певної галузі (на вибір студента). Використовуючи сучасні офісні програми і засоби Інтернету, розробити анкету для опитування і провести опитування, за результатами якого створити відповідні графіки/діаграми, які унаочнять показники дослідження.

Наступним практичним завданням змістового модуля 2 є здійснення якісно-кількісного контент-аналізу змісту виступів відомої публічної постаті, тексту наукової статті на зазначену викладачем тематику. Крім контент-аналізу, студенти визначають індекс легкості читання одного з виступів (статей), користуючись формулою Флеша-Кінкейда. У майбутньому виконання завдань такого роду допоможе випускникам створювати свої тексти виступів, доповідей, враховуючи специфіку аудиторії, перед якою виступатимуть.

Для набуття практичної компетентності відповідно до змістового модуля 3 перед студентами стоїть завдання – навчитися давати оцінку інформації як товару. Для цього студенти обирають галузь/сферу діяльності досліджуваного об'єкта. Далі – визначають, які інформаційні продукти чи послуги надаються відібраним об'єктом. Враховуючи часові, фінансові, ресурсні та інші витрати на виробництво інформаційного продукту чи надання послуги, пропонують власну ціну на товар, обґрунтовують свій вибір, виступивши перед аудиторією.

Третій змістовий модуль більшою мірою спрямований на вміння студентів працювати в команді, пропонувати нові ідеї, робити аналітичні висновки. До третього змістового модуля включено таку тематику: «Оглядові документи як вид аналітичної продукції», «Інформаційні документи як результат інформаційно-аналітичної діяльності», «Інформація як товар на ринку інформаційних продуктів та послуг».

Змістовий модуль 4 «Діяльність інформаційно-аналітичних структур в сучасному

суспільстві» передбачає вивчення студентами сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, дослідження інформаційно-аналітичної роботи державних архівів, бібліотек. У межах цього модуля студенти виконують підсумкове контрольне завдання, відповідно до якого студентам пропонується виступити в ролі кандидата на посаду держслужбовця (народного депутата, голови міської ради, облдержадміністрації тощо). Для цього студенти збирають інформацію про місто, районний центр, село, селище, на основі якої складають план виборчої кампанії у відповідній адміністративно-територіальній одиниці. У звіті вказують, які технології отримання інформації варто використовувати у процесі передвиборчої кампанії. Користуючись програмними засобами, студенти розробляють план заходів інформаційно-рекламної кампанії, яку кандидат буде проводити в обраному регіоні, обґрунтовують важливість/ефективність обраних заходів саме для цього регіону.

Окрім виконання практичних завдань у межах виділених аудиторних годин відповідно до навчального плану, магістри спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Київського університету імені Бориса Грінченка здійснюють виконання завдань самостійної роботи: створюють професійно-психологічний портрет (професіограму) аналітика; розробляють положення про інформаційно-аналітичну службу умовної структури; використовуючи кількісно-якісні методи дослідження, проводять моніторингові дослідження публікацій у фахових і спеціалізованих наукових виданнях, а саме: досліджують тематичну спрямованість публікацій та авторський склад, створюють огляди номерів журналу; здійснюють якісний контент-аналіз програм телеканалів; готують прес-кліпінги; використовуючи метод аналогій, наводять приклади історичних подій, подій із суспільно-політичного, культурного чи ділового життя; створюють аналітичні карти, наприклад, «Інформаційний імідж України у світі».

Наукова новизна пропонованої структури курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» полягає у взаємодії теорії та практики, відповідності кожного змістового модуля формуванню у студентів відповідної компетенції. У програмі подано плани-завдання практич-

них занять із вправами у межах змістового модуля, завдання для самостійної роботи, запитання й завдання для самоконтролю, законодавчі акти, базову та допоміжну літературу. Виклад матеріалу побудований таким чином, що засвоєння знань, передбачає впровадження в освітній процес не тільки класичних методів навчання, але й застосування кейс-методів, методів «мозкового штурму», проектних методів, колективного обговорення тощо.

Висновки. Впровадження в сучасну систему підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної галузі новітніх методик викладання, надання переваги практикоорієнтованому навчанню сприятиме можливості на якісно новому рівні підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності. Виконання практичних вправ, які відтворюють життєві ситуації, зумовлюють у студентів позитивне ставлення до навчальних дисциплін, підвищують рівень інформаційної культури, формують програмні види фахової компетентності:

- застосовувати законодавчі та нормативно-правові акти з питань інформаційної діяльності;
- визначати раціональне і ефективне застосування основних технологій інформа-

ційно-аналітичної діяльності при аналізі інформаційних процесів та явищ;

- формулювати завдання, використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованих висновків;

- орієнтуватися у методах інформаційно-аналітичної діяльності та застосовувати їх на практиці;

- здатність до організації діяльності інформаційно-аналітичних служб, центрів та установ;

- оволодіння методикою створення інформаційно-аналітичних документів;

- уміння застосовувати у професійній діяльності технології веб 2.0, сучасних технологій веб-аналітики та соціології Інтернету;

- практичні вміння проведення інформаційного аналізу та оцінки ефективності і якості інформаційної діяльності.

Подальші дослідження з порушеної у статті проблематики повинні бути спрямовані на обґрунтування практичних рекомендацій щодо застосування інноваційних процесів і технологій у поєднанні з традиційними методами навчання під час викладання курсу «Інформаційно-аналітична діяльність» для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Список використаних джерел

1. Антоненко І. Є. Кваліфікаційні вимоги до фахівців у сфері керування документаційними процесами (досвід Австралії) // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2006. № 3. С. 61–63.
2. Белоус К. 3D-технологии в организации учебного процесса студентов // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 10-12 вересня 2015 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 436–441.
3. Бірюкова Т. Л. «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у світлі модернізації підготовки фахівців документно-інформаційної діяльності // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 8-9 вересня 2016 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 126–132.
4. Демешко І. М. Застосування інноваційної методики в курсі «Інформаційно-аналітична діяльність» // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов [та ін.]. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. Вип. 147. С. 57–62.
5. Єрмолаєва Г. Самостійна робота студентів у професійному становленні майбутнього фахівця документно-інформаційної діяльності 2017 // Інформація, комунікація, суспільство 2017 : матеріали 6-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2017, Славське, 18-20 травня 2017 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 341–342.
6. Жданова-Неділько О., Якименко Н. Функціонування педагогічної системи дистанційного навчання у процесі підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 23 листопада 2016 р. / редкол. : І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 41–42.
7. Крохмаль І. М. Компоненти професійної готовності фахівця з документознавства та інформаційної діяльності // Педагогічний альманах. 2011. Вип. 12. Частина 3. С. 124–131.

8. Кушнарченко Н. М. Складові змісту спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»: питання методології // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2004. № 1. С.15–21.

9. Малик Г. Професійна карта як елемент реалізації компетентнісного підходу в інформаційно-комунікативній підготовці документознавця: вітчизняний і міжнародний виміри // *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 4. С. 26–33.

10. Настенко Л.Г., Свердлик З.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності // *Інформація, комунікація, суспільство 2017 : між-нар. наук. конф. ІКС-2017 (18–21 травня 2017 р, м. Львів)*. Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 342–343.

11. Петренко Л. М. Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13. 00. 04 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. К., 2014. 583 с.

12. Прокопенко Л. С. Наукова робота студентів як складова підготовки фахівців за спеціальністю «029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» // *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 8-9 вересня 2016 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна*. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 48–53.

13. Робоча програма з «Інформаційно-аналітичної діяльності» для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», з галузі знань 02 «Культура і мистецтво»; затверджена 1 вересня 2017 р. / розробник: З. М. Свердлик. К., 2017. 52 с.

14. Саранча В., Рудакова Т. Дисципліна «Інформаційна діяльність в державних установах»: зміст і місце в підготовці магістрів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» // *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи : матеріали ІІ Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 23 листопада 2016 р. / редкол. : І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 49–50.*

15. Свердлик З. М. Роль архівних матеріалів з історії міського самоврядування Києва кін. ХІХ – поч. ХХ ст. у професійній підготовці документознавців // *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квітня 2015 р. / редкол. Тюрменко І. І. та ін. К. : Талком, 2015. С. 370–373.*

16. Спориніна Т. Т. Проектна діяльність як фактор формування компетентнісної освіти // *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 8-9 вересня 2016 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна*. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 254–259.

17. Тюрменко І. І. Післядипломна освіта документознавця: виклики інформаційного суспільства // *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 8-9 вересня 2016 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна*. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 192–196.

18. Університет Грінченка запроваджує нову освітню стратегію [Електронний ресурс] // Педагогічна преса : освітній портал. URL: <http://pedpresa.ua/184772-universytet-grinchenka-zaprovadzhuye-novu-osvitnyu-strategiyu.html>. (дата звернення: 09.09.2017)

References

1. Antonenko, E. Qualification requirements for specialists in the field of document process management (Australian experience). *Library Science. Document science. Informology*. 2006, 3, 61-63 [in Ukrainian].

2. Belous, K. 3D-technology in the organization of the student's educational process // *Informational education and professional-communicative technologies of the XXI century: source book of VIII International science and practice conference, Odessa, September 10-12, 2015 / under the general editorship by V.G. Sprinsian*. Odessa: FOP-Garage, 2015, 436-441 [in Russian].

3. Biryukova, T. L. "Information, Library and Archival Affairs" in the light of modernization of the training of specialists in documentary information activities. *Informational education and professional-communicative technologies of the XXI century: source book of VIII International science and practice conference, Odessa, September, 2016 / under the general editorship by V.G. Sprinsian*. Odessa: FOP-Garage, 2015, 126-132 [in Ukrainian].

4. Demeshko, I. M. Application of innovative methodology in the course of "Information and analytical activity" / *proceedings of KSPU. Series: Pedagogical Sciences / Ed. staff: V. F. Cherkasov [et al.]*. Kirovohrad: KSPU named after V. Vynnychenko, 2016, 147, 57-62 [in Ukrainian].

5. Yermolayeva, G. Independent work of students in the professional development of the future specialists in document and information activities 2017. *Information, communication, society 2017: materials of the 6-th*

International Scientific Conference ICS-2017, Slavske, May 18-20, 2017. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2017, 341-342 [in Ukrainian].

6. Zhdanova-Nedilko, O., Yakimenko, N. Functioning of pedagogical system of distance learning in the process of preparation of specialists in document science and information activity. Document and informational communications in the conditions of globalization: state, problems and prospects: materials of II All-Ukrainian science and practice Internet Conference, Poltava, November 23, 2016 / Ed. staff: I.G. Perederiy, A. A. Solianyk, et al. Poltava: PoltNTU, 2016, 41-42 [in Ukrainian].

7. Krokhamal, I. M. Components of professional readiness of a specialist in document science and information activity. Pedagogical Almanac, 2011, 12, Part 3, 124-131.

8. Kushnarenko, N. M. Components of the specialty content "Document science and Information Activity": Methodology Problems. Library Science. Document science. Informology. 2004, 1. 15-21 [in Ukrainian].

9. Malyk, G. Professional map as an element of the implementation of a competent approach in the information and communication preparation of a document specialist: domestic and international dimensions. Bulletin of the Book Chamber. 2011, 4. 26-33 [in Ukrainian].

10. Nastenko, L. G., Sverdlyk, Z. M. Formation of professional competence of future specialists in document science and information activities. Information, communication, society 2017: proceedings of the 6-th International Scientific Conference ICS-2017, May 18-20, 2017. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 2017, 342-343 [in Ukrainian].

11. Petrenko, L. M. Theory and methodology of development of information and analytical competence of heads of vocational and technical educational institutions: diss. for obtaining the sc. degree of Dr. of Education: 13. 00. 04 / Institute of vocational education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2014. 583 p. [in Ukrainian].

12. Prokopenko, L. S. . Students' scientific work as the component of specialist training by the specialty "029 – Information, Library and Archival Affairs". Informational education and professional-and-communicative technologies of the XXI century: source book of VIII International science and practice conference, Odessa, September 8-9, 2016 / under the general editorship by V.G. Sprinsian: Odessa: FOP-Garage. 2015, 48-53 [in Ukrainian].

13. Curriculum "Information and analytical activity" for students of specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs", knowledge area 02 "Culture and Art"; approved September 1, 2017 / Developer: Z. M. Sverdlyk. Kyiv, 2017. 52 p. [in Ukrainian].

14. Sarancha, V., Rudakova, T. Academic discipline "Information activity in state institutions": content and place in the preparation of masters in the specialty "Information, Library and Archival Affairs". Document and informational communications in the conditions of globalization: state, problems and prospects: materials of II All-Ukrainian science and practice Internet Conference, Poltava, November 23, 2016 / Ed. staff: I.G. Perederiy, A. A. Solianyk, et al. Poltava: PoltNTU. 2016, 49-50 [in Ukrainian].

15. Sverdlyk, Z. M. The role of archival materials on the history of municipal self-government in Kiev in late XIX – early XX century in the professional training of document specialists. Historical and cultural heritage: preservation, access, use: proceedings of International science and practice conf., Kyiv, Ukraine, April 7-9, 2015 / Ed. Staff I. I. Tiurmenko et al. K.: Talkom. 2015, 370-373 [in Ukrainian].

16. Sporynina, T. T. Project activity as a factor for the formation of competence education. Informational education and professional-communicative technologies of the XXI century: source book of VIII International science-practice conference, Odessa, September 8-9, 2016 / under the general editorship by V.G. Sprinsian: Odessa: FOP-Garage. 2015, 254-259 [in Ukrainian].

17. Tiurmenko, I. Postgraduate Education of a document specialist: Challenges of the Information Society. Informational education and professional-communicative technologies of the XXI century: source book of VIII International science and practice conference, Odessa, September 8-9, 2016 / under the general editorship by V. G. Sprinsian: Odessa: FOP-Garage. 2015, 192-196 [in Ukrainian].

18. Borys Grinchenko University is introducing a new educational strategy [Electronic resource]. Pedagogical Press: Educational portal. URL: <http://pedpresa.ua/184772-universytet-grinchenka-zaprovadzhuye-novu-osvitnyu-strategiyu.html>. Access date: 09.09.2017.

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 02:001.8

О.В. Воскобойнікова-Гузєва

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

Мета роботи полягає у проведенні аналізу методологічного інструментарію, який використовувався дослідниками в галузі соціальних комунікацій у ході проведення дисертаційних досліджень на здобуття ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні системного підходу до вивчення методологічного інструментарію дисертаційних досліджень, який реалізується з використанням методів аналізу і синтезу. **Наукова новизна.** Стаття продовжує цикл досліджень автора, присвячених теорії та методології сучасного бібліотекознавства. Уперше представлено результати аналізу методології та методів конкретних дисертаційних досліджень, присвячених актуальним соціокомунікаційним та інформаційно-технологічним проблемам розвитку бібліотечного соціального інституту. **Висновки.** Представлені у статті результати аналізу застосування традиційних і новітніх підходів та методів проведення сучасних бібліотекознавчих досліджень засвідчують той факт, що методологія бібліотекознавства перебуває в активній фазі свого розвитку. Вона збагачується теоретико-методологічними здобутками суміжних галузей знання, використовує різноманітний арсенал дослідницьких методик і методів, які дають змогу всебічно представити специфіку функціонування бібліотечного соціального інституту як рівноправного партнера у розбудові суспільства знань.

Ключові слова: бібліотекознавство, інституціональний підхід, соціокомунікаційний підхід, системний підхід, соціальні комунікації.

Е.В. Воскобойнікова-Гузєва

РАЗВИТИЕ МЕТОДОЛОГИИ БИБЛИОТЕКОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ:
ТРАДИЦИИ И НОВАЦИИ

Цель работы – проведение анализа методологического инструментария, который использовался исследователями в сфере социальных коммуникаций в ходе проведения диссертационных исследований на соискание степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение. **Методология** исследования заключается в применении системного подхода к изучению методологического инструментария диссертационных исследований, который реализуется с использованием методов анализа и синтеза. **Научная новизна.** Статья продолжает цикл исследований автора, посвященных теории и методологии современного библиотековедения. Впервые представлено результаты анализа методологии и методов конкретных диссертационных исследований, посвященных актуальным социокоммуникационным и информационно-технологическим проблемам развития библиотечного социального института. **Выводы.** Представленные в статье результаты анализа использования традиционных и новейших подходов и методов проведения современных библиотековедческих исследований засвидетельствовали тот факт, что методология библиотековедения находится в активной фазе своего развития. Она обогащается теоретико-методологическими наработками смежных отраслей знания, использует разнообразный арсенал исследовательских методик и методов, которые позволяют всесторонне представить специфику функционирования библиотечного социального института как равноправного партнера в построении общества знаний.

Ключевые слова: библиотековедение, институциональный подход, социокоммуникационный подход, системный подход, социальные коммуникации.

O.V. Voskoboinikova-Guzeva

DEVELOPMENT OF METHODOLOGY OF LIBRARY AND RESEARCH STUDIES: TRADITIONS AND NEWS

The purpose of the work is to carry out an analysis of the methodological tools used by researchers in the field of social communications during the course of the dissertation research on the degree of the candidate of social sciences, specialty 27.00.03 - Bibliology, Library science, Bibliography. The methodology of the study involves using the systematic approach to the study of methodological tools of dissertation research, which is realized using methods of analysis and synthesis. Scientific novelty. The article continues the cycle of author's research on the theory and methodology of contemporary librarianship. The results of the analysis of methodologies and methods of specific dissertation researches devoted to actual socio-communicative and informational and technological problems of the development of the library social institute are presented for the first time. Conclusions. The results of the analysis of the application of traditional and new approaches and methods of carrying out of modern library studies presented in the article show that the methodology of library science is in the active phase of its development. It enriches theoretical and methodological achievements of related branches of knowledge and uses a diverse arsenal of research methods and methods that allow us to present comprehensively the specifics of the functioning of the library social institute as an equal partner in the creation of a knowledge society.

Keywords: library science, institutional approach, socio-communicative approach, system approach, social communications.

Постановка проблеми. Концептуальне розуміння сутності сучасної бібліотеки як території інформаційної свободи, центру міжкультурної та міжособистісної комунікації, кумулятивної та комунікаційної складової загальноцивілізаційного інформаційного простору [2, 5] обумовлює розмаїття методологічного та методичного інстру-

ментарію, який використовується науковцями для дослідження різних аспектів розвитку та взаємодії бібліотечно-інформаційних установ з іншими соціальними інститутами в процесі становлення суспільства знань. На нашу думку, надзвичайно важливим стає продовження осмислення сутності методологічних підходів, які застосовуються у новітніх бібліотекознавчих дослідженнях – соціокомунікаційного, системного, системно-діяльнісного, синергетичного, когнітивного, соціокультурного, оскільки майже кожна нова дисертаційна робота дає наочні

прикладні результати поєднання різних взаємодоповнюючих методологічних підходів, які реалізуються шляхом використання відповідних методів і процедур наукового пізнання.

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальність проблематики методології бібліотекознавчих досліджень підтверджується увагою, яку приділяють їй сучасні науковці протягом останніх 5-7 років. Згадаємо про інституціональний підхід, обґрунтування доцільності застосування якого отримало розвиток у роботах С. А. Басова [1 та ін.]. У межах цього підходу суспільні явища та відносини розглядаються як множина взаємопов'язаних та взаємодіючих інституцій, і, відповідно, бібліотечний соціальний інститут (БСІ) як реальна соціальна система складається з взаємопов'язаних та взаємозумовлених функціонально спеціалізованих елементів. Саме такий підхід дав змогу ученому побудувати шестиелементну структурно-функціональну модель БСІ, яка на рівні організаційної структури вміщує такі види діяльності, як практика, освіта, наука, комунікація, самоорганізація та управління, етика і право. Ще 2012 р. на сторінках часопису «Бібліотечний вісник» Т. Ю. Гранчак представила одне з найґрунтовніших досліджень та-

ких методологічних підходів до вивчення БСІ, як: інформаційно-сервісний, культурологічний, соціокультурний, документальний і документалістський [4]. Трохи згодом журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» представив професійній громадськості статті Н. Е. Кунанець, де було доведено традиційність застосування соціокомунікаційного підходу при вивченні бібліотек та визначено методологічні засади використання методів інформатики при здійсненні бібліотекознавчих досліджень [5 та ін.]. Ми вивчали методологію дослідження соціокомунікаційного феномену сучасної бібліотеки, і особлива увага була приділена інституціональному, соціосинергетичному та модернізаційному підходам до дослідження сучасного етапу розвитку бібліотечно-інформаційної сфери, що відображено у публікації на сторінках збірника «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» [3 та ін.]. З позицій соціосинергетики бібліотека, бібліотечний соціальний інститут та бібліотечно-інформаційна сфера загалом можуть розглядатися як складні системи, здатні до саморозвитку та самоорганізації, що мають нелінійний розвиток, як інтенсивний (під впливом економічного та соціального середовища, результатів досліджень суміжних наук та галузей знання), так і екстенсивний (під впливом внутрішніх сил). Модернізаційний підхід ґрунтується на розумінні необхідності структурних, технологічних та інституційних змін у національній економіці, політиці, соціогуманітарній сферах, зокрема і у бібліотечно-інформаційній діяльності, спрямованих на підвищення їхньої конкурентоспроможності. Важливою складовою методології бібліотекознавства є конкретизація та результативна взаємодія методологічних підходів і методів відповідно до об'єктів і предметів виконуваних досліджень.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу методологічного інструментарію, який використовувався дослідниками в галузі соціальних комунікацій у ході проведення дисертаційних досліджень на здобуття ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Як базові для аналізу було обрано найостанніші дисертаційні дослідження, виконані представниками різних наукових бібліотекознавчих

шкіл – Київської, Харківської та Львівської та захищені у 2016 р., і до рецензування яких автор статті мав безпосереднє відношення як опонент – роботи А. В. Ржеуського [6], С. С. Ростовцева [7], С. О. Шемаєва [9], або автор відгуку на авто-реферат – дисертація А. В. Струнгара [8].

Викладення основного матеріалу дослідження. Нагадаємо, що термін «методологія» (грец. *methodos* – шлях дослідження або пізнання, *logos* – поняття, вчення) визначає сукупність способів, прийомів та операцій практичного або теоретичного засвоєння дійсності, тобто шлях пізнання. У філософії та наукознавстві вирізняють такі рівні методології – загальнофілософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, рівень методів, процедур і техніки дослідження. Одним із завдань методології конкретної науки є аналіз взаємодії методів різних наук, їхня конкретизація відповідно до об'єкта і предмета власної науки. Поряд із філософським рівнем методології, бібліотекознавство активно використовує загальнонауковий рівень, покладає в основу фахових досліджень загальнонаукові підходи – системний і діяльнісний, історичний, інституціональний, комплексний та інші, а також різноманітні методи наукового пізнання.

Тематика визначених для методологічного аналізу дисертаційних досліджень охоплює широкий спектр соціальних та технологічних проблем, пов'язаний із новітнім етапом розвитку бібліотечно-інформаційних установ. Ефективність цього етапу залежить від рівня активності використання усього потенціалу сучасних інтернет-технологій для надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих бібліотечних системах (А. В. Ржеуський) [6], формування і просування системи інтернет-маркетингу в бібліотеках України (С. С. Ростовцев) [7], потребує побудови та розвитку інформаційно-аналітичного порталу бібліотеки як засобу наукової комунікації в умовах розгортання мережевого середовища (А. В. Струнгар) [8], пов'язана з посиленням та структуруванням взаємодії бібліотек, музеїв та архівів у комунікаційному просторі країни (С. О. Шемаєв) [9]. Науковість змісту, глибина та новизна доказової бази і висновків названих дисертаційних досліджень не викликають сумнівів і вже високо оцінені опонентами, уповноваженою атестаційною комісією та колегами по

«інформаційно-бібліотечному цеху». Наша мета – на прикладі цих робіт зробити спробу аналізу традиційного і новітнього у методології проведення сучасних бібліотекознавчих досліджень.

Молодими науковцями використано широкий спектр загальнофілософських та загальнонаукових підходів, які підкріплюються відповідним меті та завданням набором методів дослідження. Так, А. В. Ржеуський, маючи на меті створення вербальної концептуальної моделі соціальних комунікацій у бібліотеці із застосуванням комплексу інноваційних дистанційних послуг, веб-сервісів та інформаційних технологій [6, 1], як методологічний інструментарій, використовує базові принципи історизму, науковості, об'єктивності і системності для аналізу особливостей розвитку інноваційних форм бібліотечного обслуговування, та застосовує відповідні до завдань дослідження методи: соціокомунікаційний, термінологічний, аналітичний, моделювання, аналізу, синтезу, узагальнення і прогнозування. Варто відзначити, що львівський дослідник (робота виконана у Національному університеті «Львівська політехніка» під керівництвом доктора наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника Н. Е. Кунанець), мабуть, вперше серед вітчизняних бібліотекознавчих робіт, застосував метод бенчмаркінгу для дослідження інформаційних послуг бібліотек та визначення бібліотек-еталонів з бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів в дистанційному режимі. Як послідовно доводить А. В. Ржеуський, «у бібліотекознавстві бенчмаркінг можна використовувати як інструментарій, що забезпечує процеси ефективного порівняльного аналізу досліджуваного бібліотечного інституту з бібліотеками, обраними як еталони» [6, 9], і це уможливило відбір найефективніших форм і методів роботи бібліотеки-еталона для подальшого використання та підвищення ефективності діяльності як окремої бібліотеки у цілому, так і певних напрямків діяльності.

Методологічними засадами дисертаційного дослідження С. С. Ростовцева «Формування системи інтернет-маркетингу в бібліотеках України» (виконане в Харківській державній академії культури, науковий керівник доктор педагогічних наук, професор А. А. Соляник) було визначено соціокомунікативний, системно-діяльнісний та інформаційний під-

ходи [7, 2]. Дослідником активно використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи, серед яких: бібліо- та вебметричний аналіз; контент-аналіз; термінологічний та компаративний методи, метод моделювання, історико-генетичний метод. С. С. Ростовцев зазначає, що «з позицій соціокомунікативного підходу інтернет-маркетингова діяльність бібліотеки базується на трьох фундаментальних засадах: визнанні комунікаційної сутності взаємодії «бібліотека – користувач»; необхідності забезпечення ефективного зворотного зв'язку із користувачами з метою дослідження їх потреб та визначення рівня задоволеності запропонованими інформаційними продуктами та послугами; реалізації комунікаційних процесів, спрямованих на просування бібліотечної діяльності в он-лайн середовищі» [7, 6]. А застосування системно-діяльнісного підходу і методу моделювання дало змогу С. С. Ростовцеву розробити комплексну модель бібліотечно-інтернет-маркетингу як взаємодоповнюючу єдність стратегічно-цільового та інструментального компонентів, а сполучною ланкою між цими компонентами стає веб-аналітика, яка забезпечує збір і структурування інформації щодо функціонування конкретних інструментів та загальних тенденцій мережевого позиціонування бібліотеки.

На стику соціальних і наукових комунікацій як наукових дисциплін перебуває дисертаційне дослідження А. В. Струнгара «Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації» (виконане в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, науковий керівник – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки Л. Й. Костенко). Методологічною основою цього дослідження було визначено наступні загальнонаукові підходи – соціокомунікаційний, когнітивний, синергетичний. Дослідником застосовано цілий комплекс методів на шляху до досягнення мети: діалектичний, структурно-функціональний, статистичний, веб-аналітики, документознавчого аналізу, елементи контент-аналізу документних матеріалів та інтернет-проектів бібліотек. Звертаємо особливу увагу на застосування дослідником когнітивного та синер-

гетичного підходів. Як зазначає А. В. Струнгар, когнітивний підхід дав можливість розглядати інформаційно-аналітичний портал як когнітивно-орієнтований ресурс, який опосередковує взаємодію користувачів, інформації та знань у мережевому середовищі, а застосування синергетичного підходу дало йому змогу досліджувати інформаційно-аналітичний портал з позиції відкритої системи, що уможливає інтеграцію джерел наукової інформації з використанням різноманітних засобів, способів, каналів, прийомів, форм представлення, використання, поширення й обміну нею в суспільстві [8, 9].

Методологічною основою дисертаційної роботи С. О. Шемаєва «Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України» (виконана у Харківській державній академії культури під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Н. М. Кушнарєнко) визначено застосування соціокомунікативного підходу у поєднанні із системним, соціокультурним та інформаційним. Комплекс дослідницьких методів цієї роботи складається з методів аналізу і синтезу, історичного, порівняння, прогнозування, моніторингу контенту веб-сайтів; статистичного методу, анкетування та опитування. С. О. Шемаєв зазначає, що «теоретико-методологічні основи соціальних комунікацій уможливили розкриття особливостей взаємодії бібліотек з музеями та архівами як соціально-комунікаційного процесу, який забезпечує спільність їх дій у часі і просторі, та як процесу взаємовпливу з технологічним суспільним розвитком, що формує нові міжквідомчі і міждисциплінарні зв'язки» [8, 6]. Але ми окрему увагу звертаємо на застосування дослідником синергетичного підходу, як і у дослідженні, методологія якого аналізувалася вище. У роботі С. О. Шемаєва основні принципи синергетичного підходу сприяли поглибленому розумінню взаємодії бібліотек з музеями та архівами як комунікаційно-системної єдності, що у певних умовах здатні до самоорганізації, зберігають свою ідентичність і специфічність. У поєднанні із системним і соціокультурним підходами це дало досліднику можливість обґрунтувати необхідність переходу бібліотек, архівів і музеїв на новий рівень взаємодії – не заперечуючи важливості таких форм, як контакти, партнерство і кооперація, пропонується «конверген-

ція» як системна взаємодія бібліотек з музеями та архівами на засадах зближення їхньої освітньої, наукової і практичної діяльності в умовах сучасної системи соціальних комунікацій.

Отже, аналізуючи застосування традиційних і новітніх підходів у дослідженні актуальної бібліотечно-інформаційної проблематики, підсумуємо:

- загальнофілософські та загальнонаукові принципи історизму, наукової об'єктивності і системності, на яких традиційно базуються наукові дослідження соціогуманітаристики, залишаються у методологічному інструментарії дослідників;

- найчастіше використовується соціокомунікативний (соціокомунікаційний) підхід до дослідження у поєднанні із системним (системно-діяльнісним), інформаційним та соціокультурним підходами;

- спостерігаємо активізацію застосування синергетичного підходу, зокрема, у поєднанні з когнітивним, що засвідчує неупередженість та новаційність поглядів науковців, які досліджують обрані об'єкти як відкриті системи, здатні до саморозвитку та самоорганізації.

Стосовно загальнонаукових і спеціальних методів, що найактивніше використовувалися науковцями, це методи: аналізу і синтезу; історичний та діалектичний; порівняння та узагальнення; прогнозування і моделювання; документознавчого та термінологічного аналізу; статистичний метод; анкетування та опитування. Слід зазначити, що поряд із вищезазначеними підходами, деякі дослідники використовують саме як методи – структурно-функціональний та соціокомунікаційний. Серед новітніх, пов'язаних із впливом інформаційно-комунікаційних технологій та теорій сучасного менеджменту, зокрема інформаційного, дослідники застосовують методи бібліо- та вебметричного аналізу; моніторингу контенту веб-сайтів, контент-аналізу інтернет-проектів бібліотек; метод бенчмаркінгу тощо.

Висновки із дослідження і перспективи подальшого розвитку проблеми.

Представлені у статті результати аналізу застосування традиційних і новітніх підходів та методів проведення сучасних бібліотекознавчих досліджень засвідчують той факт, що методологія бібліотекознавства перебуває в активній фазі свого розвитку. Вона збагачу-

ється теоретико-методологічними здобутками суміжних галузей знання, використовує різноманітний арсенал дослідницьких методик і методів, які дають змогу всебічно представити специфіку функціонування бібліотечного соціального інституту як рівноправного партнера у розбудові суспільства знань.

Розширення кола дисертаційних робіт, які у подальшому можуть стати об'єктами подібного методологічного аналізу, зможе уріз-

номанітнити перелік спеціальних методів та продемонструвати нові, відмінні від сьогоденних, комплекси загальнонаукових підходів та методів їхньої дослідницької реалізації.

Загалом проблематика розвитку методології сучасних бібліотекознавчих досліджень заслуговує на те, щоб бути предметом окремого фахового дослідження, зокрема монографічного або дисертаційного.

Список використаних джерел

1. Басов С. А. Об институциональном подходе в библиотековедении / С. А. Басов // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 3. – С. 50–69.
2. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. В. Воскобойнікова-Гузєва ; наук. ред. Г. І. Ковальчук ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Академперіодика, 2014. – 362 с.
3. Воскобойнікова-Гузєва О. Методологія бібліотекознавчих досліджень: новітні підходи / О. В. Воскобойнікова-Гузєва // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Вип. 42. – Київ, 2015. – С. 7–21.
4. Гранчак Т. Ю. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2012. – № 5. – С. 20–26.
5. Кунанець Н. Е. Соціокомунікаційний підхід у бібліотекознавстві: інновація чи відновлення традицій / Н. Е. Кунанець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2014. – № 3. – С. 11–18.
6. Ржеуський А. В. Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих системах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03 / Ржеуський Антоній Валентинович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 23 с.
7. Ростовцев С. С. Формування системи Інтернет-маркетингу в бібліотеках України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03 / Ростовцев Сергій Сергійович ; М-во культури України, Харківська державна академія культури. – Харків, 2016. – 22 с.
8. Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03 / Струнгар Артур Валерійович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 19 с.
9. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03 / Шемаєв Сергій Олександрович ; М-во культури України, Харківська державна академія культури. – Харків, 2016. – 20 с.

References

1. Basov, S. A. (2011). About institutional approach in library science. *Nauchnije i tekhnicheskiye biblioteki*, 3, 50-69 [in Russian].
2. Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2014). Strategies of the development of the librarian-informational field of Ukraine: genesis, conceptions, modernization. Kyiv: Akademperiodyka [in Ukrainian].
3. Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2015). New Approaches to Research Activity in Methodology of Library Science. *Scientific Works V. Vernadsky National Library of Ukraine*, 42, 5-21.
4. Hrachak, T. The modern approaches to study of library as social institute. *Bibliotechnyi Visnyk*, 5, 20-26.
5. Kunanets, N. E. (2014). Socio-communication in library science: innovation as traditional restoration. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 11-18.
6. Rzhеuskiy, A. V. (2016). Models, methods and tools for providing information services in service-oriented library systems. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
7. Rostovtsev, S. S. Formation of internet-marketing system in Ukrainian libraries. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Strungar, A. V. Information and analytical portal of library as scientific communication medium. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
9. Shemaiev, S. O. Collaboration between libraries, museums, archives in communication space of Ukraine. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

УДК 02:004.946.5-025.12

Тахир Садыгов

РЕЙТИНГОВАЯ ОЦЕНКА БИБЛИОТЕЧНЫХ ПРОЕКТОВ В ВИРТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Цель исследования. Сформировать комплекс последовательных действий по проведению библиотеками проектов и мероприятий с использованием социальных сетей как площадок для виртуальной коммуникации. Поскольку социальные сети на сегодняшний день формируют специфическую информационную среду, объединяющую участников по интересам, интеграция библиотек в это пространство с целенаправленным предоставлением информации, является крайне важной. **Методология** исследования заключается в применении компаративного метода, методов обобщения и анализа. **Научная новизна.** В социальных сетях часто происходит преобладание неадекватной информации и, как следствие, формирование вредоносной информационной среды. Этому способствует отсутствие мониторинга рациональной, релевантной информации. Именно для поиска технологий предотвращения распространения недостоверной информации систематически исследованы развивающиеся социальные сети, их технические, технологические, массовые возможности и особенности их информационных процессов. Определена роль в этом процессе библиотек. **Выводы.** Мониторинги, проводимые профессиональными библиотечными работниками свидетельствуют, что работа по созданию виртуального имиджа библиотек, проекты по формированию рейтинговой оценки библиотечных структур в социальных сетях проводятся, но, главным образом, стихийно. Если же эта работа будет проводиться систематически и целенаправленно, то и в региональных библиотеках повысится мотивация и возрастут коэффициенты эффективности работы библиотек в едином информационном пространстве.

Ключевые слова: деятельность библиотек в социальных сетях, э-библиотечное дело, виртуальное информационное пространство, инновационное библиотечное дело, библиотечные проекты, рейтинговая оценка.

Тахір Садигов

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА БІБЛІОТЕЧНИХ ПРОЄКТІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Мета дослідження. Сформувати комплекс послідовних дій з проведення бібліотеками проєктів і заходів з використанням соціальних мереж як майданчиків для віртуальної комунікації. Оскільки соціальні мережі на сьогоднішній день формують специфічний інформаційний простір, що об'єднує учасників за інтересами, інтеграція бібліотек в цей простір з цілеспрямованим наданням інформації, є вкрай важливою. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного методу, методів узагальнення і аналізу. **Наукова новизна.** Як правило, в соціальних мережах відбувається переважання неадекватної інформації і, як наслідок, формування шкідливого інформаційного середовища. Цьому сприяє відсутність моніторингу раціональної, релевантної інформації. Саме з цієї точки зору систематично досліджено соціальні мережі, що розвиваються, їхні технічні, технологічні, масові можливості й особливості їхніх інформаційних процесів та визначено роль у цих процесах бібліотек. **Висновки.** Моніторинги, проведені професійними бібліотечними працівниками, свідчать, що робота зі створення віртуального іміджу бібліотек, проєкти щодо формування рейтингової оцінки бібліотечних структур в соціальних мережах проводяться, але головним чином стихійно. Якщо ж цю роботу буде проведено систематично і цілеспрямовано, то і в регіональних бібліотеках підвищиться мотивація, і коефіцієнти ефективності роботи бібліотек в єдиному інформаційному просторі будуть високі.

Ключові слова: діяльність бібліотек в соціальних мережах, е-бібліотечна справа, віртуальний інформаційний простір, інноваційна бібліотечна справа, бібліотечні проєкти, рейтингова оцінка.

Tahir Sadigov

THE RATING OF LIBRARY PROJECTS IN VIRTUAL SPACE

The purpose of the study is to form a coherent set of actions and events for library projects with the use of social networks as platforms for virtual communication. As social networks today form the specific information environment that unites together participants with the same interests, the integration of libraries in this space with targeted provision of information is essential. *The research methodology* involves using the comparative as well as generalization and analysis methods. *Scientific novelty*. As a rule, in social networks, inadequate information prevails and, therefore, it creates harmful information environment. The lack of monitoring of rational and relevant information contributes to this process. From this point of view, the developing of social networks, their technical, technological, mass possibilities and special features of their information processes are systematically studied. *Conclusions*. Monitoring, conducted by professional librarians, indicates that the work on creating the library virtual image and rating assessment of library structures in social networks is being carried out, but mainly spontaneously. If this work is carried out systematically and purposefully, the motivation of the regional libraries will increase and the efficiency of libraries in the single information space will be high.

Keywords: library activity in social networks, e-librarianship, virtual information space, innovative librarianship, library projects, the rating.

Введение. Проводимая за последние годы целенаправленная деятельность по укреплению материально-технической базы азербайджанских библиотек приносит свои плоды. Налицо значительное развитие в области компьютеризации библиотек, доступность скоростного интернета, информационных услуг в социальных сетях и в виртуальном пространстве.

Основным потребителем информации в социальных сетях и виртуальном пространстве является молодежь, что подтверждают результаты анализа мирового опыта в этом направлении, в особенности опросы, проводимые в соцсетях.

Актуальность темы исследования. Социальные сети, образуя единое информационное пространство, обеспечивают круговорот огромной информационной массы. Объектом наших исследований в основном является рациональное времяпровождение, интересы, вкусы, выбор молодежью книг при чтении в информационном пространстве, а также вмешательство в это пространство библиотечной общественности с целенаправленным предоставлением информации. Социальные сети в едином информационном пространстве формируют своеобразную информационную среду, объединяющую участников по интересам. Как показывает опыт, очень часто в социальных сетях происходит преобладание

информации в реакционную, разрушительную и формирование вредоносной информационной среды. Этому способствует отсутствие рациональной, творческой, надежной информации. Поэтому в ряде стран, где активно используются социальные сети, зачастую в результате обсуждений возникает вопрос об их закрытии.

Научная новизна. Именно с этой точки зрения мы систематически исследуем развивающиеся социальные сети, их технические, технологические, массовые возможности и особенности их информационных процессов. В процессе исследования определили, что из многочисленных социальных сетей, таких как Линкед, Одноклассники, Фейсбук, Инстаграм, Мой мир, Твиттер, Танго, ВКонтакте, наибольшей популярностью среди молодежи Азербайджана пользуется Фейсбук. Здесь молодежь проводит больше времени, и наблюдается очень высокая социальная активность. Фейсбук значительно отличается от других социальных сетей с точки зрения социальных коммуникаций, операционных методов, количеством «вредоносной» информации, скоростью операций, характером общения. Как с технической, так и технологической точек зрения возможности Фейсбука наиболее притягательны, информационные процессы относительно доступны, следует отметить, что они одинаково открыты как для информации, так и де-

зинформации. Думаем, что библиотеки на данном этапе, используя свой художественный, научный и социальный информационный ресурс, должны быть активными участниками сообществ в социальных сетях. Это информационное пространство дает возможность библиотекам для широкого поля деятельности с целью распространения информации и повышения читательской культуры. В этом отношении заслуживает внимания опыт наших коллег из других стран.

Цель исследования. Установить алгоритм проведения библиотеками проектов с использованием социальных сетей как площадок для виртуальной коммуникации.

Изложение основного материала. Примечательна деятельность библиотеки «Türk Kütüphaneleri Derneği» в Турецкой Республике. Зарубежные молодежные библиотеки регулярно проводят исследования с целью изучения роли чтения в молодёжной среде. Работа библиотек по проведению различных конкурсов в социальных сетях поощряется и награждается.

Целью деятельности библиотек в социальных сетях наряду с обеспечением информацией молодежи является ограничение молодых людей от большого количества дезинформации в виртуальном пространстве. Правдивая информация противостоит формированию ошибочного общественного мнения. Тем самым библиотеки завоёвывают у молодых людей информационное доверие. Таким образом, сотрудники библиотеки, обладая различными визуальными, информативными и мультимедийными документами становятся пропагандистами происходящих в регионе экономических, культурных, социальных процессов.

На протяжении долгого времени для получения необходимой информации читатель вынужден был приходить в библиотеку. Это был самый важный канал для получения книги и библиотечной информации. В XXI веке в связи с увеличением числа информационных каналов появилась возможность получения информации, не посещая библиотеку. Поэтому библиотеки с целью привлечения читателей стали оказывать библиотечные услуги удалённо, тем самым расширяя свои возможности для использования библиотеки

у читателей и защищая статус доверительного информационного канала.

В информационном пространстве повысить качество информации библиотек возможно с помощью широкого участия в социальных сетях большой армии библиотекарей, изучения и претворения в жизнь новых форм информационной пропаганды, проводить тренинги, мониторинги, определять приоритеты, рейтинги и внедрять инновации.

С этой точки зрения целесообразно в социальных сетях периодически проводить библиотечные проекты. Важен и рационален нижеизложенный алгоритм проводимых проектов:

1. Формирование рабочей группы (руководитель проекта, компьютерный оператор, администратор социальной сети, аналитическая группа).

2. Обоснование цели и задачи деятельности (однократное, многократное или регулярное проведение рейтинговой оценки).

3. Подготовка методики рейтинговой оценки деятельности (изучение мирового опыта в рейтинговой сфере, определение оценочных сфер, определение степени притягательности библиотечной деятельности, правила заполнения анкетных форм и приоритеты библиотечно-информационной деятельности).

4. Определение оценочных критериев деятельности (по типу и виду библиотеки):

- Оценка функциональной деятельности.
- Оценка информационной деятельности.
- Оценка деятельности в сфере социальной информации.
- Оценка деятельности в культурологической сфере.
- Оценка деятельности по руководству чтением.
- Оценка деятельности библиотек местными информационными средствами и т.д.

5. Подготовка анкетных форм (анкеты, предоставляющие статистические и информативные данные о деятельности библиотеки в виртуальном пространстве; анкета, заполняемая сотрудником библиотеки; анкета, заполняемая аналитической группой).

6. Создание страницы в Фейсбуке под названием «Библиотека будущего» и регулярное освещение деятельности библиотек в виртуальном пространстве. (оценка степени тех-

нологической и информативной сложности, социальных и культурологических критериев, актуальность информационных сообщений, поступающих из библиотек в онлайн-режиме в социальные сети).

7. Проведение тренингов и регулярных онлайн-консультаций в связи с представлением методики оценки. (проведение тренингов, с целью привлечения к рейтинговой оценке представителей руководства библиотеки, и разъяснения методики в области осуществления процесса специалистами в библиотечной области, онлайн-ответы сотрудником библиотеки, назначенным администратором, на вопросы пользователей)

8. Проведение мониторингов деятельности публичных библиотек в виртуальном пространстве. (регулярная организация деятельности аналитической группы с целью проведения мониторингов в течении недели, месяца, полугодия и года для рейтинговой оценки деятельности библиотек в виртуальном пространстве)

9. Сбор и анализ информационного материала, отображающего качество проводимой работы. (в процессе мониторинга в виртуальном

пространстве, особенно в социальных сетях, проверка и анализ собранных статистических, информативных, мультимедийных, оригинальных, инновационных, текстовых материалов)

10. Составление рейтинговых таблиц и представление результатов. (подсчет условных баллов в рейтинговой таблице, проведение сравнительного анализа, подготовка предложений. Награждение и поощрение библиотек с высоких рейтингом).

Выводы. Эпизодические мониторинги, проводимые профессиональными сотрудниками нашей библиотеки с 2016 года, показывают, что работа в этом направлении имеет в основном стихийный характер. Если же она будет проводиться систематически и целенаправленно, то и в региональных библиотеках возрастут мотивация и коэффициенты эффективности работы библиотек в едином информационном пространстве.

Важно подготавливать и претворять в жизнь различные проекты по формированию, направлению, рейтинговой оценки библиотечных структур в социальных сетях.

Список использованных источников

1. Халафов А. А. Библиотека и общество / А. А. Халафов. – Баку : Азернешр, 2012. – 305 с.
2. Халафов А. А. Компьютеризация библиотек / А. А. Халафов, А. И. Гурбанов. – Баку, 2016. – 320 с.
3. Ахмедов Э. Я. Обеспечение детей и молодежи библиотечной информацией : монография / Э. Я. Ахмедов. – Баку : Мутарджим, 2016. – 245 с.
4. Казими П. Ф. Информационная инженерия в библиотечной деятельности / П. Ф. Казими // Оралдын гылым жаршысы. Серия: Экология. Физика. География и геология. Современные информационные технологии, технические науки. – 2014. – № 8 (87). – С. 100–106.
5. Садыгов Т. К. Республиканская Юношеская библиотека имени Джафара Джаббарлы: вчера, сегодня, завтра / Т. К. Садыгов. – Баку : «Апостроф», 2014. – 424 с.
6. Садыгов Т. К. Республиканская Юношеская библиотека имени Джафара Джаббарлы (Анализ научно-методической и практической деятельности) / Т. К. Садыгов. – Баку : «Апостроф», 2015. – 272 с.
7. Садыгов Т. К. Роль Республиканской Юношеской библиотеки имени Джафара Джаббарлы в пропаганде национального наследия / Т. К. Садыгов. – Баку : Изд-во «Шярг», 2016 – 168 с.

References

1. Khalafov, A. A. (2012). Biblioteka i obshchestvo. Baku: Azerneshr [in Russian].
2. Khalafov, A. A. & Gurbanov, A. I. (2016). Kompyuterizatsiya bibliotek. Baku [in Russian].
3. Akhmedov, E. Ya. (2016). Obespechenie detey i molodezhi bibliotechnoy informatsiyey: monografiya. Baku: Mutardzhim [in Russian].
4. Kazimi, P. F. (2014). Informatsionnaya inzheneriya v bibliotechnoy deyatel'nosti. Oraldyn gyl'm zharshysy. Seriya: Ekologiya. Fizika. Geografiya i geologiya. Sovremennyye informatsionnyye tekhnologiy, tekhnicheskiye nauki, № 8 (87), 100–106 [in Russian].
5. Sadygov, T. K. (2014). Respublikanskaya Yunosheskaya biblioteka imeni Dzhafera Dzhabbarly: vchera, segodnya, zavtra. Baku: «Apostrof» [in Russian].
6. Sadygov, T. K. (2015). Respublikanskaya Yunosheskaya biblioteka imeni Dzhafera Dzhabbarly (Analiz nauchno-metodicheskoy i prakticheskoy deyatel'nosti). Baku: «Apostrof» [in Russian].
7. Sadygov, T. K. (2016). Rol Respublikanskoy Yunosheskoy biblioteki imeni Dzhafera Dzhabbarly v propagande natsional'nogo naslediya. Baku : Izd-vo «Shyarg» [in Russian].

УДК: 025.4.036:004.77

І.П. Перенесієнко

РОЛЬ БІБЛІОТЕЧНИХ КЛАСИФІКАЦІЙ ЯК ОДНОГО З СУЧАСНИХ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мета роботи. Мета полягає у вивченні та узагальненні ролі бібліотечних класифікацій у сучасній організації інформації. **Методологічна** основа дослідження ґрунтується на методі теоретичного аналізу, що дало змогу дослідити проблему використання бібліотечних систем класифікації для організації електронних ресурсів. **Наукова новизна.** У даній статті йдеться про теоретичні питання організації бібліотечних класифікаційних систем. Проаналізовано відмінності між головними їхніми типами та певними особливостями внутрішньої структури. Акцентовано увагу на окремих історико-культурних аспектах розвитку бібліотечних класифікацій. Розкриваються теоретичні аспекти консолідації інформації шляхом відображення логічних зв'язків документів спільної тематики. Наукова повнота розкриття змісту окремих документів розглядається як форма представлення знань за допомогою бібліотечних класифікацій. **Висновки.** Знання потребує класифікації документів, таким чином, вона природно необхідна також і для інших видів інформаційних послуг. Документи, проіндексовані за допомогою бібліотечних класифікацій, стають структурованою інформацією, якість цього процесу безпосередньо залежить від умови більш детального вивчення систем, за допомогою яких вона організовується.

Ключові слова: бібліотечна класифікація, документ, систематизація, індексування.

І.П. Перенесієнко

РОЛЬ БИБЛИОТЕЧНЫХ КЛАССИФИКАЦИЙ КАК ОДНОГО ИЗ СОВРЕМЕННЫХ СПОСОБОВ ОРГАНИЗАЦИИ ИНФОРМАЦИИ

Цель исследования заключается в изучении и обобщении значения библиотечных классификаций для современной организации информации. **Методологическая основа** базируется на методе теоретического анализа, что позволило исследовать проблему использования библиотечных систем классификации при организации электронных ресурсов. **Научная новизна.** В данной статье речь идет о теоретических вопросах организации библиотечных классификационных систем. Проанализированы различия между главными их типами, и определенными особенностями внутренней структуры. Внимание акцентировано на отдельных историко-культурных аспектах развития библиотечных классификаций. Раскрываются теоретические аспекты консолидации информации путем отражения логических связей документов совместной тематики. Научная полнота раскрытия содержания отдельных документов рассматривается как форма представления знаний с помощью библиотечных классификаций. **Выводы.** Знание требует классификации документов, таким образом, последняя необходима также и для других видов информационных услуг. Документы, проиндексированные с помощью библиотечных классификаций, становятся структурированной информацией, и качество данного процесса напрямую зависит от глубины изучения систем, с помощью которых она была организована.

Ключевые слова: библиотечная классификация, документ, систематизация, индексирование.

I. Perenesienko

ROLE OF LIBRARY CLASSIFICATIONS AS ONE OF THE MODERN TYPES OF ORGANIZING INFORMATION

The purpose of the research consists in studying and generalization the role of library classification as one of the modern types of organizing information. The methodological basis is founded on the method of theoretical analysis, which allowed to investigate the problem of using library classification schemes in order to organize electronic resources. The scientific novelty of the paper. The present article deals with the theoretical questions of library classification systems. The differences between their main types and certain features of the internal structure are analyzed. The attention is focused on some historical and cultural aspects of library classifications. There have been revealed some theoretical aspects of the information consolidation by using demonstration of logical connections of the documents of related subjects. Scientific completeness of reporting contents of certain documents is considered as a form of knowledge presentation through library classifications. Conclusions. Knowledge needs document classification. Therefore, the latter also is needed for other kinds of information services. Documents indexed by library classifications represent organized information, which we can render more useful providing we learn more about the systems, by which they are organized.

Keywords: library classification, document, systematization, indexing.

2011 року світовий обсяг створених людством електронних даних становив більше ніж 1,8 зетабайт – це у 57 разів більше, ніж піщинок на всіх пляжах Землі. За прогнозами IDC (International Data Corporation – міжнародна компанія, постачальник консультаційних послуг в області інформаційних технологій) кількість даних на планеті буде як мінімум подвоюватися кожні два роки аж до 2020 року. Подібне лавиноподібне зростання дає науковцям підстави говорити про ситуацію інформаційного вибуху. Зворотньою стороною цього процесу є потреба упорядкування цих новостворених масивів, адже кількість у даному випадку не завжди переходить у якість. Вебопедія (онлайн енциклопедія з ІТ термінології) твердить, що сьогодні у веб-просторі близько 80–90% всієї інформації є неструктурованою [19]. Таким чином, величезні об'єми даних жодним чином не організовані і не мають жодної визначеної структури.

Інформація Інтернету потребує систематизації, інакше вона за твердженням Лаврик О.Л. не матиме жодного сенсу [4, 83]. Природно, що бібліотеки, які традиційно спеціалізуються на систематизації документів та їхнього якісного відбору на традиційних носіях, володіють величезним потенціалом для ви-

конання аналогічної роботи і з веб-ресурсами. Одним із інструментів цього можуть виступати бібліотечні класифікації.

Об'єктом розгляду даної статті є бібліотечні класифікаційні системи, предметом є процеси сучасної організації інформації.

Вивчення способів організації інформації за допомогою бібліотечних класифікацій визначено метою даного дослідження.

Складовою позитивної динаміки подальшого прогресивного поступу людства, спрямованого на розвиток, створення і накопичення інформації, виступає потреба удосконалення забезпечення ефективності процесу інформаційного пошуку в зростаючому електронному середовищі, що зумовлює актуальність обраної теми.

1978 року (рік видання монографії «Towards paperless information systems») Ф.В. Ланкастер обґрунтував концепцію утвердження у майбутньому повністю безпаперового суспільства. Згідно з нею, папір як засіб комунікації (письмові документи, пошта, листи і т.д.) зрештою буде повністю витіснено електронною комунікацією та цифровою формою зберігання інформації. З позицій сьогодення доречно констатувати, що сорок років тому науковець якщо не повністю передбачив

сучасну реальність, то принаймні був не далеким від істини – вже 2013 року згідно з дослідженнями дослідника М. Гілберта з університету Південної Каліфорнії на нецифровий формат інформації у світі припадало менш ніж 2% [9, 17–18].

Безперечно, до настання електронної ери показниками якості роботи бібліотеки виступали кількість та різноманіття книг і журналів її фонду, а також ефективність, логічність та гнучкість систем класифікації. Проте, оскільки головне завдання наукових бібліотек полягає у наданні інформації, необхідної для проведення наукових досліджень, сьогодні якість їхньої роботи повинна вимірюватися вже не кількістю фізичних одиниць зберігання у фондах, а простотою й оперативністю доступу до релевантних наукових документів. З початком епохи електроніки першим кроком у покращенні такого доступу до бібліотечних фондів стало впровадження інтегральних бібліотечних систем, котрі забезпечують автоматизацію бібліографічного пошуку та каталогізацію [3, 124].

О.Л. Лаврик розглядає класифікаційні системи як цілком оптимальні для систематизації електронних ресурсів, кількісно домінуючого нині формату документа. Дослідниця наголошує – головну проблему при роботі у веб-мережі становить пошук якісної інформації, що є більше проблемою інформаційного шуму, ніж якості ресурсів. В умовах, коли практично кожен має змогу опублікуватися в Інтернеті, бібліотекар повинен ретельно аналізувати величезні обсяги інформації, щоб визначити необхідний цінний ресурс. Крім того, варто прагматично підходити до цього процесу – каталогізувати всі підряд ресурси Інтернету означає приблизно те ж, що намагатися зібрати в одній бібліотеці всі книжкові видання світу, які до того ж постійно змінюються [4, 83].

На думку А. Славів, бібліотечні класифікації створюються як посередники для інформації документа та відображають багатогранність шляху знання. Вони фіксують і репрезентують аспекти представлення з позицій науки, в контексті якої розглядається предмет; форми, у якій представлено знання – аналітичні, історичні, критичні і т.д.; аспекти аудиторії – для кого і з якою метою створено документ;

форми, в яких оприлюднюється знання – книги, статті, дослідження, мови і т.д.; авторські точки зору; види документних носіїв: текст, звук, зображення і т.д. [17, 583].

Розвинуті тематичні класифікації у бібліотечній сфері створювалися ще в докомп'ютерну епоху проте сьогодні цілком можуть бути використані, зокрема, і для класифікації та пошуку інформаційних ресурсів у мережі Інтернет. Багато з них вирізняє така перевага, як загальність та універсальність. Як приклади універсальних мов можна назвати такі бібліотечні класифікації: УДК, класифікація Дьюї, Класифікація бібліотеки Конгресу США та інші національні класифікації. Після зниження інтересу до документальних класифікацій у 1970–1980 роках, нині зацікавлення ними виросло. Сучасну їхню роль в організації інформації та віднаходженні ресурсів обґрунтовують забезпеченням за їхньою допомогою організації перехресного (cross-collection searching) та міждоменного пошуку (cross-domain searching). При цьому мова йде не лише про просту підтримку перегляду ресурсів, але й про основу лексичного відображення [18, 2].

Дослідник Е. Свеноніус ще 1983 р. переглянув класифікаційні системи з точки зору лінгвістичної підтримки нових інформаційних технологій. Він виділяв низку їхніх переваг:

- дають змогу здійснювати навігацію у бібліотечних базах даних недосвідченому користувачеві, мало обізнаному з предметом або його структурою й термінологією ;

- надають можливість легко маніпулювати бібліотечною інформацією та обмежувати сферу пошуку, виділяти необхідну тематичну частину великої колекції;

- закладають єдину основу для предметного пошуку електронних документів різного характеру (бібліографічних довідок, реферативної інформації, електронних текстів);

- створюють умови для тематичного впорядкування полілінгвістичної електронної бібліотечної колекції;

- зручні для гіпертекстового представлення та здійснення інформаційного пошуку за ієрархічними показниками [8, 103].

Усі спеціальні пошукові служби, які функціонують у веб-мережі, поділяються на два

основні типи: пошукові системи (або пошукові машини) та каталоги. Останні забезпечують пошук на основі спеціальних тематичних ієрархічних «дерев». Гіпертекстова природа Інтернету свідчить про те, що ієрархічні за побудовою бібліотечні класифікації органічним чином придатні для перегляду даних на веб-серверах, виступаючи як аргументація останньої з наведених переваг, котрі виділяв Е. Свеноніус.

Незважаючи на те, що інформаційне середовище бібліотеки чітко організоване, предметно-орієнтований підхід, характерний для десяткової системи Дьюї і схеми Класифікації бібліотеки Конгресу США, допускає також дослідницький перегляд та випадкові відкриття [13, 30].

Розенфельд Л. та Морвіль П. виокремлюють ще одну причину, згідно з якою схеми класифікації виявляються для багатьох такими зручними: «ми не завжди знаємо напевно, що ми шукаємо. В одних випадках невідома точна назва. В інших потреба в інформації буває настільки невиразною, що її не вдається точно сформулювати. Тому пошук інформації часто виявляється інтерактивним. Перші результати пошуку можуть вплинути на направленість подальшого пошуку і кінцеві результати. У цій процедурі пошуку інформації може бути присутнім чудовий елемент асоціативного навчання» [13, 87].

Будь-яка класифікація включає в себе відповідні наукові таксономії, які співвідносяться з піддисциплінами, де вони виступають предметом вивчення. Наприклад, клас біології в ДКД або УДК містить систематику рослин і тварин, і ці ж таксономії використовуються повторно у класі сільського господарства. При цьому кожна класифікаційна система посиляється на одне й те ж поняття, використане у власній системі. Таким чином ця структура дозволяє колокацію інформації незалежно від галузі дослідження, що дає змогу поглянути на одне й те ж поняття в різних аспектах, що підтверджує думку Л. Розенфельда та П. Морвіля.

2004 року у США було видано близько 50 тисяч книг, тоді як всесвітня павутина містить постійно зростаючий та змінюваний фонд із близько 320 мільярдів сторінок. Коли видаються перші, вони оцінюються редакторами

та видавцями і, напевно, мають якусь художню чи наукову цінність. Коли ж створюється мережева сторінка, вона просто завантажується на сервер [11, 22].

Таким чином, сьогодні додатково з'являється ще один дуже важливий аргумент на користь використання бібліотечних класифікацій. А. Норузі його конкретизує наступним чином: «Для мережі не існує директив. Будь-хто може публікуватися, тож і робить це. Бібліотекарі можуть грати важливу роль в очищенні від сміття і встановленні анотованих списків посилань, котрі власники можуть впевнено використовувати. Безмежні ресурси мережі отримують користь з досвіду компетентності бібліотекаря у таких областях, як індексування та каталогізація, а також методи пошуку; попит на ці види навичок лише зростатиме, оскільки користувачі приділяють все більше значення пошуків, котрі вони проводять» [11, 22].

Інтеграція бібліотечних класифікацій у веб-середовище має ще один, в чомусь тривіальний, але досить прагматичний аспект. Він прямо не пов'язаний з методикою упорядкуванням інформації: якимись специфічними прийомами чи функціональним потенціалом тематичного відображення у веб-просторі, про котрі вже йшлося вище. Проте він видається теж досить важливим.

Між 1987 та 2001 рр. Технічною службою університетської бібліотеки штату Айова було проведено дослідження аспектів, пов'язаних з часом персоналу та витратами на каталогізацію. У період між 1990–1991 рр. і 1997–1998 р. середня вартість каталогізації однієї назви впала з 20,83 до 16,25, а на кінець 1999 р. становила 6,13 доларів США. Зниження вартості відбулося завдяки корпоративній каталогізації, автоматизації та більшому залученню у процеси каталогізації допоміжного персоналу [12, 143–144].

Ці цифри на перший погляд не мають безпосереднього відношення до конкретного процесу систематизації (насамперед до методики). Проте вони свідчать про майже трикратне заощадження коштів, можливе, зокрема, через інтеграцію бібліотечних класифікацій у веб-простір.

Серед схем класифікації, що з'явилися одночасно з появою служб-каталогів, най-

більш відомою є схема мережевої інформаційної служби «Yahoo!», створена 1994 р. Вона є найбільш близько адаптованою від традиційних бібліотечних класифікацій. Так вона містить 14 головних категорій, а загальне число розділів та підрозділів становить близько 20000. Дослідження Візен-Гетц, показало, що з 50 найбільш популярних категорій «Yahoo!» тільки 4 не знайшли відповідників у Класифікації Дьюї чи Класифікації бібліотеки Конгресу США. У цілому, маючи нотаційне позначення визначених класів, бібліотечні класифікації мають перевагу над класифікаційними схемами Інтернету, оскільки їхні класи можуть бути використані для маніпулювання категоріями при перегляді та під час пошуку [16, 6].

Аналіз традиційних бібліотечних універсальних класифікацій в Інтернеті та електронних бібліотеках свідчить про те, що багатогалузеві класифікаційні схеми мають низку переваг для розкриття та представлення електронних інформаційних ресурсів, а саме: вони відомі більш широкому загалу користувачів, ніж типи класифікацій; підтримуються великими бібліотечними центрами; мають добре розроблені методичні засади для підтримки в актуальному стані; охоплюють всі галузі знання та надають можливість обмежувати сферу пошуку, виділяти необхідну тематичну частину великої колекції. Бібліотечні класифікації є інваріативними відносно цілої низки предметів: різний формат інформаційних ресурсів (бібліотечно-бібліографічні та реферативні бази даних, електронні документи та видання, ресурси Інтернету); політематичність та полілінгвістичність електронних колекцій, що робить їх зручним інструментом для створення тематичних інформаційних порталів і міжнародного обміну інформацією [7, 110].

З іншого боку бібліотечні класифікації не варто позиціонувати як абсолютну панацею для упорядкування всієї інформації сучасності. Вони об'єктивно мають певні свої недоліки, на котрі звертають увагу фахівці.

Борович Б.О. ще на першому Всеукраїнському бібліотечному з'їзді у Харкові 1926 р. давав доволі критичну оцінку бібліотечній систематизації як такій: «Практика показала – каталоги, побудовані на системі класифікації наук, виявилися недієздатними. Ми знаємо біля трьох

десятків таких систем і знаємо, що будь-яке нове наукове відкриття робить важку пробоїну в кожній науковій класифікації. Це, власне, природно, адже наука відображає життя і прогрес, а система відображає рух науки [1, 108]».

Навіть з позицій сучасності деякі перестороги Б.О. Боровича виглядають цілком доречними і зараз: «Систематичні каталоги виявилися б непридатними для роботи з читачами навіть у тому випадку, якби наука тупцялася на одному місці, і відповідно вони не відставали б. Навіть якби класифікаційні ділення не старіли, якби вони не були настільки умовними, чи могли б вони стати точним та швидким інструментом якщо: вони не спроможні дати відповідь конкретне вузьке питання; змушують подовгу ритися у загальному матеріалі; вимагають великих наукових знань від читача; не включають ні окремих розділів книг і збірників ні окремих статей з періодичних видань і т.д. [1, 108]».

Користуючись однаковими класифікаційними таблицями (рубрикаторами, класифікаторами), можна по-різному виконувати систематизування документів, відносити їх до різних рубрик. Саме правильність і доцільність розподілу матеріалів за рубриками забезпечує не лише одна класифікація, а й застосована методика. Методика зумовлена не тільки особливостями тих чи інших таблиць, а й загальними принципами систематизування [2, 90].

К.В. Лобузін зазначає, що, незважаючи на безперечні переваги у справі тематичного впорядкування електронних інформаційних ресурсів, класифікаційні схеми вирішують далеко не всі проблеми змістового розкриття накопичених знань і мають низку недоліків: важко оновлюються, нова актуальна термінологія несвоєчасно стає предметом їхнього представлення; не дають змоги вести вузькотематичний та багатоаспектний пошук спеціальної наукової інформації; відображають зміст електронних документів занадто схематично і формально; пошуковий образ електронного документа часто залежить від індивідуальної особливості поглядів та рівня знань людини, яка описує документ; процедури опрацювання документів за такими схемами поглинають багато часу і потребують підтримки висококваліфікованих фахівців [8, 103–104].

Бібліотеки традиційно оперують ґрунтовними схемами класифікації та правилами каталогізації. Проте в сучасних умовах вони не самодостатні, потребують представлення у придатному для комп'ютерної обробки вигляді, що пояснює популярність звернення до онтологій. Оскільки система використання понять обмежена предметною областю і обсяги даних непорівнянні з наявними у вебмережі, побудова максимально структурованої онтології є більш реальною. Важливо, що використання єдиної онтології верхнього рівня чи навіть онтології предметної області сприятиме інтеграції даних [15, 36].

Л.В. Найханова стверджує: повну систему знань створити складно, тому онтології повинні орієнтуватися на конкретні, часом досить обмежені практичні завдання [10, 454]. Таким чином, існує проблема створення онтологій конкретної предметної області, що витікає з поставлених перед бібліотекою цілей і очікуваних у подальшому результатів.

Варто звернути увагу на те, що отримало в літературі назву «парадокс Ахіллеса й черепахи». Це безпосередньо той факт, що лінгвістичне забезпечення завжди орієнтовано на опис природної мови, який збігається з моментом початку розробки бібліотечної класифікації. За час розроблення спеціальна термінологія встигає зазнати істотних змін і відповідно лінгвістичне забезпечення виявляється архаїчним. Цей парадокс виникає внаслідок основного недоліку традиційних авторитетних файлів, а саме: їхньої статичності, важкої актуалізації, відсутності проведення пошуку за синонімами, актуальною та багатомовною лексикою [8, 107].

Обмін, взаємозбагачення та збільшення обсягів знань бібліотечної класифікації додатково ускладнюється тим, що окремі системи використовують специфічні схеми термінів, створюючи, таким чином, певний термінологічний «жаргон» [17, 583].

Проте класифікаційні системи не можна вважати єдиним інструментом упорядкування інформації. Розроблені, орієнтуючись на картковий каталог, вони часом втрачають у реаліях каталогу електронного. Виходом може стати доповнення у таких випадках пошукового об'єкту документа мовою предметних рубрик.

Мова бібліотечної класифікації є штучною. Вона виражається лексичними одиницями, які можуть представляти собою слова, що використовуються у природній мові, сталі словосполучення, аббревіатури, символи, дати, загальноприйняті скорочення, лексично значимі компоненти складних слів, проте разом з тим і еквівалентні їм кодові чи символічні позначення штучної мови, наприклад, коди класів – класифікаційні індекси. Предметизація ж оперує виключно мовою вербального типу. На відміну від класифікаційних систем, які призначені передусім для формалізування логічних зв'язків слів мови природної, вербальні мови орієнтовані не на позначення галузей, до яких можна віднести зміст індексованих документів, а на позначення у пошуковому образі документів конкретних об'єктів або предметів змісту цих документів [6, 77].

Традиційно вважається, що предметні рубрики за своєю природою є більшою мірою лише додатковими стосовно алфавітного та систематичного каталогів. Проте, наприклад, для спеціальних бібліотек з вузькоспеціалізованими фондами вони набули вже досить значного поширення. Причиною такого рівня зацікавленості до предметизації, стала необхідність спрощення інформаційного пошуку для читача – створення умов за котрих запит здійснювався б природною мовою, адже знання структури ББК, УДК (чи будь-якої іншої системи) і відповідно читання індексів вимагає фахової підготовки. Користувач більше зацікавлений у застосуванні інформаційних мов вербального типу, ніж інформаційних мов класифікаційного типу. На думку Г.А. Скарук, подібні труднощі у використанні ієрархічних класифікацій доцільно долати саме завдяки використанню предметизаційних пошукових мов, здійснюючи при цьому розвиток системи посилань до предметних рубрик [14, 220].

Бібліотечні класифікації представляють області знань систематично, тож теми з аналогічним змістом пов'язуються разом незалежно від того, як вони використовуються для опису природною мовою. Таким чином, з одного боку предметні рубрики мають перевагу доступності (для читача) через використання природної мови, проте сильною стороною

класифікаційних систем є підтримка системної організації [17, 581].

Щодо стратегії тематичного пошуку, то на підставі аналізу проведених експериментів з різними видами тематичних запитів К.В. Лобузіною зроблено висновок, що у випадку запитів із вузькотематичними або рідкісними термінами, власними назвами доцільно використовувати комбіновані методи тематичного пошуку – доповнювати пошук за рубрикаторм, що обмежує діапазон відповідей додатковими ключовими словами, для того, щоб у набір записів які відповідають запиту, приміром, «Паскаль» («мова програмування»), не потрапляли записи з питань модерної філософії (Розділ рубрикатора «Філософія. Психологія») [7, 107].

Деякі дослідники електронних бібліотек намагалися ввести певну загальну ієрархію термінів, яка могла б бути застосована стосовно усіх без винятку творів і бібліотечних об'єктів. Сама по собі така мета важлива і корисна, проте, на думку П.М. Лаппо, пов'язана з великими труднощами. Матеріали бібліотек настільки різноманітні, що будь-яка класифікація буде добре відповідати одним колекціям, але виявиться абсолютно непридатною для інших [5, 11].

Об'єднуючи елементи у групи за змістом, бібліотечна класифікація підтримує режим пошуку інформації, спроможний давати несподівано позитивні результати. В алфавітній схемі предметних рубрик близькі за розміщенням елементи можуть не мати між собою нічого

спільного, за винятком того, що їхні назви починаються з однієї і тієї ж літери. У бібліотечній класифікації дехто інший, не користувач, вирішив, як згрупувати елементи за змістом. Таке групування близьких елементів дає можливість здійснювати процес асоціативного навчання, завдяки котрому користувач може здійснювати нові поєднання і досягати кращих результатів. Хоча бібліотечні класифікації вимагають більших трудових затрат і так чи інакше вводять певний елемент суб'єктивності, вони часто виявляються кориснішими за мову предметних рубрик [13, 87].

Таким чином, з усього вищесказаного можна зробити наступні узагальнюючі висновки. Сучасний інформаційний простір позначений паралельним існуванням друкованого та цифрового формату документів із динамічним зростанням відсоткової ваги останнього. Це зумовлює необхідність органічного поєднання досягнень традиційної бібліотечної технології та нової електронної. Для створення сучасних ефективних способів організації інформації необхідна адаптація традиційних бібліотечних технологій представлення знань до їхнього використання у цифровому інформаційному середовищі. Одним з аспектів такої адаптації має стати поєднання жорсткої ієрархічної структури бібліотечної класифікації з варіативністю предметних рубрик, адже використання кожної з них поодиночій хоч і можливе, проте містить низку критичних зауважень фахівців.

Список використаної літератури

1. Борович В.О. Классификация книг в научных библиотеках и предметный каталог / В.О. Борович // Бібліотечний збірник. Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. – К. : Всенар. б-ка України при Укр. АН, 1926. – С. 104–112.
2. Збанацька О.М. Аналітико-синтетична переробка інформації. Мікроаналітичне згортання інформації: індексування документів, реферування документів: навч. посіб. / О.М. Збанацька ; М-во культури України, Нац. акад. кер. кадрів культури та мистецтв. – К. : НАКККиМ, 2016. – 266 с.
3. Квондт Р. Электронная издательская деятельность и виртуальные библиотеки: инициативы фонда Эндрю У. Меллона / Р. Квондт // Библиотеки за рубежом : Сборник. – М. : Рудомино. – 1997. – С. 122–129.
4. Лаврик О.Л. Академическая библиотека в современной информационной среде = Academic Library in the Electronic Environment / О.Л. Лаврик. – Новосибирск : ГПНТБ СО РАН, 2003. – 251 с.
5. Лаппо П.М. Введение в электронные библиотеки [Электронный ресурс] / П.М. Лаппо, А.В. Соколов // – 2005. – 90 с. Режим доступа: <http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/8940/book.pdf>. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 16 июля. 2017 г.
6. Лобановська І. Лінгвістичне забезпечення електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського / І. Лобановська // Освітнянські бібліотеки України в реалізації програми рівного доступу до якісної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, Черкаси,

20–22 жовт. 2008 р. – К. : АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників, 2008. – С. 74–87.

7. Лобузіна К.В. Бібліотечні класифікації у сучасних інформаційних сервісах / К.В. Лобузіна. – К. : НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2010. – 132 с.

8. Лобузіна К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / К. Лобузіна // відп. ред. О. С. Онищенко. – К. : НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2012. – 252 с.

9. Майер-Шенбергер В. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим / В. Майер-Шенбергер, К. Кукер. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 240 с.

10. Найханова Л.В. Основные аспекты построения онтологий верхнего уровня и предметной области / Л.В. Найханова // «Интернет-порталы : содержание и технологии» / редкол.: А.Н. Тихонов (пред.) и др.; ФГУ ГНИИ ИТТ «Информика». – М. : Просвещение, 2005. – Выпуск 3. – С. 452–479.

11. Норузи А. Применение законов Ранганатана к сети Интернет / А. Норузи // Междунар. Форум по информ. – 2006. – Т. 31, № 3. – С. 18–24.

12. Пол Р. Измерение качества в библиотеках / Р. Пол, П. Боекхорст. – 2-е изд., перераб. – Мюнхен : ИФЛА, 2007. – 215 с.

13. Розенфельд Л. Информационная архитектура в Интернете / Л. Розенфельд, П. Мориль. – 2-е изд. – С.Пб. : Символ-плюс, 2005. – 544 с.

14. Скарук Г.А. Языки тематического поиска в электронных каталогах научных библиотек: тенденции, проблемы, подходы к решению / Г.А. Скарук // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования. – 2014. – № 12. – С. 216–225.

15. Соловьев В.Д. Онтологии и тезаурусы / В.Д. Соловьев, В.И. Добров, В.В. Иванов, Н.В. Лукашевич. – Казань, Москва, 2006 – 156 с.

16. Ahronheim J. High-Level Subject Access Tools and Techniques in Internet Cataloging / J Ahronheim. – CRC Press, 2003. – 272 p.

17. Slavic A. On the nature and typology of documentary classifications and their use in a networked environment / A. Slavic // El profesional de la información. – 2007. – 16(6). – pp. 580–589.

18. Slavic A. Use of the Universal Decimal Classification a worldwide survey / A. Slavic // Journal of Documentation. – 2008. – Vol. 64 Iss: 2. – pp. 211–228.

19. Vangie B. What is Unstructured Data ? [Electronic resource] / B. Vangie // Access mode: http://www.webopedia.com/TERM/U/unstructured_data.html. – Date of access: 19 March 2017.

References

1. Borovich, V.O. Classification of books in scientific libraries and subject catalogue (1926) *Bibliotechniy zbirnik*. P. 1 : Pratsi Pershoyi konferentsiyi naukovih bibliotek USRR. (p. 104–112). Kyiv: Vsenar. b-ka Ukrayini pri Ukr. AN [in Russian].

2. Zbanatska, O.M. (2016). Analytical and synthetic information processing. Microanalytical folding of information: indexing of documents, referencing of documents. Kyiv: National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts [in Ukrainian].

3. Quandt, R.E. (1997). Electronic publishing and virtual libraries: an agenda for the Andrew W. Mellon Foundation, *Biblioteki za rubezhom: Sbornik*. (122–129). Moscow: Rudomino [in Russian].

4. Lavrik, O.L. (2003). Academic Library in the Electronic Environment. Novosibirsk: GPNTB SO RAN [in Russian].

5. Lappo, P.M. (2005). Introduction to digital libraries. Retrieved from <http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/8940/book.pdf> [in Russian].

6. Lobanovska, I. (2008). Linguistic support of the electronic catalog of the V.O. Sukhomlynskyi state scientific and pedagogical library of Ukraine. *Osvityanski biblioteki Ukrayini v realizatsiyi programi rivnogo dostupu do yakisnoyi osviti: materialy Vseukr. nauk.-prakt. seminaru*. (pp. 74–87). Kyiv: APN Ukrayini, DNPB Ukrayini im. V.O. Suhomlinskogo, Cherkas. obl. In-t pisyadiplom. osviti ped. pratsivnikov [in Ukrainian].

7. Lobuzina, K.V. (2010). Library classifications in the modern information services. Kyiv.: VNLU [in Ukrainian].

8. Lobuzina, K. (2012). Technologies for knowledge resources organization in library and information activities. O.S. Onischenko (Ed). Kyiv: VNLU [in Ukrainian].

9. Mayer-Shenberger, V., Kuker, K. (2013). Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].

10. Nayhanova, L.V. (2005). The main aspects of the construction of ontologies of the upper level and subject area. A.N. Tihonov (Eds.), «Internet-portalyi : soderzhanie i tehnologii». (Issue 3), (pp. 452–479). Moscow: Prosveschenie [in Russian].

11. Noruzi, A. (2006). Application of Ranganathan's laws to the Web. Mezhdunar. forum po inform. vol. 31, № 3. 18-24 [in Russian].
12. Poll, R. (2007). Measuring impact and outcome of libraries. Munich: IFLA [in Russian].
13. Rozenfeld, L. (2005). Information Architecture for the World Wide Web. S.Pb. : Simvol-plyus [in Russian].
14. Skaruk, G.A. (2014). The languages of the subject search in the electronic catalogs of scientific libraries: trends, problems, approaches to the solution. Biblioteki natsionalnykh akademiy nauk: problemy funktsionirovaniya, 12, 216-225 [in Russian].
15. Solovev, V.D., Dobrov, V.I. (2006). The ontology and thesaurus. Kazan, Moscow [in Russian].
16. Ahronheim, J. (2003). High-Level Subject Access Tools and Techniques in Internet Cataloging. CRC Press [in English].
17. Slavic, A. (2007). On the nature and typology of documentary classifications and their use in networked environment. El profesional de la información, 16(6), 580-589 [in English].
18. Slavik, A. (2008). Use of the Universal Decimal Classification a worldwide survey. Journal of Documentation. vol. 64, iss. 2, 211-228 [in English].
19. Vangie, B. What is Unstructured Data? Retrieved from http://www.webopedia.com/TERM/U/unstructured_data.html [in English].

УДК 024:004.77+004.822

Л.В. Коновал

ВПЛИВ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ НА МОДЕЛІ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Мета роботи. Дослідження спрямоване на аналіз та узагальнення характеристик технологічних платформ інтернету, що стали базовими для розробки концепцій Бібліотеки x.0. Досліджено моделі бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек у кожну епоху інтернету крізь призму розвитку концепцій від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні порівняльно-історичного та інформаційного підходів. Використання зазначених методів дозволяє здійснити порівняльний аналіз характеристик технологічних платформ інтернету та дослідити специфіку інформаційних потоків (ресурсів і послуг) та інформаційних потреб користувачів через знання властивостей, методів інформації та засобів соціальної комунікації (документної, інформаційної, когнітивної). **Наукова новизна** роботи полягає у побудові моделей бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів відповідно до розвитку технологічних платформ інтернету та концепцій Бібліотеки x.0 та виробленні рекомендацій щодо удосконалення задоволення інформаційних потреб користувачів. **Висновки.** Побудова стратегії бібліотечно-інформаційного обслуговування має здійснюватися на основі маркетингового вивчення потреб користувачів та у тісному зв'язку із змінами в телекомунікаційній сфері.

Ключові слова: інформаційна потреба, технологічні платформи інтернету, бібліотечно-інформаційне обслуговування, Семантичний Веб.

Л.В. Коновал

ВЛИЯНИЕ ЭТАПОВ РАЗВИТИЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГИЙ НА МОДЕЛИ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Цель работы. Исследование направлено на анализ и обобщение характеристик технологических платформ интернета, которые стали базовыми для разработки концепций Библиотеки x.0. Были исследованы модели библиотечно-информационного обслуживания

11. Noruzi, A. (2006). Application of Ranganathan's laws to the Web. Mezhdunar. forum po inform. vol. 31, № 3. 18-24 [in Russian].
12. Poll, R. (2007). Measuring impact and outcome of libraries. Munich: IFLA [in Russian].
13. Rozenfeld, L. (2005). Information Architecture for the World Wide Web. S.Pb. : Simvol-plyus [in Russian].
14. Skaruk, G.A. (2014). The languages of the subject search in the electronic catalogs of scientific libraries: trends, problems, approaches to the solution. Biblioteki natsionalnykh akademiy nauk: problemy funktsionirovaniya, 12, 216-225 [in Russian].
15. Solovev, V.D., Dobrov, V.I. (2006). The ontology and thesaurus. Kazan, Moscow [in Russian].
16. Ahronheim, J. (2003). High-Level Subject Access Tools and Techniques in Internet Cataloging. CRC Press [in English].
17. Slavic, A. (2007). On the nature and typology of documentary classifications and their use in networked environment. El profesional de la información, 16(6), 580-589 [in English].
18. Slavik, A. (2008). Use of the Universal Decimal Classification a worldwide survey. Journal of Documentation. vol. 64, iss. 2, 211-228 [in English].
19. Vangie, B. What is Unstructured Data? Retrieved from http://www.webopedia.com/TERM/U/unstructured_data.html [in English].

УДК 024:004.77+004.822

Л.В. Коновал

ВПЛИВ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ НА МОДЕЛІ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Мета роботи. Дослідження спрямоване на аналіз та узагальнення характеристик технологічних платформ інтернету, що стали базовими для розробки концепцій Бібліотеки x.0. Досліджено моделі бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек у кожен епоху інтернету крізь призму розвитку концепцій від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні порівняльно-історичного та інформаційного підходів. Використання зазначених методів дозволяє здійснити порівняльний аналіз характеристик технологічних платформ інтернету та дослідити специфіку інформаційних потоків (ресурсів і послуг) та інформаційних потреб користувачів через знання властивостей, методів інформації та засобів соціальної комунікації (документної, інформаційної, когнітивної). **Наукова новизна** роботи полягає у побудові моделей бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів відповідно до розвитку технологічних платформ інтернету та концепцій Бібліотеки x.0 та виробленні рекомендацій щодо удосконалення задоволення інформаційних потреб користувачів. **Висновки.** Побудова стратегії бібліотечно-інформаційного обслуговування має здійснюватися на основі маркетингового вивчення потреб користувачів та у тісному зв'язку із змінами в телекомунікаційній сфері.

Ключові слова: інформаційна потреба, технологічні платформи інтернету, бібліотечно-інформаційне обслуговування, Семантичний Веб.

Л.В. Коновал

ВЛИЯНИЕ ЭТАПОВ РАЗВИТИЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГИЙ НА МОДЕЛИ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Цель работы. Исследование направлено на анализ и обобщение характеристик технологических платформ интернета, которые стали базовыми для разработки концепций Библиотеки x.0. Были исследованы модели библиотечно-информационного обслуживания

пользователей библиотек в каждую эпоху интернета сквозь призму развития концепций от Библиотеки 1.0 до Библиотеки 3.0. **Методология исследования** заключается в применении сравнительно-исторического и информационного подходов. Использование указанных методов позволяет осуществить сравнительный анализ характеристик технологических платформ интернета и исследовать специфику информационных потоков (ресурсов и услуг) и информационных потребностей пользователей через знание свойств, методов информации и средств социальной коммуникации (документной, информационной, когнитивной). **Научная новизна работы** заключается в построении моделей библиотечно-информационного обслуживания пользователей в соответствии с развитием технологических платформ интернета и концепций Библиотеки x.0 и выработке рекомендаций по совершенствованию удовлетворения информационных потребностей пользователей. **Выводы.** Построение стратегии библиотечно-информационного обслуживания должно базироваться на маркетинговом изучении потребностей пользователей и в тесной связи с изменениями в телекоммуникационной сфере.

Ключевые слова: информационная потребность, технологические платформы интернета, библиотечно-информационное обслуживание, Семантический Веб.

L. Konoval

THE INFLUENCE OF DEVELOPMENT STAGES OF WEB-TECHNOLOGIES ON THE MODELS OF LIBRARY AND INFORMATION SERVICES

The purpose of the work. The research is aimed at analyzing and generalizing the characteristics of Internet technology platforms that have become the basis for developing the concepts of the Library x.0. The models of library and information services of library users in every epoch of the Internet are explored through the prism of the development of concepts from Library 1.0 to Library 3.0. The **research methodology** is to apply comparative-historical and informational approaches. Using these methods allows comparative analysis of the characteristics of Internet technology platforms and exploring the specifics of information flows (resources and services) and information needs of users through knowledge of properties, methods of information and means of social communication (documentary, informational, cognitive). The **scientific novelty** of the work is to build models of library and information services of users in accordance with the development of Internet technology platforms and concepts of the Library x.0 and to develop recommendations for improving the satisfaction of information needs of users. **Conclusions.** The construction of a library information service strategy should be based on a marketing study of user needs and in close connection with changes in the telecommunications sector.

Key words: information need, Internet technology platforms, Library and information services, Semantic Web.

Актуальність теми дослідження. Перехід від епохи постіндустріального до інформаційного суспільства та рух у напрямку суспільства знань як цивілізаційної парадигми розвитку людства вимагає концептуального перегляду всіх сфер життєдіяльності людини. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та інтернету зумовив появу нової особистості – користувача, який є не лише споживачем ін-

формації, але й активним її творцем. Зростання кількості користувачів інтернету призвело до збільшення обсягів інформації у геометричній прогресії, що, окрім позитивного ефекту, мало й негативний наслідок – складність пошуку релевантних даних відповідно до інформаційного запиту. Важлива роль бібліотеки як комунікаційного посередника між користувачем та інформаційним потоком у глобальному інформаційному просторі не викликає сумнівів. Запорукою якісного задоволення інформаційних потреб користувачів є організація бібліотечно-інформаційного обслуговування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних сервісів обробки та передачі інформації.

Мета дослідження. Розвиток суспільства зумовлює необхідність розробки нової стратегії розвитку бібліотечної галузі та відповідного інформаційно-технологічного забезпечення діяльності бібліотеки, що потребує детального аналізу та знання особливостей розвитку технологічних платформ інтернету. У статті здійснено аналіз та узагальнення характеристик технологічних платформ інтернету, що стали базовими для розробки концепцій Бібліотеки x.0. Досліджено моделі бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек у кожному епоху інтернету.

Виклад основного матеріалу.

Оскільки концептуальні характеристики концепцій Бібліотеки залежать, в першу чергу, від розвитку технологічних платформ інтернету, то доцільно спочатку проаналізувати особливості виникнення та функціонування кожної з платформ. Загалом, позначення Веб x.0 вживається для розмежування та виокремлення кожної з епох розвитку інтернету. Кожна з них з'являлася внаслідок технологічних змін у телекомунікаційній сфері і давала поштовх для змін та розвитку у всіх сферах суспільства. Бібліотеки не залишилися осторонь цього процесу, створюючи та впроваджуючи концепції Бібліотека 1.0, Бібліотека 2.0, Бібліотека 3.0 у свою діяльність.

Веб 1.0 та Бібліотека 1.0

Веб 1.0 зазвичай називають технології та особливості створення сайтів, а також моделі поведінки користувачів Всесвітньої мережі, що були характерні для 90-х та початку 2000-х років. Для інтернету цієї епохи характерними були:

- статичність сторінок сайтів;
- версія «для читання»;
- наповнення сайтів здійснювали лише їхні власники, тобто домінуючим був розум автора контенту;
- сайти мали різні версії для різних браузерів;
- інтернет виступав, в першу чергу, як джерело інформації;
- інформація мала здебільшого довідковий характер;
- таксономічна організація даних;
- взаємодія з користувачем відбувалася через електронну пошту та гостьову книгу;
- виникнення електронних бібліотек [4; 9; 10].

Веб 1.0 дуже змістовно характеризує визначення: платформа із домінуванням змісту над технологією.

Бібліотека 1.0, яка заснована на технологічних принципах Веб 1.0, була статичною. Це стосується і сайту бібліотеки, і самих інформаційних ресурсів, які вироблялися та поширювалися у межах бібліотеки. Статичність бібліотеки виявлялася і у закритості її фондів та ресурсів, коли засобами збереження даних виступали каталог та сховище. Так само як у Веб 1.0 орієнтація була на місце знаходження контенту, то і для Бібліотеки цієї епохи визначальним принципом був фондоцентричність. Сам фонд бібліотеки формувався без урахувань та побажань користувачів, що є певною мірою обмежувальним фактором у задоволенні інформаційних потреб [2].

Стосовно користувача та моделі бібліотечно-інформаційного обслуговування, то роль бібліотек була керівною у вивченні інформаційних запитів користувачів, передбаченні та формуванні майбутніх інформаційних потреб. Призначення бібліотеки – задовольнити потреби користувачів наявними інформаційними ресурсами. І це, певною мірою, відповідало ресурсним характеристикам тогочасного інформаційного середовища. Обслуговування користувачів здійснювалося безпосередньо у бібліотеці або по телефону.

З розвитком інтернету та появою нових сервісів позиція користувача, його вимоги до бібліотеки теж змінюються, що відобразилося у концепції Бібліотеки 2.0 на основі технологічної платформи Веб 2.0.

Веб 2.0 та Бібліотека 2.0

Можливості бібліотеки щодо задоволення зростаючих інформаційних потреб розширилися з виникненням Веб 2.0. Принципова відмінність від попередньої технології полягала у зміні «центру тяжіння, в основі якого – користувач, його знання та інформація, що він привносить в Мережу» [7, 18].

Основними характеристиками технологічної платформи Веб 2.0 є:

- динамічність сайтів;
- інтерфейс орієнтований на користувача;
- більшість контенту сайтів створюється безпосередньо користувачами – панує колективний розум;

- режим «читання-запис»;
- інтернет виступає як засіб комунікації;
- поява wiki-проектів;
- взаємодія між користувачами розширюється через форуми та блоги;
- використання хмари тегів та сервісів їх впорядкування;
- «безкінечна бета» – постійне удосконалення сервісів та сайтів;
- інтеграція сервісів між собою;
- активний розвиток соціальних мереж, живих журналів, фото- і відеосховищ;
- розробка і впровадження додатків (застосунків);
- фолксономічна організація даних;
- соціалізація користувачів через створення особистих блогів та живих журналів-щоденників [6; 7; 10].

На відміну від попередньої платформи, Веб 2.0 описують як технологію без змісту. Саме в цю еру інтернету були закладені його сервісні можливості, які й до цього часу слугують основою для більшості сучасних гаджетів.

Використання бібліотеками основних положень та сервісів, створених завдяки Веб 2.0, таких як людиноорієнтований інтерфейс, соціальні мережі, форуми, блоги, вікі-платформи співпраці, новинні ресурси, відгуки / коментування, відкритий доступ, забезпечило досягнення якісно нового рівня забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Бібліотеку 2.0 можна охарактеризувати як узагальнено визначену модель модернізованої форми бібліотечного сервісу, яка відображає еволюцію шляхів надання сервісу користувачам [8]. Важливою особливістю Бібліотеки 2.0, організованою за користувацькоцентристською парадигмою, є руйнація бар'єрів, коли користувачеві легко і зручно надаються інформація, ресурси, знання незалежно від того, де він знаходиться, в зручний для нього час.

Центром моделі обслуговування Бібліотеки 2.0 є користувач, активна участь якого спонукає бібліотеку до постійного та цілеспрямованого розвитку. Модель задоволення інформаційних потреб можна побудувати наступним чином: користувач на основі інформаційної потреби формулює інформаційний запит → бібліотека задовольняє інформаційний запит шляхом надання інформації, що

існує у бібліотеці, або через продукування вторинного інформаційного продукту чи створення нової послуги / сервісу → користувач оцінює отриману інформацію чи послугу з позицій релевантності його інформаційній потребі, що відображається через відгуки і пропозиції, чи формулює уточнений інформаційний запит → бібліотека реагує на оцінку користувача удосконаленням сервісів та послуг. Цей процес є циклічним, а удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування – безкінечним, або так званою постійною «бета-версією». Таким чином, постійна оцінка бібліотечних сервісів та зворотній зв'язок з користувачем є необхідними для вдосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування, релевантного користувацьким вимогам [2].

Відкритість користувачів в еру Веб 2.0, відстеження та фіксація їхніх особистих даних, історії пошуку, соціалізація через мережі мала як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, це дозволяє краще вивчити користувачів інтернету, їхні звички, вподобання та інтереси для подальшої розробки сервісів та ресурсів, які б задовольняли майбутні потреби. Інтернет як глобальна база даних користувачів стає неоціненним скарбом для маркетингових досліджень. З іншого боку, відкритість, «оголеність» користувача позбавляє його індивідуальності, можливості та необхідності самостійного аналізу та персонального вибору. Відкривається шлях до маніпулювання користувачами, нав'язування їм комерційної реклами, непотрібних послуг та товарів, неякісної інформації.

Саме накопичення інформації в інтернеті протягом двох попередніх епох його розвитку призвело до того, що «все є, але знайти нічого не можна». Інтернет перетворився на звалище ресурсів і нагальною проблемою стало впорядкування інформації, а, зважаючи на її кількість, – виникла потреба у автоматизації цього процесу та перетворенні інформації у знання.

Веб 3.0 та Бібліотека 3.0

Концепція Веб 3.0, яка прийшла на зміну Веб 2.0, отримала назву Семантичний Веб та поєднала змістове наповнення Веб 1.0, технології Веб 2.0 та діяльність фахівців-експертів. Принциповою відмінністю Веб 3.0 від попередніх є «можливість перетворення неорганізова-

ного веб-контенту в систематичній організованій знання» [5, 19]. Основними характеристиками технологічної платформи є:

- залучення кваліфікованих професіоналів до створення високоякісного контенту на основі платформи та сервісів Веб 2.0;
- експерти як модератори контенту, «менеджери знань»;
- користувач від одноосібної роботи по створення контенту переходить до роботи в колективі експертів;
- впорядкування інформації для розуміння її машинами та зручного пошуку людиною;
- побудова онтологій – переорієнтація сервісів мережі зі створення контенту на створення онтологій;
- множина онлайн-сервісів, що дозволяють додавати, редагувати, здійснювати пошук і відображення будь-якого виду контенту;
- мобільний Веб;
- голосовий пошук та голосове спілкування [3; 9; 10].

Попри всі переваги відкритого доступу та залучення користувача як співавтора бібліотечних сервісів, «процеси впровадження інформаційних сервісів у рамках концепції Бібліотека 2.0 супроводжував ряд негативних наслідків, пов'язаних з неконтрольованим, неякісним, недостовірним змістом інтерактивних повідомлень» [4, 189]. Виникла потреба у контролі за якістю інформації, розміщеної користувачами. Ця проблема стала першопричиною «для формування якісно інших бібліотечних онлайн-ресурсів і сервісів, де бібліотечний спеціаліст виступає в ролі консультанта, посередника-експерта між документною інформацією та користувачем. Це такі бібліотечні проекти, як каталогізація ресурсів інтернету, організація віртуальних довідкових служб, упорядкування та публікація електронних виставок і колекцій» [4, 189].

Для бібліотеки в епоху Семантичного Вебу відкриваються нові можливості та нові перспективи. Для забезпечення якісного бібліотечно-інформаційного обслуговування та комфортної роботи користувача з ресурсами бібліотеки слід потурбуватися про електронний каталог, за допомогою якого користувач зможе не лише перевірити наявність документу у сховищі бібліотеки, але й здійснити замовлення для користування паперовим виданням чи отримання електронної версії.

Та першочерговим завданням у формуванні електронного каталогу має стати організація якісної систематизації ресурсів та побудова онтологій, що забезпечить представлення інформаційного багатства бібліотеки та повноцінний пошук. Тому, на думку Веретеннікової Н. В., «найважливішою характеристикою при оцінці пошукових можливостей електронних каталогів є їх семантична складова і, перш за все, лінгвістичне забезпечення електронного каталогу, яке формує інтерфейс комунікування користувача з бібліотекою» [1, 57]. Цю функцію здатні реалізувати кваліфіковані бібліотечні спеціалісти, головне завдання яких, за визначенням Лобузіної К. В., є «створення метаданих електронних і цифрових об'єктів різної природи, надання довідково-інформаційних послуг, проведення експертизи інформаційних ресурсів, опрацювання інформаційно-аналітичних продуктів, що сприятиме формуванню необхідної інформаційної інфраструктури, призначеної для прийняття кваліфікованих рішень та вирішення суспільно значущих завдань науки, освіти і виробництва» [3].

Таким чином, концепція Бібліотеки 3.0 для задоволення інформаційних потреб користувачів передбачає використання електронних інформаційних ресурсів, опрацьованих за допомогою семантичних технологій та наданих користувачам через сервіси та послуги Бібліотеки 2.0.

Висновки. Побудова стратегії бібліотечно-інформаційного обслуговування має здійснюватися на основі маркетингового вивчення потреб користувачів та у тісному зв'язку із змінами в телекомунікаційній сфері. Перспективами модернізації спектру бібліотечних сервісів можуть бути:

- персоналізація користувачів через надання віртуального особистісного простору (кабінети, портфелі, профілі);
- розробка комплексної системи інформаційного супроводу наукових досліджень установ та вчених з використанням безкоштовних Web-сервісів;
- запровадження цифрового кураторства та інформаційного забезпечення різноманітних проектів;
- використання хмарних технологій як тимчасової платформи для зберігання інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до них у процесі здійснення дистанційного обслуговування.

Список використаних джерел

1. Веретеннікова Н. В. Електронне бібліотечно-інформаційне забезпечення наукової діяльності вищих навчальних закладів : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 / Веретеннікова Наталія Вячеславівна ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 2016. – 222 арк.
2. Коновал Л. В. Моделі задоволення інформаційних потреб користувачів: від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0 [електронний ресурс] / Людмила Володимирівна Коновал // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1154>.
3. Лобузін К. В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних та експерти [електронний ресурс] / К. В. Лобузін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 1. – С. 26–35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2012_1_7.
4. Лобузін К. Технології організації знансєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / Катерина Лозузіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2012. – 252 с.
5. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в епоху розвитку технологій Web 3.0 / О. Ю. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 7. – С. 18–20.
6. Солов'яненко Д. Бібліотека-2.0: концепція бібліотеки другого покоління / Денис Солов'яненко // Бібл. вісник. – 2007. – № 5. – С. 10–20.
7. Ярошенко Т. Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0: виклики часу [електронний ресурс] / Т. Ярошенко // Бібл. планета. – 2011. – № 1. – С. 17–22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_1_9.
8. Casey M. E. Library 2.0: Service for the next-generation library [electronic resource] / Michael E. Casey, Laura C. Savastinuk // Library Journal. – 2010. – May 21. – Access mode : <http://lj.libraryjournal.com/2010/05/technology/library-2-0/>
9. Jost Richard M. Selecting and Implementing an Integrated Library System: The Most Important Decision You Will Ever Make / Richard M Jost. – Chandos Publishing, 2015. – 126 p.
10. Kwanya T., Stilwell Ch., Underwood P. Library 3.0: Intelligent Libraries and Apomediation / Tom Kwanya, Christine Stilwell, Peter Underwood. – Chandos Publishing, 2014. – 190 p.
11. Moseid T. E. Library 1.0 – Library 2.0 – Library 3.0 [electronic resource] / Tone Eli Moseid // Scandinavian Library Quarterly. – 2008. – Vol. 41, № 2. – Access mode : <http://slq.nu/?article=library-1-0-library-2-0-library-3-0>

References

1. Veretennikova, N. V. (2016) Electronic library and information support of scientific activity of higher educational establishments. Candidate's thesis. Lviv: National University «Lviv Polytechnic» [in Ukrainian].
2. Konoval, L. V. (2017). Models of satisfaction of users' information needs: from Library 1.0 to Library 3.0. Retrieved from: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1154> [in Ukrainian].
3. Lobuzina, K. V. (2012). Library 3.0: knowledge, data warehousing and experts. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 1, 26-35. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2012_1_7 [in Ukrainian].
4. Lobuzina, K. (2012). Technologies for knowledge resources organization in library and information activities. Kyiv: VNLU [in Ukrainian].
5. Marjina, O. Yu. (2015) Library in the era of development of technology Web 3.0. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 7, 18–20 [in Ukrainian].
6. Solovianenko, D. (2007). Д. Library-2.0: The concept of a second-generation library. Bibliotechnyy visnyk, 5, 10–20 [in Ukrainian].
7. Yaroshenko, T. (2011). Library, librarians and users of libraries in the era of Web 2.0: Time calls. Bibliotekna planeta, 1, 17–22. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_1_9 [in Ukrainian].
8. Casey, M. E. & Savastinuk, L. C. (2010). Library 2.0: Service for the next-generation library. Library Journal, May 21. Retrieved from <http://lj.libraryjournal.com/2010/05/technology/library-2-0/> [in English].
9. Jost, R. M. (2015). Selecting and implementing an integrated library system: The most important decision you will ever make. Chandos Publishing [in English].
10. Kwanya, T., & Stilwell, Ch., & Underwood, P. (2014). Library 3.0: Intelligent libraries and apomediation. Chandos Publishing [in English].
11. Moseid, T. E. (2008). Library 1.0 – Library 2.0 – Library 3.0. Scandinavian Library Quarterly, 41, 2. Retrieved from <http://slq.nu/?article=library-1-0-library-2-0-library-3-0> [in English].

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 655.41:172.12

Т.С. Опришко

ЕТИКА НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з питаннями етичної політики наукового періодичного видання, міжнародних стандартів етики наукових публікацій, основними рекомендаціями Комітету з етики публікацій COPE. Основною метою статті є інформування українських авторів та дотримання редколегіями вітчизняних видань цих вимог, оскільки це є необхідною умовою для індексування світовими наукометричними базами даних, а також міжнародних публікацій вітчизняних авторів. **Наукова новизна** роботи полягає в аналізі та систематизації англomовної інформації, яка за браком україномовних джерел мало висвітлена в Україні. **Методологія** дослідження полягає у використанні методу аналізу, зокрема для англomовних джерел, описового та порівняльного. У статті визначено критерії відмови у публікації статей, недобросовісної практики окремих видавництв та відповідальності авторів за дослідницьку публікацію. Охарактеризовані види плагіату та процес відкликання статті. Акцентована увага на питанні академічної доброчесності та реалізації її в Україні, правилах цитування та самоцитування. Викладені основні поняття відкритого доступу та традиційної моделі наукових журналів. Наведено критерії визначення сумнівних видавництв та «чорного списку Джефрі Білла». **Висновки.** Питання етики наукових публікацій за кордоном є чітко регламентованим та стандартизованим. В Україні лише топові видання ретельно їх дотримуються. Тому питання використання ліцензій відкритого доступу Creative Commons в Україні, самоархівування набору даних та власних публікацій, укладання угод на передачу авторських прав в розрізі країни визначає перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: етична політика видання, COPE, міжнародні стандарти етики публікацій, академічна доброчесність, плагіат, цитування, самоцитування.

Т.С. Опришко

ЭТИКА НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ

Цель работы. Исследование связано с вопросами этической политики научного периодического издания, международными стандартами этики публикаций, основными рекомендациями Комитета по этике публикаций COPE. Основной целью является информирования украинских авторов и соблюдения редколлегией отечественных изданий этих требований, поскольку это является необходимым условием для индексирования мировыми наукометрическими базами данных, а также международной публикации отечественных авторов. **Научная новизна** состоит в анализе и систематизации англоязычной информации, которая за неимением украиноязычных источников мало освещена в Украине. **Методология** исследования состоит в использовании метода анализа, в частности, для англоязычных источников, описательного и сравнительного. Определены критерии отказа в публикации статей, недобросовестной практики отдельных издательств, а также ответственности авторов за исследовательскую публикацию. Охарактеризованы виды плагиата и процесс отзыва статьи. Акцентируется внимание на вопросе академической добропорядочности и реализации ее в Украине, правилах цитирования и самоцитирования. Изложены основные понятия открытого доступа и традиционной модели научных журналов. Приведены критерии определения сомнительных издательств и «черный список Джеффри Билла». **Выводы.** Вопрос этики научных публикаций за рубежом четко регламентирован и стандартизирован. В Украине только топовые издания тщательно их соблюдают. Поэтому вопрос использования лицензий открытого доступа

Creative Commons в Україні, самоархівування набору даних і власних публікацій, заключення договорів на передачу авторських прав в разі країни визначає перспективи подальших досліджень.

Ключевые слова: етична політика видання, COPE, міжнародні стандарти етики публікацій, академічна доброчесність, плагіат, цитування, самоцититування.

T. Opryshko

ETHICS OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

Abstract. The purpose of the work. The research is related to the questions of the ethical policy of the scientific periodicals and main recommendations of the Committee on the Ethics of COPE publications. Its main purpose is to inform Ukrainian authors and to ensure compliance with these requirements by the editorial boards of national publications, because it is a prerequisite for indexing by global science-computer databases, and international publications of domestic authors. **The scientific novelty** of the work lies in the study and systematization of English-language information, which due to the lack of Ukrainian-language sources has not been enough covered in Ukraine. **The research methodology** consists in analysis methods, in particular for English-language sources, descriptive and comparative. There were determined criteria for the refusal of article publishing, unfair practice of individual publishing houses and author's responsibility for the research publication. The research describes the types of plagiarism and the process of recalling an article. The attention was paid to the issue of academic integrity and its implementation in Ukraine and the rules of citation and self-citation. The article states the basic concepts of open access and the traditional model of scientific journals and gives criteria for identifying questionable publishers and "Jeffrey Bill's black list". **Conclusions.** The issue of the ethics of scientific publications abroad is clearly regulated and standardized. In Ukraine, only the top editions carefully adhere to the requirements. Therefore, the issue of using the Creative Commons open access licenses in Ukraine, self-archiving of the data set and own publications, and the conclusion of copyright agreements across the country provides prospects for further researches.

Key words: ethical policy of the publication, COPE, international standards of publication ethics, academic integrity, plagiarism, citation, self-citation.

Актуальність теми дослідження. Нині у світі видається понад 100 тисяч наукових журналів і лише 15–20 з них можна вважати впливовими, адже їх читають, цитують, і вони доступні у світовій мережі Інтернет. Найпрестижніші з них індексуються наукометричними базами даних, обов'язковою умовою яких є дотримання чітких норм етичної політики та збереження авторських прав. Більшість українських авторів та видань лише починають торувати шлях до міжнародної наукової спільноти, тому вивчення зарубіжних стандартів є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання етики публікацій мало досліджено. Питання відкритого доступу в своїх публікаціях досліджували Тетяна Ярошенко [6,7], Тетяна Борисова [1], Сергій Назаровець [4], авторського права в наукових публікаціях Юрій Капіца [2], застосування ліцензій відкритого доступу при розміщенні матеріалів

наукових журналів в електронному середовищі – Карина Шахбазян [3] та ін.

У світі питання відкритого доступу широко досліджено, видано безліч посібників насамперед англійською мовою [13]. Про проблеми з авторськими правами в журналах з відкритим доступом писали у своїх дослідженнях Е. Хорн та М. Ван дер Грааф [15], про відкриту комунікацію Т. Шульц [23], про політику відкритого доступу й академічну свободу та вирішення конфліктів при цьому Девід Дж. Джонстон [17], про відкликання статті Сара Бет Нат, Стівен С. Маркус і Бенджамін Г. Друсс [19] та Дж. М. Будд, М. Сіверт [9], про авторські права у журналах, виданих бібліотеками, М. Шлоссер [22] та багато ін.

Мета дослідження. Проаналізувати міжнародні стандарти етики наукових публікацій, основні рекомендації Комітету з етики публікацій COPE, визначити критерії недобросовісної практики та поінформувати українських

авторів, а також запровадження їх у практику редколегій вітчизняних видань.

Виклад основного матеріалу. З метою надання консультацій та рекомендацій щодо найкращої практики вирішення етичних проблем 1997 р. невеликою групою редакторів журналів у Великобританії було засновано Комітет з етики публікації (COPE – Committee on Publication Ethics) [21], який на сьогодні є впливовою всесвітньою організацією і налічує понад 10 000 членів по всьому світу з усіх наукових галузей. Членство платне, але відкрите для редакторів наукових журналів та інших осіб, зацікавлених в етиці публікації. Співробітники Комітету консультують редакторів і видавців з усіх аспектів етики публікації, зокрема, як діяти у випадках виявлення неправомірних дій під час проведення дослідження чи публікації. Він також надає форум своїм членам для обговорення конкретних прикладів. Комітет не досліджує окремі випадки, але закликає редакторів подбати, щоб такі випадки розслідували відповідні органи (як правило, науково-дослідна установа або роботодавець).

Усі члени Комітету мають сповідувати Кодекс поведінки та найкращого досвіду для видавців журналу (Code of conduct and best practice guidelines for journal editors), а також Кодекс поведінки від Комітету з видавничої етики (COPE Code of Conduct).

Комітет випустив курс електронного навчання для нових редакторів (одинадцять модулів у цілому), який охоплює вступ до етики публікації, плагіат і авторство та ін., і стає доступним після сплати членського внеску. Водночас Комітет також організовує щорічні семінари у міжнародному масштабі. Він створив для своїх членів інструмент аудиту щодо дотримання Кодексу поведінки і найкращої практики керівництва редакторів журналів у вільному доступі.

Комітет розміщує багато керівних вказівок (guidelines) для авторів. Зокрема, автора зацікавити «Відповідальність за дослідницьку публікацію: міжнародні стандарти для авторів» (Responsible research publication: international standards for authors) [24].

Серед численних вказівок Комітету можна також знайти зведені Рекомендації для Ради директорів науково-громадських журналів

(Guidelines for the Board of Directors of Learned Society Journals of Directors of Learned Society Journals), Рекомендації для Ради директорів з поширення інформації серед головних редакторів (Guidelines for the Board of Directors of Sharing of Information Among Editors-in-Chief), Про можливі непорозуміння (Regarding Possible Misconduct), а також Як боротися з переробкою текстів (How to deal with text Recycling), короткі Рекомендації з етичних питань для нових редакторів (A Short Guide to Ethical Editing for New Editors), Рекомендації для редакторів: дослідження, перевірка та оцінка (Guidance for Editors: Research, Audit and Service Evaluations). Окремим документом є Рекомендації від Комітету з видавничої етики для рецензентів (COPE Ethical Guidelines for Peer Reviewers Learned) та Як владнати авторські суперечки: рекомендації для нових дослідників (How to handle authorship disputes: a guide for new researchers) та багато ін.

Комітет з етики публікацій також детально опрацьовував питання стандартів та найкращих практик для наукових публікацій, зокрема, у відкритому доступі. Критерії були проаналізовані у порівнянні з вимогами Асоціації наукових видавців відкритого доступу (OASPA), Директорією журналів відкритого доступу (DOAJ) та Всесвітньою асоціацією медичних редакторів (WAME), та був створений документ «Принцип відкритості та найкращого досвіду у наукових публікаціях» (Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing) [20]. Один із 16 принципів стосується інформації про права: «Інформація про авторські права та ліцензії повинна бути чітко описана на веб-сайті журналу, а умови ліцензування повинні бути зазначені на всіх опублікованих статтях, в HTML та PDF-файлах». Індивідуальні організації можуть надавати додаткові вказівки або дотримуватися більш жорстких критеріїв. Наприклад, DOAJ на сторінці «Інформація для видавців» містить довгий розділ про авторське право, ліцензування та публікацію прав (Copyright, Licensing, Publishing Rights), а також вимагає від редколегій індексованих журналів обов'язково вказувати види ліцензій, які дозволяють повторне використання змісту видання. Відтак кожне впливове наукове видання зобов'язане дотримуватися

етичних норм, прийнятих міжнародною науковою спільнотою, про що зазначено на їхньому сайті, а редактори мають право відхилити публікацію в разі порушення цих норм. Тому всім потенційним авторам їх потрібно знати.

Серед основних етичних вимог до авторів насамперед – оригінальність дослідження без фальсифікації і маніпулювання даними. Лише особиста праця автора з чітким оформленням посилань не лише на друковані твори, але й на висловлені усно ідеї або частково виконану роботу чи надану допомогу.

Відповідно до Керівництва з відбору статей COPE редактори журналу мають ухвалити рішення при відмову публікації статті, якщо:

- Вони мають чіткі докази, що отримані дані недостовірні або отримані в результаті неправомірних дій (наприклад, фабрикування даних) або чесну помилку (наприклад, прорахунок або помилку експерименту);

- Одержані дані вже раніше опубліковані в іншому виданні без відповідного перехресного посилання, дозволу або виправдних пояснень (тобто подвійна публікація);

- Містить плагіат;

- Свідчить про неетичне дослідження.

У разі виходу друком статті з недостовірною інформацією єдиним шляхом для врятування репутації видання та уникнення можливого судового позову є відкликання статті. Відкликання – це технологія, яка використовується для коригування літератури та повідомлення читачів про публікації, які містять недостовірну або помилкову інформацію, і на думки і висновки яких не можна спиратися. Інформація може виявитися недостовірною як у результаті простої помилки, так і у випадку, коли було обрано неправильний спосіб проведення дослідження.

Відкликання також застосовується у разі, коли потрібно повідомити читача про випадки повторної публікації (тобто, коли автори надають ту ж саму інформацію в кількох публікаціях), плагіату, нездатності розкрити головну ідею, що може вплинути на розуміння та відгуки. Головна мета відкликання полягає у коригуванні літератури та в забезпеченні її цілісності, а не у покаранні авторів, які припустилися помилок.

Зазвичай процес відкликання має місце, коли стаття містить стільки недостовірної інформації (незалежно від причини), що на

одержані дані та висновки не можна спиратися. У випадку повторної публікації (тобто, коли автори публікують однакову інформацію або статтю у більш ніж одному виданні без відповідного обґрунтування, дозволу або перехресних посилань), журнал, котрий опублікував статтю першим, має опублікувати повідомлення про повторну публікацію, але не має відкликати статтю, якщо інформація не визнана недостовірною. Журнали, які публікуватимуть її пізніше, мають відкликати статтю із зазначенням причини.

Відкликаними можуть бути лише опубліковані матеріали. Вказівки щодо вирішення проблем, пов'язаних з повторною публікацією, можна знайти у відповідних блок-схемах COPE [10]. Викладення остаточного варіанту на сайті вважається публікацією, навіть якщо статтю не надрукували і не будуть друкувати. Статті також можуть бути відкликані їхнім автором (авторами) або редактором журналу. Інформація про спори щодо авторства, що виникають перед публікацією, опублікована Комісією з авторської етики [11, 12]

В Україні лише 2016 р. на національному рівні заговорили про академічну доброчесність, стартував масштабний проект Британської ради з питань дослідження цього питання в роботі українських вишів [5]. Відтак у багатьох університетах України за сприяння Посольства США відбулися лекції з обговорення найактуальніших проблем сучасної вищої освіти. Багато питань стосувалося доброчесності власне студентів, зокрема, чому вони допомагають одне одному під час складання іспиту, а не в ході підготовки до нього, викликавши при цьому жвавий інтерес та дискусію серед слухачів. Відтак, як показує практика, наше уявлення про доброчесність, етичні норми та питання плагіату дуже різняться від уявлень наших закордонних колег.

Питання плагіату нині надзвичайно актуальне. Вирізняють дослівний плагіат (Word-for-Word Plagiarism), змішаний плагіат (Patchwork Plagiarism – змішування запозичених слів і власних) та плагіат зі змінами (Substitutive Plagiarism – використання синонімів для приховування копіювання основної ідеї).

Не зупиняючись зараз на відверто недобросовісній поведінці, коли автор копіює чу-

жий надрукований текст, варто звернути увагу на кількох ситуаціях, які у міжнародній спільноті вважаються порушенням авторських прав, проте у свідомості українців не викликають особливих застережень. Приклад перший, коли студент працює зі своїм керівником над написанням наукової роботи і час від часу керівник додає по 1–2 речення до студентської роботи або заново переписує його частини. Особливо коли мова йде про написання документа іноземною мовою, і студент не до кінця розуміє написане, але настільки довіряє керівнику, що застосовує всі його правки без власного осмислення. Наприкінці студент подає працю, не зазначаючи внесок керівника, як свою власну.

Приклад другий, коли професор спільно зі студентом пишуть дослідницький проект, і студент закінчує навчання до моменту публікації статті та їде на роботу за межі їхнього міста. До моменту свого від'їзду студент закінчує свою частину роботи і залишає набір даних професору. Професор використовує отримані дані, здійснює нове дослідження і публікує статтю без посилання на долю праці студента [18] *за матеріалами тренінгу Thaddeus McCleary «Academic Writing», що проходив 26 лютого 2016 р. в КНУ ім. Т.Шевченка*.

Відтак межа між добросовісною етикою публікації та плагіатом дуже тонка. Своєю чергою використання ідей, а не лише готового продукту, взагалі майже неможливо відслідкувати.

Окремим є питання самоцитування та зловживання ним. З міжнародних рекомендацій випливає, що доречно робити самоцитування лише для продовження власного дослідження, критики або підтвердження власних результатів за рахунок проведення додаткових досліджень, або посилання на публікацію, в якій сам науковець є одним з авторів. Водночас самоцитування автора лишається на розсуд автора та його репутації.

У своїх повідомленнях компанії-власники наукометричних баз завжди наголошують, що «накручування» індексу цитування даних видання активно відслідковують, в результаті чого виключають зі свого списку такі видання назавжди.

Окрім того, науковцю під час пошуку журналу для публікації та представлення власних результатів дослідження варто зважа-

ти на низку критеріїв. Найперше про існування двох основних бізнес-моделей наукових журналів: традиційної, коли автори подають статтю, вона проходить подвійне рецензування і після її опублікування за неї платить читач (бібліотека) та моделі відкритого доступу, коли автор подає статтю, вона проходить подвійне рецензування, сам автор оплачує її друк, і згодом вона з'являється у вільному доступі. Відкритий доступ – це безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ в режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів, що реалізовується для будь-якого користувача у глобальній інформаційній мережі, здійснюваний переважно до рецензованих науково-дослідних журналів (за матеріалами *Wikipedii*).

Поняття відкритого доступу широко обговорюється серед дослідників, вчених, працівників бібліотек, наукових співробітників, фінансистів, державних службовців та видавців. Попри те, що існують суттєві переваги відкритого доступу, досі йдуть дискусії щодо надійності та економічних вигод моделі. Основними аргументами захисників відкритого доступу є те, що, незважаючи на вузьку аудиторію, наукова періодика сьогодні – надзвичайно прибутковий бізнес. Нараховуючи понад 19 мільярдів фунтів стерлінгів загальних світових прибутків, він за своїми обсягами займає проміжок між індустрією звукозапису та кіновиробництвом, при цьому відрізняється більшою рентабельністю [16]. На думку багатьох учених, виникає замкнуте коло, оскільки журнали вимагають нових вражаючих результатів досліджень, адже їхній бізнес полягає в тому, щоб знайти якомога більше передплатників, і вчені, знаючи, що найбільше цінується на ринку, які праці найбільше публікують, підганяють під ці параметри власні рукописи. Відтак власне видавнича індустрія зумовлює вибір тем для дослідження науковцями і в результаті шкодить власне науці.

Існують також видання, які називають «хижацькими», коли спочатку автори сплачують за публікацію без проходження експертної оцінки та рецензування, але в результаті лишаються без неї. Політика недобросовісної поведінки видавців нині набула світових масштабів, і 2012 р. співробітником бібліотеки Уні-

верситету Колорадо Джефрі Біллом була розпочата робота укладання списку хижацьких видавництв, «викрадених журналів» та сумнівних метрик, який згодом став відомим як «список Джефрі Білла (Bill's List)» [8]. На сайті були розміщені критерії, за якими визначалися видання, *не* рекомендовані до друку власних публікацій, розроблені на основі рекомендацій двох документів Комітету з етики публікацій (COPE), згадуваних вище: Кодексу поведінки для видавців журналу (Code of Conduct for Journal Publishers) та Принципу відкритості та найкращого досвіду у наукових публікаціях (Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing) [14]. Після інциденту з одним із поважних видавництв, про який майже не писали в пресі, 2017 р. цей проект перестав діяти, сайт наразі не оновлюється.

Висновки. Питання етики публікацій за кордоном є чітко регламентованим та стандартизованим. Керуючись інструкціями, розробленими Комітетом з етики публікацій COPE, можна уникнути багатьох спорів щодо авторських прав. Водночас кожен автор має

самостійно дбати про власний менеджмент авторського права у цифровому середовищі та орієнтуватися в основних правових засадах відкритого доступу. Якщо раніше поняття авторського права захищало права авторів літературних творів та творів мистецтва, то нині воно поширюється фактично на будь-які результати творчої діяльності, включаючи комп'ютерні програми, бази даних, фільми, фотографії і скульптури, архітектурні проекти, рекламні проспекти, карти і технічні креслення і, насамперед, наукові дослідження. Питання використання ліцензій відкритого доступу Creative Commons в Україні, самоархівування набору даних та власних публікацій, укладання угод на передачу авторських прав у розрізі нашої країни становить перспективи подальших досліджень, адже багато вітчизняних видань лише починають запроваджувати їх у свою практику. І попри певні перешкоди відкритий доступ вже став світовою тенденцією, тому всі питання, пов'язані з ним, потребують детального вивчення.

Список використаних джерел

1. Борисова Т. Ефективне представлення результатів досліджень у відкритому доступі [Електронний ресурс] : презентація до тренінгу, що проходив у Науковій бібліотеці НаУКМА, 27 жовтня 2016 р. / Тетяна Борисова. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/TetianaBorysova/ss-67733586> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
2. Капіца Ю. М. Використання знака охорони авторського права у наукових періодичних виданнях та монографіях // Наука України у світовому інформаційному просторі. – 2016. – № 13. – С. 49–61. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.049>
3. Капіца Ю. М., Шахбазян К. С. Застосування ліцензій відкритого доступу при розміщенні матеріалів наукових журналів в електронному середовищі / Ю. М. Капіца, К. С. Шахбазян // Наука України у світовому інформаційному просторі. – 2016. – № 13. – С. 62–72. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.062>
4. Назаровець С. Підтримка руху відкритого доступу в українському бібліотекознавстві [Електронний ресурс] / С. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 2. – С. 24–27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2013_2_8
5. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saiup.org.ua/pro-proekt/> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
6. Ярошенко, Т. Відкритий доступ – шлях до присутності України у світовій науковій спільноті / Тетяна Ярошенко // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 47–51.
7. Ярошенко, Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Тетяна Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5. – С. 3–10.
8. Beall's List: Potential, possible, or probable predatory scholarly open-access publishers [Електронний ресурс] / Internet Archive. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20170111172306/https://scholarlyoa.com/publishers/> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
9. Budd, J. M., Sievert, M., Schultz, T. R. Phenomena of retraction / J. M. Budd M. Sievert T. R. Schultz // JAMA. – 1998. – V. 280. – P. 296–297.

10. Committeeon Publication Ethics [Электронний ресурс]. – Режим доступу: https://publicationethics.org/files/u2/01A_Redundant_Submitted.pdf (Дата звернення: 10.08.2017). – Назва з екрана.
11. Committeeon Publication Ethics [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://publicationethics.org/files/u2/04A_Author_Add_Submitted.pdf (Дата звернення: 10.08.2017). – Назва з екрана.
12. Committeeon Publication Ethics [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://publicationethics.org/files/u2/04B_Author_Remove_Submitted.pdf (Дата звернення: 10.08.2017). – Назва з екрана.
13. Crawford, W. Open Access: What You Need to Know Now / W. Crawford. – Chicago: ALA Editions, 2011. – 80 с.
14. Criteria for Determining Predatory Open Access Publishers [Электронний ресурс] / Internet Archive. – 2015. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20170105195017/https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
15. Hoorn, E., VanderGraaf, M. Copyright Issues in Open Access Research Journals [Электронний ресурс] / E. Hoorn, M. VanderGraaf // D-LibMagazine. – 2006. – 12(2). – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1045/february2006-vandergraaf> (Дата звернення: 11.08.2017).
16. Is the staggeringly profitable business of scientific publishing bad for science? [Электронний ресурс] // The Guardian. – 2017. – 27 червня. – Режим доступу: https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science?CMP=share_btn_tw (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
17. Johnston, D. J. Open Access Policies and Academic Freedom: Understanding and Addressing Conflicts [Электронний ресурс] / D. J. Johnston // Journal of Librarianship and Scholarly Communication. – 2017. – № 5. – Режим доступу: <http://doi.org/10.7710/2162-3309.2104> (Дата звернення: 11.08.2017).
18. McCleary T. Academic Writing [Электронний ресурс] / T. McCleary. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=bTkzAUV2DOc> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
19. Nath, S. B., Marcus, S. C., Druss, B. G. Retractions in the research literature: misconduct or mistakes? / S. B. Nath, S. C. Marcus, B. G. Druss // MJA. – 2006. – V. 185. – С.152–154.
20. Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing [Электронний ресурс] / Committeeon Publication Ethics (COPE). – Режим доступу: http://publicationethics.org/files/Principles_of_Transparency_and_Best_Practice_in_Scholarly_Publishing.pdf (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
21. Promoting integrity in research and its publication [Электронний ресурс] / Committeeon Publication Ethics. Режим доступу: <https://publicationethics.org/> (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.
22. Schlosser, M. Write up! A Study of Copyright Information on Library-Published Journals [Электронний ресурс] / M. Schlosser // Journal of Librarianship and Scholarly Communication. – 2016. – № 4. Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.7710/2162-3309.2110> (Дата звернення: 10.08.2017).
23. Schultz, T. Opening Up Communication: Assessing Open Access Practices in the Communication Studies Discipline [Электронний ресурс] / T. Schultz // Journal of Librarianship and Scholarly Communication. – 2017. – № 5. – Режим доступу: <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2131> (Дата звернення: 11.08.2017).
24. Wager, E., & Kleinert, S. Responsible research publication: international standards for authors : A position statement developed at the 2nd World Conference on Research Integrity, Singapore, July 22-24, 2010 [Электронний ресурс] / E. Wager, S. Kleinert. – 2010. – Режим доступу: https://publicationethics.org/files/International%20standards_authors_for%20website_11_Nov_2011.pdf (Дата звернення: 11.08.2017). – Назва з екрана.

References

1. Borysova, T. (2016, October). *Efektivne predstavlenia rezultatov doslidzhen u vidkrytomu dostupi*. Prezentatsiia do treninhu, shcho prokhodyv u Naukovi bibliotetsi NaUKMA [Effective presentation of research results in open access. Presentation to the training held at the NaUKMA Scientific Library]. Retrieved from: <https://www.slideshare.net/TetianaBorysova/ss-67733586> [in Ukrainian].
2. Budd, J. M., Sievert, M., & Schultz, T. R. (1998). Phenomena of retraction. *JAMA*, 280, 296–297 [in English].
3. Committeeon Publication Ethics (COPE). (2014). *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing*. Retrieved from: http://publicationethics.org/files/Principles_of_Transparency_and_Best_Practice_in_Scholarly_Publishing.pdf [in English].
4. *Committeeon Publication Ethics*. (n. d). Retrieved from: http://publicationethics.org/files/u2/04B_Author_Remove_Submitted.pdf [in English].
5. *Committeeon Publication Ethics*. (n. d). Retrieved from: http://publicationethics.org/files/u2/01A_Redundant_Submitted.pdf [in English].

6. Committee on Publication Ethics. (n. d.). Retrieved from: http://publicationethics.org/files/u2/04A_Author_Add_Submitted.pdf [in English].
7. Crawford, W. (2011). *Open Access : What You Need to Know Now*. Chicago, IL: ALA Editions [in English].
8. Hoorn, E., & VanderGraaf, M. (2006, February). Copyright Issues in Open Access Research Journals. *D-Lib Magazine*, 12(2). Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1045/february2006-vandergaaf> [in English].
9. Internet Archive. (2015). Criteria for Determining Predatory Open Access Publishers. Retrived from: <https://web.archive.org/web/20170105195017/https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf> [in English].
10. Internet Archive. (n. d.). Beall's List: Potential, possible, or probable predatory scholarly open-access publishers. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20170111172306/https://scholarlyoa.com/publishers/> [in English].
11. Is the staggeringly profitable business of scientific publishing bad for science? (2017, June 27). *The Guardian*. Retrieved from: https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science?CMP=share_btn_tw [in English].
12. Johnston, D. J. (2017). Open Access Policies and Academic Freedom: Understanding and Addressing Conflicts. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 5. Retrieved from: <http://doi.org/10.7710/2162-3309.2104> [in English].
13. Kapitsa, Yu. M. (2016). Vykorystannia znaka okhorony avtorskoho prava u naukovykh periodychnykh vydanniakh ta monohrafiakh [Use of copyright symbol for research journals and academic monographs]. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori*, 13, 49–61. doi: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.049> [in Ukrainian].
14. Kapitsa, Yu. M., & Shakhbazian, K. S. (2016). Zastosuvannia litsenzii vidkrytoho dostupu pry rozmishchenni materialiv naukovykh zhurnaliv v elektronnomu seredovyschi [Application of open access licenses, while placing materials of scientific magazines into electronic environment]. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori*, 13, 62–72. doi: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.062> [in Ukrainian].
15. McCleary, T. (2017, August 11). Academic Writing. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=bTkzAUV2DOc> [in English].
16. Nath, S. B, Marcus, S. C., & Druss, B. G. (2006). Retractions in the research literature: misconduct or mistakes? *MJA*, 185, 152–154 [in English].
17. Nazarovets, S. (2013). Pidtrymka rukhu vidkrytoho dostupu v ukrainskomu bibliotekoznavstvi [Support for the open access movement in the Ukrainian library science]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 2, 24–27. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2013_2_8 [in Ukrainian].
18. Proekt spryannya akademichnyy dobrochesnoti v Ukrayini (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP). Retrieved from: <http://www.saiup.org.ua/pro-proekt/> [in Ukrainian].
19. Promoting integrity in research and its publication. Retrieved from: <https://publicationethics.org/> [in English].
20. Schlosser. (2016). Write up! A Study of Copyright Information on Library-Published Journals. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 4. Retrived from: <http://dx.doi.org/10.7710/2162-3309.2110> [in English].
21. Schultz, T. (2017). Opening Up Communication: Assessing Open Access Practices in the Communication Studies Discipline. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 5. (General Issue). Retrieved from: <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2131> [in English].
22. Wager, E., & Kleinert, S. (2010, July). Responsible research publication: international standards for authors. A position statement developed at the 2nd World Conference on Research Integrity, Singapore, July 22-24, 2010. Retrieved from: https://publicationethics.org/files/International%20standards_authors_for%20website_11_Nov_2011.pdf [in English].
23. Yaroshenko, T. (2011). Vidkrytyi dostup – shliakh do prysutnosti Ukrainy u svitovii naukovii spilnoti [Open access is the path to Ukraine's presence in the world scientific community]. *Vyshcha shkola*, 3, 47–51 [in Ukrainian].
24. Yaroshenko, T. (2011). Zelenyi shliakh vidkrytoho dostupu. Repozytarii ta yikh rol u naukovii komunikatsii : pershi dvadtsiat rokiv [Green Way of Open Access. Repositories and their role in scientific communication: the first twenty years]. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, 3–10 [in Ukrainian].

КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ І ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА

УДК 351.852 (477)

В.В. Карпов

ORCID 0000-0002-3446-9187

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

Мета дослідження полягає у виявленні алгоритму дій музейних установ та органів виконавчої влади у сфері культури, спрямованих на уникнення ризиків та захист музейних колекцій від негативних впливів внутрішніх та зовнішніх загроз. **Методи дослідження.** Основою вибору методів студіювання постали засади системності та комплексного підходу до вивчення наукової проблеми. У дослідженні використано метод документального аналізу і синтезу, співставлення, що дало змогу простежити правовий механізм формування концептуальної моделі та послідовність виконання завдань захисту музейних колекцій. Використання вказаних методів дослідження сприяло отриманню власних теоретичних результатів. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає у постановці і розробці актуальної теми, яка в науковому вимірі не одержала всебічного й об'єктивного висвітлення. Обґрунтовано ідею, яка полягає у тому, що захист музейних колекцій передбачає підготовку та реалізацію комплексних заходів спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки діяльності музею, моніторинг та оцінку ступенів ризику, завчасне реагування на події, що становлять загрозу з метою запобігання нанесення непоправної шкоди культурним цінностям, що зберігаються у музейних фондах. **Висновки.** Музей є частиною загальнодержавної системи реагування на зовнішні та внутрішні загрози та відноситься до числа установ об'єктової ланки територіальної підсистеми. Організація роботи з управління ризиками у сфері захисту музейних колекцій залежить від кількості працюючих та відвідувачів. Діяльність щодо захисту музейних колекцій поділяється на етапи повсякденного функціонування, підвищеної готовності до виникнення ризику загроз, надзвичайної ситуації, надзвичайного та військового стану. Констатується, що комплексний підхід у вирішенні питання управління ризиками дає змогу убезпечити музейні колекції від ризиків внутрішніх та зовнішніх загроз.

Ключові слова: музейні колекції, культурні цінності, ризики та загрози, особливий період, управління, документація, планування, захист.

В.В. Карпов**УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ МУЗЕЙНЫХ КОЛЛЕКЦИЙ**

Цель исследования заключается в выявлении алгоритма действий музейных учреждений и органов исполнительной власти в сфере культуры направленных на избежание рисков и защиту музейных коллекций от негативных воздействий внутренних и внешних угроз. **Методы исследования.** Основой выбора методов изучения появились основы системности и комплексного подхода к изучению научной проблемы. В исследовании использован метод документального анализа и синтеза, сопоставления, что позволило проследить правовой механизм формирования концептуальной модели и последовательность выполнения задач защиты музейных коллекций. Использование указанных методов исследования способствовало получению собственных теоретических результатов. **Научная новизна** исследования заключается в постановке и разработке актуальной темы, которая в научном измерении не получила всестороннего и объективного освещения. Обосновано идею, которая заключается в том, что защита музейных коллекций предусматривает подготовку и реализацию комплексных мероприятий, направленных на регулирование техногенной и природной безопасности деятельности музея, мониторинг и оценку степени риска, заблаговременное реагирование на события,

представляющие угрозу для предотвращения нанесения непоправимого вреда культурным ценностям, хранящихся в музейных фондах. **Выводы.** Музей является частью общегосударственной системы реагирования на внешние и внутренние угрозы и относится к числу учреждений объектовой звена территориальной подсистемы. Организация мероприятий по управлению рисками в сфере защиты музейных коллекций зависит от количества работающих и посетителей. Деятельность по защите музейных коллекций делится на этапы повседневного функционирования, повышенной готовности к возникновению риска угроз, чрезвычайной ситуации, чрезвычайного и военного положения. Констатируется, что комплексный подход в решении вопроса управления рисками позволяет обезопасить музейные коллекции от рисков внутренних и внешних угроз.

Ключевые слова: музейные коллекции, культурные ценности, риски и угрозы, особый период, управление, документация, планирование, защита.

V. Karpov

MANAGEMENT OF RISKS IN THE FIELD OF PROTECTION OF MUSEUM COLLECTIONS

The purpose of the study is to identify the algorithm of action of museum institutions and executive authorities in the field of culture aimed at avoiding risks and protection of museum collections from negative influences of internal and external threats. **Research methods.** The basis of the choice of methods of study were the principles of systematic and integrated approach to studying the scientific problem. The research involves using the method of documentary analysis, synthesis and comparison, which allows to trace the legal mechanism of the development of conceptual model and the sequence of tasks for the protection of museum collections. Using these research methods has contributed to the obtaining of the theoretical results. **The scientific novelty** of the obtained results consists in the formulation and development of the actual topic, which in the scientific dimension did not receive comprehensive and objective coverage. The idea is that the protection of museum collections involves preparation and implementation of complex measures aimed at regulating the man-made and natural safety of the museum, monitoring and assessing risks and early response to threatened events in order to prevent irreparable harm to cultural values, kept in museum collections. **Conclusions.** The museum is part of the nationwide system for responding to external and internal threats and is one of the institutions of the object division of the territorial subsystem. The organization of risk management measures in the field of protection of museum collections depends on the number of employees and visitors. The activities concerning the protection of museum collections are divided into stages of daily operation, increased readiness for emergence of threats and state of emergency and martial law. It is stated that the integrated approach to addressing the issue of risk management makes it possible to secure museum collections from the risks of internal and external threats.

Keywords: museum collections, cultural values, risks and threats, special period, management, documentation, planning, protection.

Питання захисту культурної спадщини надзвичайно актуальним постало для України у період анексії Росією півострова Крим та відкритих бойових дій у Луганській та Донецькій областях 2014 року. Це питання настільки було несподіваним для української влади та музейного менеджменту, що, як виявилось, на цей момент не існувало рішення уряду щодо стратегії дій стосовно української власності в Криму [1, 17]. До справи допомоги урядовцям активно долучилася громадськість [11, 16]. Стан організації обліку музейних предметів у цей період засвідчив його недосконалість –

відомостей про кількість музейних предметів у музеях Криму і Севастополя, як і документації про їхній облік у Міністерстві культури не було. З'ясувалося, що в Україні відсутня цілісна система обліку музейних предметів, а облік ведеться кожним музеєм окремо [6, 86]. Загалом події 2014 року стали яскравим прикладом негараздів, які упродовж багатьох років накопичувалися у музейній сфері [10].

Тільки у філіях Національного військово-історичного музею України у Севастополі внаслідок невідповідності керівництва музею до дій в загрозливий період залишилося

понад п'ять тисяч пам'яток. Враховуючи цей урок, центральним органом виконавчої влади у сфері культури у 2015 році було запроваджено формування страхового фонду облікової музейної документації та 2016 року впроваджено Інструкцію з організації обліку музейних предметів [3]. Проте питання готовності персоналу і музейних менеджерів до дій в умовах зовнішніх або внутрішніх загроз залишається актуальним.

У правовому полі в Україні державну політику у питанні захисту населення, матеріальних та культурних цінностей визначає Кодекс цивільного захисту України, який вступив у дію у липні 2013 року. Власне саме поняття «цивільний захист» визначається як «функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період» [5, 7].

Кожен громадянин має конституційне право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха, застосування зброї та на вимогу гарантованого забезпечення реалізації цього права від органів виконавчої влади, керівників підприємств, організацій, установ незалежно від форм власності і підпорядкування [6, 3].

Загрози життєдіяльності поділяються на зовнішні, пов'язані з безпекою населення і держави у разі розв'язання війни або виникнення локальних збройних конфліктів чи глобальних екологічних катастроф та внутрішні, пов'язані з надзвичайними ситуаціями техногенного і природного характеру або спровоковані терористичними діями.

Залежно від характеру походження загроз, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій, визначаються техногенні, природні, соціальні та воєнні за своїм характером види. У свою чергу у залежності від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються надзвичайні ситуації державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівня.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється

Єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їхніх ланок. Ця система створюється з метою реалізації державної політики, спрямованої на гарантування безпеки і захисту населення і територій, матеріальних і культурних цінностей, докіль від негативних наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час та особливий період, подолання наслідків надзвичайних ситуацій. Музеї належать до територіальної підсистеми як об'єктова ланка.

Організація заходів захисту музею від надзвичайних ситуацій [8, 91] здійснюється підрозділами або визначеними посадовими особами з питань цивільного захисту, які створюються або призначаються керівниками музеїв з урахуванням таких вимог: у музеях із загальною чисельністю працюючих від 200 осіб та музеях, які приймають від 200 до 3 тисяч відвідувачів, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту. В інших музеях з чисельністю працюючих менш ніж 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту за рахунок штатної чисельності. Порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями або посадовими інструкціями.

Управління у сфері запобігання виникненню ризиків передбачає підготовку та реалізацію заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки ступенів ризику, завчасне реагування на події, що становлять загрозу з метою запобігання лиху або пом'якшення його можливих наслідків.

Реагування на надзвичайну ситуацію – це скоординовані дії підрозділів музею щодо локалізації та ліквідації аварій (катастроф) з метою усунення загрози життю та здоров'ю людей, надання невідкладної допомоги потерпілим у рамках Єдиної державної системи цивільного захисту.

Ризики можуть бути значно зменшені в разі своєчасних належних заходів щодо попередження виникнення загроз і реагування на надзвичайні ситуації. Діяльність музею щодо захисту його персоналу, матеріальних та культурних цінностей поділяється на етапи повсякденного функціонування, підвище-

ної готовності до виникнення ризику загроз, надзвичайної ситуації, надзвичайного стану та військового стану. Виходячи з цього, у музеях формується документація, що визначає дії персоналу у певний період загроз у залежності від їхнього виду та рівня. Музеї повинні спланувати алгоритми дій на попередження можливих загроз і стати частиною державної системи цивільного захисту.

У відповідності до вимог статті 20 Кодексу цивільного захисту України загалом можна сформулювати основні завдання і обов'язки музею у сфері цивільного захисту до яких належать: виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах музею; забезпечення працівників засобами колективного та індивідуального захисту; розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку відвідувачів у разі виникнення аварії; організація та здійснення евакуаційних заходів щодо працівників та майна музею під час виникнення надзвичайних ситуацій; створення формувань цивільного захисту музею, необхідної для їхнього функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням; проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах музею, здійснення заходів щодо не перевищення прийнятних рівнів таких ризиків; проведення тренувань і навчань з питань цивільного захисту; забезпечення аварійно-рятувального обслуговування музею; здійснення заходів, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій; створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту; розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної та техногенної безпеки, здійснення постійного контролю за їхнім виконанням.

Документація музею з підготовки до надзвичайних ситуацій складається з плану пожежної безпеки, плану технічної безпеки, плану приведення музею у ступені готовності до реагування на надзвичайні ситуації, плану навчально-методичної підготовки персоналу музею з реагування на надзвичайні ситуації, положення про підрозділ або посадової

інструкції працівника з питань цивільного захисту, за необхідності документів мобілізаційної готовності [4].

У плані приведення музею до ступенів готовності щодо реагування на надзвичайні ситуації визначаються його мета та завдання, алгоритм дій приведення музею у різні ступені готовності, система оповіщення персоналу та органу охорони культурної спадщини із визначенням адреси персоналу, телефону мобільного, домашнього, соціальних мереж, шляхом виклику співробітником, схема взаємодії з органами державної влади, схема евакуації персоналу та відвідувачів музею, розрахунок сил і засобів ліквідації надзвичайних ситуацій, план евакуації матеріальних цінностей, план евакуації музейного фонду, склад груп реагування на кризові явища та їхнє функціональне призначення, склад та обов'язки керівника штабу і членів кризового штабу.

У період повсякденного функціонування відбувається планова робота музею, розробляються та уточнюються документи готовності музею до надзвичайних ситуацій, організовується взаємодія з органами Державної служби надзвичайних ситуацій. До основних завдань музею у цей період належать прогнозування й оцінка наслідків надзвичайних ситуацій; розробка та здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій; створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям; опрацювання системи оповіщення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне інформування про обстановку і вжиті заходи.

На основі оцінки та прогнозування обстановки у період підвищеної готовності відбувається переведення планової роботи музею до режиму готовності до реагування на ризики виникнення надзвичайних ситуацій, уточнюються документи приведення музею до роботи в надзвичайній ситуації, організовується взаємодія з органами Державної служби надзвичайних ситуацій та іншими державними органами.

У цей період здійснюється організація захисту населення і територій у разі виникнення надзвичайної ситуації; перевіряється система оповіщення та інформування; відбувається поповнення необхідними матеріаль-

ними ресурсами; розпочинається створення кризового штабу та груп реагування і їхня підготовка; оцінюється рівень ризиків та загроз для персоналу, відвідувачів, матеріальних та культурних цінностей.

У період виникнення надзвичайної ситуації музей повинен бути готовий до реагування на обстановку. У цей період кризовим штабом здійснюється нагляд і контроль у сфері цивільного захисту; проводиться навчання персоналу музею способам захисту, надається оперативна допомога персоналу та відвідувачам музею в разі виникнення надзвичайних ситуацій та побутових нестандартних ситуацій; організовуються і проводяться рятувальні та інші невідкладні роботи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та організація життєзабезпечення музею, постраждалого персоналу та відвідувачів; здійснюється співробітництво у сфері цивільного захисту з компетентними органами державної влади; оцінюється рівень ризиків та загроз збереженню матеріальних та культурних цінностей; проводиться консервація найбільш цінних музейних предметів.

Період надзвичайного або воєнного стану (*особливий період*) характеризується виникненням зовнішніх загроз воєнного або природного чи техногенного характеру. Музей у цей період уже готовий до реагування на обстановку та в доповнення до заходів повної готовності здійснює організацію роботи групи підготовки та евакуації культурних цінностей; організовує роботу групи зі збору предметів, що мають історичне значення та пересувної виставки у визначених районах; за рішенням відповідного органу охорони культурної спадщини у загрозливий період передусім здійснює евакуацію наукової та обліково-фондової документації, найбільш цінних музейних предметів; після цього здійснює евакуацію решти музейних предметів; приймає рішення про належне зберігання музейних предметів, що не підлягають евакуації.

У музеях на цей період формується документація, до складу якої входять: план формування і підготовки до роботи пересувної виставки музею у визначених районах та пояснювальна записка до плану; відомість про якісну характеристику укомплектованості пересувної виставки персоналом; схема вза-

ємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та військовими комісаріатами; схема управління; розрахунок всебічного забезпечення виставки; розрахунок виходу персоналу виставки в райони зосередження; графік контролю та перевірки готовності виставки музею; довідка-довідь з висновками щодо готовності виставки музею до діяльності в районі виконання завдань.

Особливий період функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів і сил захисту населення України, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій настає з моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Мобілізація в Україні – це комплекс заходів, які здійснюються в державі з метою планомірного переведення всіх державних органів і галузей національної економіки на функціонування в умовах особливого періоду, а військових формувань – на організацію і штати воєнного часу.

Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України і стосується всіх органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій. Часткова мобілізація може проводитися в окремих місцевостях держави, а також стосуватися деякої частини військових формувань і окремих галузей національної економіки.

Робота музеїв в особливий період організується в рамках завдань Єдиної державної системи цивільного захисту, яка функціонує відповідно до вимог законів України «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», Кодексу цивільного захисту України, а також інших нормативно-правових актів.

Відповідно до вимог законодавчих, нормативно-правових актів у сфері оборони та мобілізації для потреб Збройних Сил та інших формувань України визначені мобілізаційні завдання щодо надання послуг культури з боку Міністерства культури України. Серед послуг культури в інтересах виконання заходів морально-психологічного забезпечення військ

(сил) передбачається формування музеями різних форм власності пересувних виставок.

Основні завдання пересувних виставок, порядок і терміни їхнього проведення, організаційно-штатну структуру, підтримання управління і зв'язку, взаємодії, охорони та супроводження, обсяги забезпечення необхідним автотранспортом, військово-технічним майном розробляються Мінкультури спільно з Міноборони та місцевими органами влади.

Пересувні виставки музеїв призначені для формування та підтримання високого морально-психологічного стану особового складу військ (сил), бойових та психологічних якостей, необхідних для успішного виконання поставлених завдань, забезпечення інформаційно-культурної та духовної безпеки військовослужбовців і населення країни. У своїй діяльності пересувні виставки музеїв використовують як наявні експонати, артефакти, так і ті, що були зібрані в районах особливого періоду.

У державі для організованого і планового виконання завдань особливого періоду загальноприйняті чотири ступені готовності: «Постійна», «Підвищена», «Загроза», «Повна». За готовності «Постійна» органи державного управління, заклади, установи, організації і підприємства різних форм власності, що залучаються до виконання завдань оборони виконують планові виробничі завдання і функціонують відповідно до умов мирного часу [4].

У цей час персоналу музеїв здійснюється роз'яснення політики держави в галузі оборони і безпеки, міжнародної та соціально-політичної обстановки в Україні, проводяться заходи з виховання почуття відданості Україні та її народу, високих якостей громадянина-патріота, свідомого виконання положень Конституції України, законів України, наказів керівництва. Музеї проводять заходи, спрямовані на патріотичне виховання молоді, підняття престижу військової служби у суспільстві.

У музеї організовується постійне управління мобілізаційною роботою та взаємодія з відповідними структурами Міністерства оборони України, Державної прикордонної служби, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби надзвичайних ситуацій, Міністерства внутрішніх справ України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування,

військовими комісаріатами з питань повного і якісного виконання мобілізаційних завдань.

За введення готовності «Підвищена», «Загроза» або «Повна» органи державного управління, заклади, установи, організації і підприємства різних форм власності, що залучаються до виконання завдань оборони залежно від ступеня готовності виконують різні завдання щодо доукомплектування працівниками та технікою, уточнення з Міноборони, Мінкультури, іншими державними органами влади, органами місцевого самоврядування обсягів мобілізаційних завдань та узгодження порядку і термінів їхнього виконання, уточнення розрахунків, порядку залучення необхідної авто техніки, майна засобів зв'язку для виконання музеями завдань з формування пересувних виставок, питання управління і тісної взаємодії й обміну інформацією, всебічного забезпечення.

У цей період відслідковується і аналізується обстановка в районах виконання завдань під час особливого періоду, встановлюється взаємодія із закладами культури в районах виконання завдань. Робота спрямовується на створення у трудових колективах музеїв атмосфери духовної і політичної єдності, направленої на досягнення згуртованих дій, чіткого виконання функціональних обов'язків під час особливого періоду.

За оголошення в державі *відкритої мобілізації* в органах державної влади, закладах культури різних форм власності, що залучаються до виконання завдань оборони одразу виконують у визначені строки усі заходи повної готовності для функціонування в умовах воєнного стану. Організовується робота пересувних виставок від визначених Музеїв в районах виконання завдань особливого періоду (воєнного стану).

У музеях посилюється система чергування, проводяться заходи з роз'яснення політики Уряду, рішень військово-політичного керівництва держави з питань оборони і національної безпеки, воєнно-політичної обстановки, що складається, завдань Збройних сил та інших військових формувань України.

До заходів всебічного забезпечення діяльності пересувних виставок належать комплектування пересувних виставок персоналом, забезпечення засобами зв'язку, уточнення районів виконання завдань пересувними виставками, маршрутів пересування, забезпечення залучен-

ня підрозділів охорони і оборони від Збройних сил та інших військових формувань України для пересувних виставок на маршрутах пересування в райони виконання завдань, забезпечення персоналу виставок достатньою кількістю автомобільного транспорту, причепів, паливно-мастильними матеріалами, можливостями з ремонту авто техніки, забезпечення запасними частинами, ремкомплект, інструментами, забезпечення персоналу виставок продовольством, питною водою, достатньою кількістю засобів індивідуального захисту, індивідуальними медичними аптечками, перев'язувальними пакетами, кровоспинними джгутами, технічними засобами та фінансове забезпечення діяльності виставок під час виконання завдань за функціональним призначенням у визначених районах.

Управління діяльністю пересувних виставок Музеїв під час їхньої підготовки на маршрутах висування та районах безпосереднього виконання завдань здійснюється відповідно до схеми управління, в загальній системі управління з використанням визначених засобів, системи та мережі зв'язку.

Організовується періодичність та порядок подання донесень про хід формування пересувних виставок, їхня готовність до роботи, а також роботи на етапах висування та у визначених районах. Перевірки готовності до діяльності пересувних виставок музеїв за функціональним призначенням проводяться системно (щомісячно, щоквартально), відповідно до планів діяльності Мінкультури та музеїв.

За підсумками перевірок складають акти та оцінюють готовність пересувних виставок музеїв до дій в особливий період. Зазначені акти надаються керівнику Мінкультури для прийняття рішень та вживання необхідних організаційних, адміністративних та інших заходів щодо підтримання виставок у постійній готовності до дій в особливий період.

Таким чином, діяльність музею в особливий період є частиною загальнодержавної роботи із реагування на зовнішні загрози та передбачає формування та діяльність пересувної виставки, комплектуванням музейних фондів у визначених районах і роботу музею пов'язану із проведенням культурно-масових заходів та, за рішенням органу виконавчої влади у сфері культури у залежності від підпорядкування,

підготовкою до евакуації наукової та обліково-фондової документації і культурних цінностей.

Урядом затверджено Положення про Музейний фонд України у якому зобов'язання збереження музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань та предметів музейного значення покладається на їхніх власників або уповноважені ними органи [9]. Відповідно до вимог Інструкції Міністерства культури України з організації обліку музейних предметів захист музею, предметів фонду музею, які містяться в експозиціях і фондосховищах, фондово-облікової документації від надзвичайних ситуацій, створення належних умов для їхнього зберігання і утримання забезпечує заступник керівника музею з адміністративно-господарських питань, а в разі відсутності у штатному розписі такої посади ці функції покладаються на головного зберігача фондів музею. Усі роботи із забезпечення захисту музейних колекцій та фондово-облікової документації від надзвичайних ситуацій узгоджуються з головним зберігачем фонду музею [3].

Таким чином, музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади [2] є частиною державної системи цивільного захисту і належать до числа установ об'єктової ланки територіальної підсистеми цивільного захисту. Організація заходів з управління ризиками у сфері захисту музейних колекцій здійснюється підрозділами або визначеними посадовими особами з питань цивільного захисту, в залежності від кількості працюючих та відвідувачів. Діяльність музею щодо захисту його персоналу, відвідувачів, матеріальних та культурних цінностей поділяється на етапи повсякденного функціонування, підвищеної готовності до виникнення ризику загроз, надзвичайної ситуації, надзвичайного та військового стану. Захист музейних колекцій передбачає підготовку та реалізацію заходів спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки ступенів ризику, завчасне реагування на події, що становлять загрозу з метою запобігання нанесення непоправної шкоди культурним цінностям, що зберігаються у музейних фондах. Комплексний підхід у вирішенні питання управління ризиками дає змогу убезпечити музейні колекції від ризиків внутрішніх та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Вергеліс О. Експонати в осаді. Ще одна кримська драма // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії: матеріали науково-практичної конференції в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва 5–6 червня 2014 року. – К. : НАКККиМ. – 2014. – 288 с.
2. Закон України «Про музеї і музейну справу» від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР // Військовий музей. – К., 2000. – вип.1. – С.6–19.
3. Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів: Наказ Міністерства культури України 21 липня 2016 р. // Офіційний вісник України. – 2016. – № 69. – ст. 2335.
4. Карпов В. Музеї у кризових ситуаціях. Алгоритм дій // Міжнародна науково-практична конференція «Культурні цінності Криму та Донбасу: питання переміщення, повернення, супроводу, експертизи, збереження, музеєфікації» – К. : НАКККиМ, 2015.
5. Кодекс цивільного захисту України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Україна, 1996 р. – 54 с.
7. Карпов В. Захист культурної спадщини України в умовах військового конфлікту у Криму // Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://prostir.museum.ua/post/32443>;
8. Музеєзнавство: словник базових термінів / укладач-упорядник Л.М. Міненко; за заг. ред. к.і.н., полковника Карпова В.В. – Фенікс; Національний військово-історичний музей України, 2013. – 152 с.
9. Про затвердження Положення про Музейний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 липня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №30. – ст. 1268.
10. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу / за заг. ред. д.і.н., Карпова В.В. – К. : Видавець Олег Філюк, 2016. – 216 с..
11. Тригуб В. Музеї і заповідники Криму в умовах російської окупації // Охорона культурної спадщини: аспекти соціокультурної взаємодії: матеріали науково-практичної конференції в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва 5–6 червня 2014 року. – К. : НАКККиМ. – 2014. – 288 с.

References

1. Vergelis, O. (2014) Exhibits in the siege. Another Crimean drama. Protection of cultural heritage: aspects of socio-cultural interaction: materials of a scientific-practical conference at the National Academy of Culture and Arts Leadership June 5-6, 2014. K. [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine "On Museums and Museum Affairs" of June 29, 1995 p. No. 249/95-VR. (2000). Viys'kovyy muzey, 1, 6-19. K. [in Ukrainian].
3. On approval of the Instruction on the organization of accounting of museum objects: Order of the Ministry of Culture of Ukraine, July 21, 2016 (2016). Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny, 69, 2835 [in Ukrainian].
4. Karpov V. (2015) Museums in crisis situations. Algorithm of actions. International scientific and practical conference "Cultural Values of Crimea and Donbass: Issues of Movement, Return, Support, Examination, Preservation, Museification"). K. [in Ukrainian].
5. The Code of Civil Protection of Ukraine. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> [in Ukrainian].
6. Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada. Council of Ukraine June 28 1996 (1996). K.: Ukrayina [in Ukrainian].
7. Karpov, V. Protection of the cultural heritage of Ukraine in the conditions of the military conflict in Crimea. Retrieved from: prostir.museum.ua/post/32443 [in Ukrainian].
8. Museology: a dictionary of basic terms (2013). K.: Feniks; Natsional'nyy viys'kovo-istorychnyy muzey Ukrayiny [in Ukrainian].
9. On Approval of the Regulation on the Museum Fund of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 20, 2000 (2000). Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny, 30, 1268 [in Ukrainian].
10. Sociology of the museum: presentation on the background of space and time (2016). K.: Vydavets' Oleh Filyuk [in Ukrainian].
11. Trigub, (2014). Museums and reserves of the Crimea in the conditions of Russian occupation. Protection of the cultural heritage: aspects of socio-cultural interaction: materials of the scientific and practical conference at the National Academy of Culture and Arts Leadership June 5-6, 2014. K.: NAKKKiM [in Ukrainian].

УДК 930.25:024:004.738.5 (44) (045)

Л.П. Халецька

КОНСОЛІДАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

Мета роботи полягає у вивченні досвіду Франції з консолідації електронних інформаційних ресурсів національних архівних і бібліотечних установ на основі дослідження відповідних Інтернет-порталів консолідованих інформаційних ресурсів. **Методологічною основою** дослідження є загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез), що дали змогу дослідити структурний склад представлених на Інтернет-порталах електронних інформаційних ресурсів, з'ясувати шляхи їхньої консолідації. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що проаналізовано сучасний стан і здобутки Франції з питання інтеграції електронних інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті; з'ясовано підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів архівних і бібліотечних установ. **Висновки.** Аналіз Інтернет-порталів консолідованих інформаційних ресурсів Національного архіву Франції, цифрової колективної бібліотеки Gallica Національної бібліотеки Франції засвідчив постійний поступ провідних установ культурно-історичної спадщини Франції у напрямку збільшення кількості оцифрованих ресурсів, покращення та спрощення доступу до них якнайширшого кола користувачів, інтеграції електронних інформаційних ресурсів у місці єдиного доступу, яким виступає портал відповідної установи. Шляхами створення консолідованих ресурсів є інтеграція електронних інформаційних ресурсів на єдиному порталі або розміщення на ньому посилань на ресурси установ-партнерів. Таким чином забезпечується зростання соціального потенціалу здобутків національної культурно-історичної спадщини не лише у межах держави, але й у світових масштабах.

Ключові слова: Національний архів Франції, єдиний сайт пошуку архівних документів, Національна бібліотека Франції, цифрова бібліотека Gallica, консолідація електронних інформаційних ресурсів, Інтернет-портал консолідованих інформаційних ресурсів, досвід Франції.

Л. Ф. Халецкая

КОНСОЛИДАЦИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ УЧРЕЖДЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ: ОПЫТ ФРАНЦИИ

Цель работы состоит в изучении опыта Франции по консолидации электронных информационных ресурсов национальных архивных и библиотечных учреждений на основе исследования соответствующих Интернет-порталов консолидированных информационных ресурсов. **Методологической основой** исследования являются общенаучные методы (анализ, синтез), которые позволили изучить структуру представленных на Интернет-порталах электронных информационных ресурсов, определить пути их консолидации. **Научная новизна** работы состоит в том, что проанализировано современное состояние и достижения Франции в вопросе интеграции электронных информационных ресурсов учреждений социальной памяти; выяснены подходы к интеграции электронных информационных ресурсов архивных и библиотечных учреждений. **Выводы.** Анализ Интернет-порталов консолидированных информационных ресурсов Национального архива Франции, цифровой коллективной библиотеки Gallica Национальной библиотеки Франции показал постоянный прогресс ведущих учреждений культурно-исторического наследия Франции в направлении увеличения количества оцифрованных ресурсов, улучшения и упрощения доступа к ним широкого круга пользователей, интеграции электронных информационных ресурсов в точке единого доступа, которой является портал соответствующего учреждения. Пути создания консолидированных ресурсов выступают интеграция электронных информационных ресурсов на едином портале либо размещение на нем ссылок на ресурсы учреждений-партнеров. Таким образом обеспечивается рост социального потенциала достижений национального культурно-исторического наследия не только в рамках страны, но и в мировых масштабах.

Ключевые слова: Национальный архив Франции, единый сайт поиска архивных документов, Национальная библиотека Франции, цифровая библиотека Gallica, консолидация электронных информационных ресурсов, Интернет-портал консолидированных информационных ресурсов, опыт Франции.

L. Khaletska

CONSOLIDATION OF DIGITAL DATA RESOURCES OF CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE INSTITUTIONS: EXPERIENCE OF FRANCE

The purpose of this paper is to study the experience of France in consolidation of digital resources of national archives and libraries based on researching relevant web pages, which contain consolidated resources. The methodology of the research involves using general scientific methods (critical analysis & synthesis of information). This has helped to look closely into the structure of digital resources presented on web pages and understand better the way they are consolidated. Scientific novelty of this paper is that it has studied the current state and achievements of France in the field of digital resources of institutions of social memory integration and outlines the approaches to integration of archives and libraries. Conclusions. The deep analysis of the web pages of consolidated digital resources of Archives Nationales of France, Network of Libraries of Galicia & Bibliotheque nationale de France has showed the constant development of the cultural and historical institutions of France towards increasing the number of digitalised resources, as well as making the access to them by large number of users easier. Moreover, a consolidation of the digital resources within chosen institutions' web pages is evident. One of the ways this consolidation is achieved is integration (aggregation) of the relevant data within one web-portal or - as a possibility - placing a link to one of the partners' web pages. Therefore, the above-mentioned solutions allow the aggregation and growth of national historical-cultural heritage not only within the country borders, but also on the worldwide scale.

Keywords: Archives Nationales, unified web-page for searching archive documents, Bibliotheque nationale de France, the Network of Libraries of Galicia, consolidation of digital resources, web-page of consolidated digital resources, french experience.

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційного суспільства та формування суспільства знань (knowledge society) стало тенденцією діяльності установ-зберігачів національних культурно-історичних надбань стало оцифрування об'єктів зберігання: архівних матеріалів, бібліотечних та музейних колекцій. Розпорошеність, наявність значної кількості неперевіреної інформації ускладнюють повноцінне та якісне задоволення користувачького попиту, стоять на заваді отриманню адекватного та максимально повного уявлення про науковий, мистецький, літературний потенціал нації та держави. Тому на порядку денному стоїть питання консолідації електронних інформаційних ресурсів архівів, музеїв, бібліотек, яка може бути реалізована різними шляхами.

Мета дослідження – аналіз і презентація досвіду Французької Республіки з консолідації електронних інформаційних ресурсів національних архівних і бібліотечних установ

на основі дослідження відповідних Інтернет-порталів консолідованих інформаційних ресурсів. Мета роботи визначила необхідність виконання наступних завдань: провести аналітичний огляд вітчизняної історіографії з проблематики дослідження; проаналізувати сучасний стан і здобутки Франції з питання інтеграції електронних інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті; з'ясувати підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів архівних і бібліотечних установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема консолідації інформаційних ресурсів, зокрема інформаційних ресурсів інститутів соціальної пам'яті, є предметом активного вивчення й обговорення у вітчизняних наукових колах. Ю.М. Анісіфоров, О.В. Масвський [1] аналізують специфіку діяльності програмних консолідованих ресурсів та методи їхньої реалізації. Р.О. Голощук, М.Л. Федоров [2] дають чітке та стисле визначення поняттю «консолідація інформаційних ресурсів»

– «об'єднання (злиття) декількох елементів (об'єктів) у єдиний елемент (об'єкт) для досягнення певної загальної мети [2, 313]. Грунтовному вивченню питань консолідації інформаційних ресурсів присвячена низка праць Н.Е. Кунанець. У співавторстві з В.В. Пасічник [7], визначені поняття «консолідована інформація», «аналітична діяльність з консолідованої інформації», розглянуті шляхи захисту консолідованої інформації. Н. Кунанець та Г. Липак [6;8] аналізують вибрані європейські Інтернет-портали консолідованих цифрових ресурсів архівів, музеїв, бібліотек [6], світовий досвід консолідації інформаційних ресурсів інститутів соціальної пам'яті [8]. Є.В. Лобузіна [9] акцентує увагу на можливості різноманітних інтеграційних процесів у бібліотечно-інформаційному середовищі, аналізує та пропонує шляхи вирішення завдання інтелектуального доступу до національних наукових інформаційних ресурсів на засадах інтеграції семантичних бібліотечних і веб-технологій. К. Лобузіна [9] розглядає основні підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек, висвітлює досвід Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у вирішенні цього питання в контексті загальносвітової тенденції створення єдиного бібліотечного інформаційного простору. С. Ключок [4] підкреслює важливість питання опису й організації полідокументальних ресурсів, інтеграції метаописів в умовах створення інтегрованого історико-культурного середовища цифрових архівів, бібліотек і віртуальних музеїв. С.О. Денисенко [3] акцентує увагу на інтеграції документних ресурсів бібліотек та інформатизації бібліотечної галузі, обґрунтовує концепцію створення та розвитку інтегрованого краєзнавчого регіонального фонду бібліотек України. Л. Чернявська [11], досліджуючи гендерну проблематику, аналізує світовий і вітчизняний досвід створення консолідованих бібліографічних ресурсів з даної теми. Кузнецова М.М. [5] аналізує комунікаційно-корпоративні електронні ресурси з краєзнавства, висвітлює досвід реалізації корпоративних бібліотечних проєктів.

Отже, аналіз вітчизняної історіографії засвідчує поступовий перехід від інформатизації діяльності окремих бібліотечних установ

до розуміння необхідності інтеграції інформаційних ресурсів, насамперед електронних, на регіональному рівні в загальноукраїнському масштабі. З огляду на це цікавим і корисним є досвід європейських країн, зокрема, Франції, яка вже протягом тривалого часу рухається в напрямку консолідації електронних інформаційних ресурсів з метою розширення та спрощення доступу до них користувачів, надання якісних, зручних, швидких інформаційних послуг.

Виклад основного матеріалу. У березні 2017 р. у Франції було введено в дію єдиний сайт пошуку архівних документів [12], який об'єднав електронні бази Національного архіву Франції, Архіву Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку, Архіву міністерства оборони та інших державних архівних установ. Інтернет-сайт дає змогу консультуватися з цифровими архівами, які містять більше ніж 400 млн документів он-лайн. Початкова сторінка містить меню сайту, яке складається з трьох рубрик. Перша рубрика *Découvrir – Les archives en France* (Відкривати – Архіви Франції) представляє державну службу публічних архівів, серед яких Національний архів, архіви департаментські, регіональні, комунальні та міжкомунальні, Архів Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку, Архів міністерства оборони тощо. Ця рубрика представляє їхню місію, сервіси, які вони пропонують громадянам, а також правила доступу до документів. Рубрика містить 43 документи і в свою чергу поділяється на підрубрики. Підрубрика *Qui?* (Хто?) подає загальну інформацію про діяльність архівів, загальний обсяг документів (більш ніж 4 000 лінійних кілометрів, якщо не брати до уваги архіви в цифровому форматі). Ця підрубрика нараховує 21 документ. Подається інформація про роль *Siaf* (*Service interministériel des Archives de France* – Міжміністерська служба архіву Франції), деталізований довідник *Siaf*, пояснюються правила доступу до документів архіву, розміщений довідник служб, який у свою чергу містить перелік установ (департаментські архіви, комунальні установи, асоціації, університети тощо) з можливістю он-лайн доступу до них. Підрубрика *Pourquoi?* (Чому?) подає он-лайн

посилання на законодавство в галузі збереження національної спадщини, розкриває засади реалізації архівними службами культурної та міжнародної діяльності. Підрубрика нараховує 18 документів. Підрубрика Action internationale (міжнародна діяльність), яка містить 17 документів, окреслює мету і поле міжнародної діяльності у сфері поширення французької моделі управління, збереження та валоризації сучасних та історичних архівів, як традиційних, так і цифрових. Підрубрика Comment? (Як?), яка нараховує 2 документи, пояснює правила та можливості користування архівними документами. Нарешті, підрубрика Quoi? (Що?), яка містить 2 документи, подає загальну інформацію про історію розвитку французьких архівів, їх документний склад.

Друга рубрика Comprendre – Des outils pour l'histoire (Розуміти – Засоби для історії) містить 1 923 документи. Пошуковик francearchives.com.fr дає змогу знайти довідки про більш ніж 6 млн архівних документів, збережених на всій території Франції. Також у цій рубриці можна знайти визначні події в рамках «Пам'ятних дат» Національного архіву Франції. Представлені підрубрики: Actualités (Новини, 243 документи), Commémorer (Пам'ятні дати, 1 605 документів), Explorer les archives en ligne (Користуватися архівом он-лайн, 30 документів), Généalogie: retrouver mes ancêtre (Генеалогія: віднайти своє коріння, 11 документів), Publication des services d'archives (Публікації архівних служб, 33 документа).

Третя рубрика Gérer – Les archives publiques (Управляти – Публічні архіви) висвітлює професійні питання, які стосуються внутрішнього управління різноплановою діяльністю архівів, їхньої комунікації з користувачами, представлення архівів в Інтернет-просторі та повторного використання. У рубриці можна ознайомитися з 672 документами. Представлені підрубрики: Rapports, études et chiffres clés (Звіти, дослідження та ключові цифри, 7 документів), Ressources archivistiques et juridiques (Архівні та юридичні джерела, 6 документів), Archivage numérique (Електронне архівація, 3 документи), Traiter les archives (Організація діяльності архівів, 46 документів), Conserver les archives (Зберігання архівів, 21 документ), Diffuser et valoriser (Поширю-

вати та валоризувати, 51 документ), Questions fréquentes, Cas pratiques, Communiquer les archives (Поширені питання, випадки з практики, архівна комунікація, 13 документів), Formation et emploi (Освіта та зайнятість, 6 документів), Textes réglementaires, circulaires, droit en vigueur (Регламентуючі тексти, циркуляри, діюче право, 519 документів).

Із початкової сторінки надається безпосередній он-лайн доступ до веб-сайтів Міністерства культури і комунікацій, Міністерства оборони, Міністерства закордонних справ; до низки архівних сайтів: Європейський портал архівів, Право архівів, Модернізація й архіви, Департаментські архіви, Великий меморіал, Пам'ять бійців; доступ до державних сайтів Legifrance (містить законодавчі й інші юридичні та регламентуючі документи), CADA (Commission d'accès aux documents administratifs стратив них – Комісія з доступу до адміністративних документів), Service-Public.fr (офіційний сайт французької адміністрації), data.gouv.fr (відкриті дані); корисні посилання.

Таким чином, єдиний сайт пошуку архівних документів francearchives.fr є надійним, зручним інструментом швидкого отримання користувачами достатньо повної, перевіреної інформації. Його переваги полягають у зосередженні в єдиному місці Інтернет-простору значної кількості як веб-ресурсів, так і інтерактивних зв'язків-виходів з провідними державними установами, зокрема архівними, що значно спрощує діяльність і фахівців-дослідників, і пересічних користувачів, надаючи доступ до архівних, юридичних, адміністративних документів, науково обґрунтованих суджень і публікацій з означених галузей. Крім цього, сайт знайомить як з організацією діяльності сучасних архівів, так і з можливостями отримання відповідної освіти, початкової чи безперервної, сприяючи постійному фаховому зростанню.

Прикладом інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів є цифрова колективна бібліотека Gallica Національної бібліотеки Франції (НБФ) [13], яка з'явилася в Інтернет-просторі 1997 р. з кількома десятками тисяч документів. На сьогодні Gallica надає 4 203 731 документ в он-лайн доступі (на 17.07.2017), представляючи

колекції НБФ та її сотні партнерів. Серед них: 1869 805 номерів газет і журналів, 1 180 564 зображення, 128 971 карта, 47 392 партитури, 18 відео, 93 727 манускриптів, 50 856 аудіозаписів, 520 996 книг, 357 349 об'єктів. У рамках програми цифрового співробітництва електронне зібрання друкованих творів БНФ приймає все більшу кількість документів, що зберігаються у зовнішніх колекціях: нині з 70 000 друкованих творів, які щорічно оцифровуються БНФ, третина походить з 50 бібліотек-партнерів (загалом мережа партнерів Gallica нараховує 270, серед них бібліотеки й архіви територіальних громад, регіональних структур, наукових співтовариств, партнери з вищих навчальних закладів тощо). Засоби оцифрування спеціальних документів (програми пристосовані для оцифрування манускриптів, портуланів) дають змогу також обробляти зовнішні колекції. Ці документи, які одного разу вже пройшли оцифрування та забезпечені записом-вказівкою на джерело, отримують он-лайн доступ у бібліотеці Gallica.

Документи, оцифровані партнерами, можуть використати засоби поширення та валоризації, розроблені БНФ, шляхом зібрання метаданих цифрових файлів чи шляхом інтеграції цифрових файлів. Якщо партнер має цифрову бібліотеку, метадані документів можуть бути індексовані БНФ та забезпечені посиланнями на бібліотеку Gallica. Користувач має переглянути сайт партнерів, щоб проконсультуватися з цими документами. Кілька сотень тисяч документів, які походять з понад 90 бібліотек-партнерів, мають посилання у бібліотеці Gallica. Якщо партнер не має цифрової бібліотеки, отримані в результаті оцифрування його колекцій цифрові файли можуть бути інтегровані в Gallica.

БНФ пропонує додаток Gallica iOS та Android, який безкоштовно завантажується на App Store та Google Play і надає доступ до документів, представлених в електронній бібліотеці, сприяючи ефективності досліджень. Кожен документ може бути завантажений повністю чи частково – таким чином, користувач отримує можливість легко створити чи збагатити свою бібліотеку.

Історія створення і розвитку проекту Gallica свідчить про постійний поступ у на-

прямку збільшення та консолідації електронних документно-інформаційних ресурсів. 1997 р. Gallica пропонувала доступ до кількох тисяч текстів, доступних винятково у вигляді зображень. Із 1997 р. побачили світ п'ять версій сайту Gallica (1997р., 2000 р., 2007 р., 2010 р., 2015 р.). За цей час значно зросла кількість і якість представлених документів, покращився доступ до них. Версія Gallica 2000 р. надала доступ до зображень і текстових документів, які об'єднувалися у кілька тематичних підрозділів. 2004 р. перший документальний статут визначив розвиток колекцій у цьому напрямку: 100 000 друкованих документів, 80 000 зображень та 30 годин звучання, представлені тоді електронною бібліотекою, увійшли до розділів Історія, Література, Наука та техніка. У своїй більшості франкомовні, ці розташовані на різноманітних носіях (книги, газети, журнали, партитури, естампи, карти, фотографії, звукозаписи) ресурси представляли періоди від античності до першої половини ХХ ст. (найбільшою мірою були представлені документи ХІХ ст.). У січні 2005 р. Жан-Ноель Жаннені, президент БНФ у 2002–2007 рр., університетський викладач, історик політики, культури та медіа, французький політичний діяч, на сторінках Le Monde ініціював проект європейської цифрової бібліотеки у відповідь Google Books, що інтенсифікувало розвиток електронної бібліотеки Gallica, обсяги та ритм оцифрування. Починаючи з 2006 р. було запущено велике коло різноманітних проектів оцифрування: 2005 р. національна преса, 2007 р. книги та журнали з ритмом 100 000 оцифрованих друкованих екземплярів у вигляді текстів і зображень щороку. 2007 р. було запущено прототип Europeana, що стало основою для нової версії Gallica, яка з'явилася в Інтернеті наприкінці цього ж року.

З 2010 р. розпочалося оцифрування цінних і специфічних документів (манускриптів, карт, планів, естампів, фотографій, афіш, партитур, фотодокументів, документів з Резерву рідкісних книг). Між 2010 і 2014 рр. Gallica отримує від 1 до 3 млн. документів. Багато сотень сторінок було структуровано залежно від типу документів, тематики, географічного чинника; доступ до них з цього часу здійснюється за допомогою кнопки «Колекція». У вересні

2015 р. було завершено повне перетворення і запущено в дію нову версію сайту Gallica, яка зазнала технічної, ергономічної та графічної еволюції: повноекранне зображення; пошук за роками в періодиці; гортання сторінок за допомогою клавіатури; кнопка «Колекції»; поява відео; нова категорія «Об'єкти»; швидше завантаження; спеціальна сторінка для користувачів Gallica; нарешті, можливість адаптації сайту для різних типів носіїв інформації (iPad, Android). Пошуковик, розташований вгорі сторінки, доступний на всіх сторінках. Знизу початкової сторінки сайту міститься низка рубрик: Accès rapide (Швидкий доступ), що у свою чергу поділяється на підрубрики Les unes il y a 100 ans (Перша шпальта дня протягом 100 років), яка представляє 94 документи - перші шпальти газет протягом 1917–2017 pp.; Gallica en chiffres (Gallica в цифрах), яка подає кількісну характеристику цифрових видань проекту; Nouveaux documents (Нові документи) – 31 040 документів різних типів в он-лайн доступі; Les EPUB (Доступні у форматі ePub), що містить 3 832 оцифровані книги, які можуть бути завантажені на мобільні додатки; Les livres (Книги) – 462 445 документів он-лайн; Les images (Зображення) – 472 823 документи он-лайн; La presse et les revues (Преса та журнали) – 12 944 документи он-лайн; Les cartes (Карти) – 66 225 документів он-лайн; Les manuscrits (Манускрипти) – 93 549 документів он-лайн; Les partitions (Партитури) – 44 616 документів он-лайн; Les fonds sonores (Звуковий фонд) – 50 856 документів он-лайн; Les objets (Об'єкти) – 179 182 документи он-лайн; Les vidéos (Відео) – 18 документів он-лайн; Tous les partenaires (Усі партнери), яка містить перелік 270 партнерів проекту, класифікованих за установою, до якої вони належать, та он-лайн доступом до них із сайту Gallica. Кількість оцифрованих ресурсів постійно зростає. Інші рубрики: En savoir plus (Більше знати) подає загальну інформацію про проект Gallica, умови користування сайтом і документами, знайомить із від-

повідним діючим законодавством, надає можливість комунікації Інтернет-користувачам із відповідальними особами сайту; Services mobiles (Мобільні сервіси); Autres sites (Інші сайти) дає вихід на сайти Adopter un livre та Europeana; Retrouver Gallica sur (Знайти Gallica на) надає вихід до соціальних мереж, де представлена Gallica – Twitter, Facebook, Pinterest. Також присутні «Блог Gallica», «Листування Gallica», «Професійний простір». На початку 2017 р. БНФ запустила свій перший додаток для дітей Gallicadabra [14]. Додаток безкоштовно завантажується у версіях iOS та Android, може бути використаний без Wi-Fi.

Таким чином, консолідація інформаційних ресурсів електронної бібліотеки Gallica відбувається на основі оцифрування документів БНФ (власних чи документів партнерів), а також шляхом інтеграції цифрових колекцій бібліотек-партнерів у Gallica або розміщення в ній посилань на цифрові колекції документів бібліотек-партнерів проекту.

Висновки. Отже, дослідження засвідчує тенденцію постійного розвитку електронних документно-інформаційних ресурсів провідних установ культурно-історичної спадщини Франції, якими є Національний архів, Національна бібліотека, музейна мережа країни, у напрямку збільшення кількості оцифрованих ресурсів, покращення та спрощення доступу до них якнайширшого кола користувачів, інтеграції електронних інформаційних ресурсів у місці єдиного доступу, яким зазвичай виступає портал відповідної установи. Шляхами створення консолідованих ресурсів виступають інтеграція електронних інформаційних ресурсів на єдиному порталі або розміщення на ньому посилань, які забезпечують користувачам легкий та зручний он-лайн доступ до ресурсів установ-партнерів. Таким чином забезпечується зростання соціального потенціалу здобутків національної культурно-історичної спадщини не лише в межах держави, але й у світових масштабах.

Список використаних джерел

1. Анісіфоров Ю.М. Консолідований інформаційний ресурс діяльності ІТ-компаній / Ю.М. Анісіфоров, О.В. Маєвський // Матеріали XIX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, 18–19 травня 2016 року. Т. : ТНТУ, 2016. С. 79–80. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17400/2/Conf_2016_Anisiforov_Yu-Consolidated_information_79-80.pdf (дата звернення: 05.07.2017).
2. Голошук М.О. Консолідований інформаційний ресурс маркетингової діяльності книго-торгівельної мережі видавництва Львівської політехніки / М.О. Голошук, М.Л. Федорів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2014. № 783 : Інформаційні системи та мережі. С. 313–321. URL: http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/plugin-34_95.pdf (дата звернення: 05.07.2017).
3. Денисенко С.О. Інтеграція краєзнавчих фондів бібліотек регіону в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / С. О. Денисенко. Харків, 2003. 22 с. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe? (дата звернення: 19.07.2017).
4. Ключок С. Формування систем метаданих цифрових історико-культурних ресурсів бібліотек / С. Ключок // Бібліотечний вісник. 2015. № 3. С. 29–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_3_7 (дата звернення: 19.07.2017).
5. Кузнецова М. М. Комунікаційно-корпоративні ресурси з краєзнавства як результат діяльності бібліотечних об'єднань у регіоні / М. М. Кузнецова // Вісник Харківської державної академії культури. 2011. Вип. 33. С. 91–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2011_33_11 (дата звернення: 19.07.2017).
6. Кунанець Н. Європейський досвід створення консолідованих інформаційних ресурсів / Н. Кунанець, Г. Липак // Бібліотечний вісник. 2016. № 6. С. 15–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_6_5 (дата звернення: 05.07.2017).
7. Кунанець Н. Е. Консолідація інформації та інформаційна безпека / Н. Е. Кунанець, В. В. Пасічник // Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 131–133. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/soi_2010_3_56.pdf (дата звернення: 05.07.2017).
8. Кунанець Н. Консолідація інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв: світовий досвід / Н. Е. Кунанець, Г. І. Липак // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 3. С. 11–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_3_4 (дата звернення: 05.07.2017).
9. Лобузина Е.В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям» / Е. В. Лобузина // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2017. Вып. 14. С. 35–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2017_14_6 (дата звернення: 05.07.2017).
10. Лобузін К. Сучасні підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек / К. Лобузін // Вісник Книжкової палати. 2012. № 12. С. 24–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2012_12_6 (дата звернення: 05.07.2017).
11. Чернявська Л.П. Консолідований інформаційний сегмент із гендерних питань: специфіка створення / Л.П. Чернявська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2014. Вип. 39. С. 397–406. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nbnbumviv_2014_39_36 (дата звернення: 19.07.2017).
12. FranceArchives. Portail National des Archives URL: <https://francearchives.fr/fr/> (date d'accès: 24.07.2017).
13. Gallica. URL: <http://gallica.bnf.fr> (date d'accès: 18.07.2017).
14. Gallicadabra ! Et Gallica s'ouvre aux enfants URL: <http://gallica.bnf.fr/blog/07032017/gallicadabra-et-gallica-souvre-aux-enfants> (date d'accès: 06.07.2017).

References

1. Anisiforov, Ju. M., & Maevskyj, A. V. (2016). Consolidated information resource of IT companies. Proceedings of The Nineteenth International Scientific Conference of Ternopil Ivan Puluj National Technical University, (pp. 79–80). Ternopil: T Ivan Puluj NTU [in Ukrainian]. Retrieved from http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17400/2/Conf_2016_Anisiforov_Yu-Consolidated_information_79-80.pdf [in Ukrainian].
2. Goloschuk, M. O., & Fedoriv, M. L. (2014). Consolidated digital database of marketing activities performed by bookshop arm of the Lviv Polytechnic's publishing house. Visnyk Nacionaljnogho universytetu «Ljvivsjka politekhnik», 783: Informacijni systemy ta merezhi, 313–321 [in Ukrainian]. Retrieved from http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/plugin-34_95.pdf [in Ukrainian].

3. Denysenko, S.O. (2003). Integration of local history fonds of regional libraries in the age of digitalization. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian]. Retrieved from www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?. [in Ukrainian].
4. Klochok, S. (2015). Formation of metadata systems for digital cultural and historical resources of libraries. *Bibliotechnyj visnyk*, 3, 29-36 [in Ukrainian]. Retrieved from www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?. [in Ukrainian].
5. Kuznetsova, M.M. (2011). Corporate communicational resources of local history: a result of libraries' regional joint ventures' activities. *Visnyk Kharkivskojj derzhavnoj akademiji kuljтуры*, 33, 91-100 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2011_33_11 [in Ukrainian].
6. Kunanets, N., & Lypak, H. (2016). The European experience of creation consolidated information resources. *Bibliotechnyj visnyk*, 6, 15-20 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_6_5 [in Ukrainian].
7. Kunanets, N. E., & Pasichnyk, V.V. (2010). Consolidation of information and cybersecurity. *Systemy obrobky informaciji*, 3, 131-133 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/soi_2010_3_56.pdf [in Ukrainian].
8. Kunanec N., & Lypak, H. (2016). Consolidation of information resources of libraries, archives, museums: the world experience. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 3, 11-19 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_3_4 [in Ukrainian].
9. Lobuzina, E.V. (2017). Consumer information portal «Science of Ukraine: access to knowledge». *Biblioteki natsionalnykh akademiy nauk: problemy funktsionirovaniya, tendentsii razvitiya*, 14, 35-46 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2017_14_6 [in Ukrainian].
10. Lobuzina, K. (2012). Modern approaches to the integration of digital informational resources of libraries. *Visnyk Knyzhkovoji palaty*, 12, 24-28 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2012_12_6 [in Ukrainian].
11. Chernyavska, L.P. (2014). Consolidated information libraries' segment in gender issues: the specific of creation. *Naukovi praci Nacionaljnoji biblioteky Ukrajinymeni V. I. Vernadsjkogho*, 39, 397-406 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_39_36 [in Ukrainian].
12. FranceArchives. Portail National des Archives. (2017). Retrieved from <https://francearchives.fr/fr/> [in French].
13. Gallica. (2017). Retrieved from <http://gallica.bnf.fr> [in French].
14. Gallicadabra ! Et Gallica s'ouvre aux enfants. (2017). Retrieved from <http://gallica.bnf.fr/blog/07032017/gallicadabra-et-gallica-souvre-aux-enfants> [in French].